

BEHOEFTE AAN KINDEROPVANG BINNEN EEN UITDAGEND SOCIO-ECONOMISCH KLIMAAT

Sofie Kuppens

KU LEUVEN

HIVA

ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR ARBEID EN SAMENLEVING

BEHOEFTE AAN KINDEROPVANG BINNEN EEN UITDAGEND SOCIO-ECONOMISCH KLIMAAT

Sofie Kuppens

Onderzoek met financiële steun van stad Genk

Gepubliceerd door
KU Leuven
HIVA ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR ARBEID EN SAMENLEVING
Parkstraat 47 bus 5300, 3000 LEUVEN, België
hiva@kuleuven.be
www.hiva.be

© 2016 HIVA KU Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

Inhoud

Lijst tabellen	5
Lijst figuren	7
Inleiding	9
1 Inschatting van de huidige vraag naar kinderopvang	13
1.1 Inleiding	13
1.2 Indicatoren van de vraag	13
1.2.1 Enkele demografische gegevens over de stad Genk	14
1.2.2 Enkele socio-economische gegevens over de Genkse gezinnen	16
1.2.3 De centrumfunctie van de stad Genk	19
1.2.4 Samenvatting	20
1.3 Huidig gebruik kinderopvang voor kinderen van 0 tot 3 jaar	22
1.4 Huidig gebruik buitenschoolse kinderopvang voor kinderen 2,5 tot 12 jaar	27
1.5 Niet-reguliere opvang	28
1.5.1 Vakantieopvang	29
1.5.2 Atypische of occasionele opvang	29
1.5.3 Inclusieve opvang	30
1.5.4 Opvang bij ziekte van het kind	30
2 Beschrijving van het huidige aanbod	33
2.1 Opvangaanbod baby's en peuters	35
2.1.1 Beschrijving van het globale aanbod	35
2.1.2 Beschrijving van het aanbod baby's en peuters per opvanggebied	37
2.1.3 Vergelijking van het opvangaanbod baby's en peuters met de randgemeentes, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest	38
2.2 Buitenschoolse kinderopvangaanbod voor kinderen tot 12 jaar	41
2.2.1 Beschrijving van het erkende en geattesteerde aanbod	41
2.2.2 Beschrijving van het gemelde en niet-gemelde buitenschoolse aanbod	46
2.2.3 Globale beeld buitenschoolse opvang in Genk	47
2.2.4 Beschrijving van het buitenschoolse aanbod per opvanggebied	48
2.3 Niet-reguliere opvang	49
2.3.1 Vakantie-, weekend- en flexibele opvang	49
2.3.2 Diversiteit in de opvang	50
2.3.3 Opvang van zieke kinderen	52
3 Confrontatie vraag en aanbod	53
3.1 Confrontatie huidige vraag en aanbod in Genk	53
3.1.1 Reguliere kinderopvang	53
3.1.2 Niet-reguliere opvang	56
3.2 Knelpunten bij de huidige gebruikers	59
3.3 Redenen voor niet-gebruik van kinderopvang	62
4 Toekomstige vraag naar kinderopvang	65
4.1 Toekomstige evolutie van het aantal jonge kinderen	65
4.2 Werkzaamheidsgraad van vrouwen	67
4.3 Vooruitberekening opvang baby's en peuters	69
4.4 Vooruitberekening buitenschoolse opvang	70
5 Algemeen besluit	72

- BIJLAGEN -		81
bijlage 1 Indeling Genkse wijken in kinderopvanggebieden (september 2015)	83	
Referenties		85

Lijst tabellen

Tabel 1.1	Evolutie tussen 2010 en 2015 (bevolking op 1 januari) van de totale bevolking en het aantal kinderen in Genk, de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest (t.o.v. index 100 = bevolking in 2010)	15
Tabel 1.2	Evolutie van het bruto geboortecijfer [(aantal geboorten/gemiddelde bevolking)*1 000] per jaar tussen 2005 en 2014 Genk, de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest	15
Tabel 1.3	Aantal kinderen in Genk (2011-2015)	15
Tabel 1.4	Evolutie van de werkzaamheidsgraad van de jonge vrouwen per leeftijdsgroep in Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2008, 2013)	17
Tabel 1.5	Evolutie van de werkzaamheidsgraad van de oudere vrouwen per leeftijdsgroep in Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2008, 2013)	17
Tabel 1.6	Verschillen in vraagindicatoren voor kinderopvang tussen Genk, Limburg en het Vlaams Gewest	21
Tabel 1.7	Verschillen in vraagindicatoren voor kinderopvang per kinderopvanggebied versus het Genkse gemiddelde	21
Tabel 1.8	Gebruik van kinderopvang baby's en peuters voor stad Genk, randgemeentes van Genk, andere regionaalsteden, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest (in %)	26
Tabel 1.9	Gebruikte opvangvormen in 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	26
Tabel 2.1	Taxonomie van de formele kinderopvang in Vlaanderen voor de invoering van het nieuwe decreet in april 2014	33
Tabel 2.2	Taxonomie van de formele kinderopvang in Vlaanderen na de invoering van het nieuwe decreet in april 2014	34
Tabel 2.3	Overzicht van het aanbod baby's en peuters in Genk naar voorzieningstype voor het 1ste kwartaal (Q1) 2014	36
Tabel 2.4	Overzicht van het aanbod baby's en peuters in Genk naar voorzieningsvorm voor het 2de kwartaal (Q2) 2014 tot 2de kwartaal (Q2) 2015	36
Tabel 2.5	Overzicht van het opvangaanbod baby & peuters in Genk naar opvanggebied	38
Tabel 2.6	Aanbod van opvang baby's en peuter voor stad Genk, randgemeentes van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest midden 2015 (in aantal plaatsen per 100 kinderen 0-3 jaar; einde Q2 2015)	40
Tabel 2.7	Overzicht van het erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod in Genk naar voorzieningstype voor het 1ste kwartaal (Q1) 2014	43
Tabel 2.8	Overzicht van het erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod in Genk naar voorzieningstype voor het 2de kwartaal (Q2) 2014 tot 2de kwartaal (Q2) 2015	43
Tabel 2.9	Erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod voor stad Genk, randgemeentes van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest midden 2015 (in aantal plaatsen per 100 kinderen; einde Q2 2015)	44

Tabel 2.10	Openingsuren gemelde en niet-gemelde buitenschoolse kinderopvang in Genk (2014-2015)	46
Tabel 2.11	Overzicht dagelijks aanwezige, ingeschreven en bereikte kinderen in schooljaar 2014-2015 door het gemelde en niet-gemelde buitenschoolse aanbod	47
Tabel 2.12	Overzicht van het buitenschoolse kinderopvangaanbod in Genk naar opvanggebied	49
Tabel 3.1	Formele kinderopvang baby's en peuters: vraag versus aanbod	54
Tabel 3.2	Formele buitenschoolse kinderopvang 3-12 jaar: vraag versus aanbod	56
Tabel 3.3	Formele vakantieopvang 3-12 jaar: vraag versus aanbod	58
Tabel 4.1	Bevolkingsvooruitzichten jonge kinderen 0-12 jaar in Genk	66
Tabel 4.2	Vooruitberekening vraag naar opvang van baby's en peuters voor Genk op basis van bepaalde assumpties	70
Tabel 4.3	Vooruitberekening vraag naar buitenschoolse voor 3-5 jarigen voor Genk op basis van bepaalde assumpties	71
Tabel 4.4	Vooruitberekening vraag naar buitenschoolse voor 6-11 jarigen voor Genk op basis van bepaalde assumpties	71

Lijst figuren

Figuur 1.1	Werkloosheidsgraad (niet-werkende werkzoekenden/beroepsbevolking) bij vrouwen (18-64 jaar) in Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2013)	18
Figuur 1.2	Kansarmoede-index voor Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2004-2014)	19
Figuur 1.3	Het opvanggebruik volgens werkstatus en origine van de moeders in Genk (n=68)	25
Figuur 4.1	Bevolgingsvooruitzichten voor de stad Genk	66
Figuur 4.2	Vooruitberekeningen werkzaamheidsgraad vrouwen (15-64 jaar) 2003-2020	68
Figuur 4.3	Vooruitberekeningen werkzaamheidsgraad vrouwen (50-64 jaar) 2003-2020	69

Inleiding

De afgelopen decennia hebben zich structurele wijzingen voorgedaan op de arbeidsmarkt en de samenleving, waardoor de sociaaleconomische context waarin welvaartsstaten zijn verankerd grondig gewijzigd is. De overgang naar een kenniseconomie, veranderende gezinsstructuren en de vrouwenemancipatie (Cantillon & Van Lancker, 2012) leidden tot een toename van de arbeidsdeelname door vrouwen en aansluitend een shift van het klassieke kostwinnersmodel naar een veralgemeend tweeverdienersschap. De afstemming van betaalde arbeid en ouderlijke zorg voor de kinderen werd derhalve een belangrijk thema voor beleidsmakers wereldwijd, met name in het licht van Europese ambities om arbeidsparticipatie van vrouwen nog verder te verhogen. In deze context kreeg kinderopvang een belangrijke rol toebedeeld op de Europese en nationale beleidsagenda's als het middel om een tweeledige doelstelling te behalen; enerzijds het afstemmen van werk en gezinsleven voor werkende moeders en anderzijds het verhogen van de arbeidsmarktdeelname bij de groep niet-werkende moeders. Ook vandaag blijven vrouwen nog vaak primair verantwoordelijk voor de opvoeding van en zorg voor de kinderen. Indien deze zorgtaken niet (deels) uitbesteed kunnen worden, wordt bijzonder moeilijk om (al dan niet deeltijds) betaalde arbeid te verrichten. Verscheidene onderzoeken hebben reeds aangetoond dat de beschikbaarheid van kinderopvang in geïndustrialiseerde landen inderdaad een sterke determinant van vrouwelijke arbeidsparticipatie blijkt te zijn (o.a. Jaumotte, 2003; Van der Lippe & Van Dijck, 2002). Vice versa, wanneer opvangvoorzieningen schaars of moeilijk toegankelijk zijn, trekken moeders met jonge kinderen zich vaak deels of volledig terug uit de arbeidsmarkt. Dit zogenaamde 'kind-effect' vinden we terug in alle welvaartsstaten, maar niet noodzakelijk in dezelfde mate (zie Uunk *et al.*, 2005 voor een overzicht).

Kinderopvang staat niet alleen hoog op de beleidsagenda, maar ook vanuit wetenschappelijk oogpunt is er bijzonder aandacht voor dit thema. Zo laat onderzoek zien dat de vorm van kinderopvang, formeel dan wel informeel, een belangrijke rol speelt in de ontwikkelingsuitkomsten van kinderen (Liu, 2015). Vooral formele kinderopvang wordt positief in verband gebracht met de ontwikkeling van kinderen. Coley, Chase-Lansdale en Li-Grining (2001) tonen bijvoorbeeld aan dat de (pedagogische) zorg binnen de formele sector veelal van een veel hogere kwaliteit is dan bij de informele kinderopvang. Jonge kinderen die worden opgevangen in formele kinderopvang hebben niet alleen een grotere taalvaardigheid dan hun leeftijdsgenoten, maar ook betere cognitieve vaardigheden (Coley *et al.*, 2001). Niettegenstaande de voordelen van kwaliteitsvolle formele kinderopvang zelfs lang kunnen doorwerken, blijkt aan de andere kant dat kinderopvang van lage kwaliteit echter zéér schadelijk kan zijn voor jonge kinderen. Ze worden er niet alleen *niet beter* van, ze kunnen er zelfs *slechter* van worden.

De positieve waardering voor (kwaliteitsvolle) formele kinderopvang vanuit het wetenschappelijk veld tezamen met het steeds groter wordend aantal werkende moeders zou in de afgelopen jaren logischerwijs tot een toename in het gebruik van formele kinderopvang in België moeten geleid hebben. Uit recent HIVA-onderzoek (Vande Gaer, Gijssels & Hedebouw, 2013) kunnen we inderdaad opmaken dat het aandeel voltijds werkende moeders dat regelmatig gebruik maakt van kinderopvang baby's en peuters gestaag gestegen is tussen 2004 en 2013. Bij moeders met een tijdelijke werkonderbreking ligt het percentage lager, maar ook daar treedt een duidelijke stijging op van het regelmatig gebruik sinds 2004. Bij de groep van huisvrouwen/studenten of werklozen maakt een

minderheid echter regelmatig gebruik, alhoewel het gebruik van regelmatige opvang bij de huisvrouwen/studenten ook aan een opgang bezig is sinds 2004.

Ouders die hun kind(eren) buitenshuis laten opvangen, kunnen een beroep doen op een waaier van opvangmogelijkheden. Hierbij bestaat een onderscheid tussen informele en formele kinderopvang. Informele opvang is de opvang door grootouders, familie, vrienden of kennissen en de opvang die plaatsvindt in het thuismilieu van het kind (bv. huispersoneel, au pair, babysit).

Wat betreft de formele kinderopvangbaby's en peuters kan sinds 1 april 2014 enkel nog beroepsmatig kinderopvang georganiseerd worden met een vergunning van Kind en Gezin. Louter 'aangemeld' zijn bij Kind en Gezin is dus niet meer toegelaten. Zo blijven er nog twee grote opvangvormen voor baby's en peuters over. Enerzijds de gezinsopvang (de vroegere erkende en zelfstandige onthaalouders) waar maximaal 8 kinderen tegelijk aanwezig mogen zijn en anderzijds de groepsopvang (de vroegere erkende en zelfstandige kinderdagverblijven) waar minstens 9 kinderen tegelijk aanwezig zijn. De formele buitenschoolse opvang daarentegen bestaat uit een grote diversiteit aan opvangvormen (onthaalouder met eigen statuut, zelfstandig onthaalouder, initiatief voor buitenschoolse opvang, buitenschoolse opvang verbonden aan een KDV, lokale dienst buitenschoolse opvang, zelfstandige buitenschoolse opvang voorziening, vakantieopvang).

Niettegenstaande de laatste 10 jaar het aantal plaatsen in de formele kinderopvang in het Vlaams Gewest sterk toenam, blijven er signalen vanuit zowel beleid en ouders wat betreft moeilijkheden bij het vinden van aangepaste opvang, d.w.z. opvang aangepast aan de werkuren, tegen een betaalbare prijs, met een goede kwaliteit, goed bereikbaar. De constante uitbreiding lijkt daarbij niet volledig aan de behoefte tegemoet te komen. Men kan allerlei evoluties vermoeden die verklaren waarom deze kloof moeilijk overbrugd wordt, zoals het gestegen geboortecijfer tot 2010, de hogere werkzaamheidsgraad van de moeders, de verschuiving van informele naar formele opvang die op zijn beurt (mede) verklaard wordt door de gestegen werkzaamheidsgraad van de grootouders, hogere verwachtingen i.v.m. kwaliteit en professionaliteit.

De uitbouw van een op de vraag afgestemd aanbod blijft dus een belangrijke uitdaging naar de toekomst. De onderzoeksgroep 'Verzorgingsstaat en Wonen' van HIVA-KU Leuven heeft een jarenlange traditie opgebouwd wat betreft toegepast onderzoek dat beoogt bij te dragen aan dit maatschappelijk debat. De analyses gebeuren zowel op Vlaams, nationaal als internationaal vlak. Qua onderzoekdiscipline vormt de Welzijns- en Gezondheidszorg een centraal thema. Het gaat in het bijzonder over de opvoeding/zorg voor (jonge) kinderen en de ondersteuning/zorg voor personen met langdurige ondersteuningsoden. Centraal staat de organisatie van de zorg op zowel macro-, meso- en microniveau.

Via grootschalig onderzoek (Hedebouw & Peetermans 2009; Vande Gaer *et al.*, 2013) over kinderopvang kregen we een globaal zicht op het gebruik van (in)formele kinderopvang in Vlaanderen alsook de kind- en socio-demografische kenmerken (o.a. gezins- en werksituatie, kansarmoede, etniciteit, woonplaats) die aan dit gebruik gerelateerd kunnen worden. Ook kregen we een summier inzicht in de achterliggende motieven en de evaluatie van de kwaliteit. Dit globaal inzicht trachten we voortdurend aan te vullen met meer gericht onderzoek bij zowel specifieke doelgroepen als specifieke opvanginitiatieven om zo te kunnen bijdragen aan het optimaliseren van het kinderopvangaanbod.

Meer gericht onderzoek binnen Limburg lijkt ons hierbij wenselijk, gegeven er voor de steekproef van gezinnen met jonge kinderen in het recente onderzoek naar het gebruik van kinderopvang (Vande Gaer *et al.*, 2013) enkele provinciale verschillen gevonden werd. Zo wordt Limburg gekenmerkt door een lager percentage werkende moeders, een aanzienlijk aandeel gezinnen in kansarmoede en is 24,5% van de moeders van kinderen tussen 0 en 3 jaar van niet-Belgische afkomst (Vande Gaer *et al.*, 2013). Allen kenmerken die het gebruik van kinderopvang in negatieve zin kunnen beïnvloeden. Uit gegevens van Kind en Gezin blijkt tevens dat in 2013 de daling in het geboortecijfer zich relatief gezien het sterkst doorzette in Limburg.

Ook stelden we (Vande Gaer *et al.*, 2013) verschillen in resultaten vast voor de provincie Limburg. Het aanbod van formele opvang was sinds februari 2009 verder toegenomen, en deze groei was in februari 2013 sterker dan de aangroei van het aantal kinderen tussen 0 en 3 jaar in diezelfde periode. De globale groei van het aantal formele opvangplaatsen herbergde wel provinciale verschillen, waarbij Limburg, na Antwerpen, de sterkste groei realiseerde. Ondanks deze groei bleef het aanbod in termen van aantal plaatsen per kind, toch nog het kleinst. Verder werd deze groei voornamelijk gerealiseerd binnen de kinderdagverblijven en minder binnen de groep van onthaalouders, en was deze opvallend groot wat betreft de zelfstandige kinderdagverblijven. Dit kan wellicht gerelateerd worden aan een belangrijke wijziging in de regelgeving tussen 2009 en 2013, met name de introductie van het inkomensgerelateerd (IKG) systeem voor zelfstandige opvangvoorzieningen. Hierdoor hadden zelfstandige voorzieningen de mogelijkheid om de financiële bijdrage voor gezinnen wiens kinderen door hen opgevangen worden ook afhankelijk te maken van het inkomen van deze gezinnen.

Net als in 2009 bleek uit hetzelfde onderzoek ook dat niet in alle provincies de gezinnen in even grote mate gebruik maken van regelmatige opvang (zowel formele als informele opvang). In de provincies West- en Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant werd het meest gebruik gemaakt van opvang, in Antwerpen en Limburg het minst. Deze provinciale verschillen lagen in lijn met de provinciale verschillen in werkzaamheidsgraad van de moeder en het aanbod van formele opvang in termen van aantal opvangplaatsen per 100 kinderen. Verder blijkt het gebruik van opvang bij niet-werkende moeders in Antwerpen en Limburg ook nog eens lager te liggen dan bij niet-werkende moeders elders. Mogelijk zijn er nog andere factoren die samenhangen met de provinciale verschillen in regelmatig opvanggebruik.

Opvallend was verder het relatief groter aandeel informele opvang in Limburg, wanneer we vergelijken met de overige provincies. Een mogelijke verklaring hiervoor is de grotere beschikbaarheid van de grootouders in deze provincie. In Limburg is er bij 66,9% van de gezinnen minstens één grootouder beschikbaar voor opvang, terwijl dit percentage globaal genomen, over alle provincies heen 57,2% bedraagt. In Limburg maakten de bevroegde ouders verder minder gebruik van een opvangvoorziening met een vrij bijdragesysteem.

In lijn met specifieke socio-demografische kenmerken van de populatie in Limburg, alsook enkele opvallende resultaten wat betreft het gebruik van kinderopvang voor deze provincie, zouden we de behoeften van deze subpopulatie verder in detail willen bestuderen.

Specifiek inzoomen op Genk lijkt daarbij bijzonder interessant gegeven recente evoluties op de arbeidsmarkt. Genk heeft niet enkel een industrieel karakter, ook bleek uit een recent rapport (Vanderbiesen, Herremans, & Sels, 2013) dat Genk het meest kwetsbare lokale arbeidsmarktgebied is, dat vooral zwak scoort inzake zelfvoorziening. Slechts 50,2% van de inwoners heeft een job in eigen streek. De rest is buiten de regio aan het werk en dan vooral in de regio Hasselt. Daardoor loopt de gemiddelde woon-werkafstand er op tot 28 kilometer. Dergelijke contextfactoren kunnen een duidelijk invloed hebben op de behoefte aan kinderopvang. De werkloosheidsgraad in Genk is ook zeer hoog met een hoog aantal allochtone werklozen alsook een hoge kansarmoede-index; socio-economische factoren die het gebruik van kindervang negatief kunnen beïnvloeden. Niettegenstaande wordt aangenomen dat kinderopvang net als hefboom kan dienen voor arbeidsparticipatie en kansenbevordering. Ten slotte stelt de diversiteit van de Genkse samenleving mogelijks ook specifieke eisen aan het gewenste kinderopvangaanbod.

Ondanks het bijzondere profiel van de Genkse samenleving, is het inzicht in de specifieke behoeften van deze gezinnen wat betreft kinderopvang erg beperkt. Omdat de aanwezigheid van aangepaste formele kinderopvang echter arbeidsparticipatie en kansen vergroot en het welzijn en de ontwikkeling van kinderen bevordert, is het niet alleen maatschappelijk maar ook wetenschappelijk relevant deze lacune aan specifieke kennis op te vullen.

Voorliggend onderzoeksproject richt zich daarom op het verwerven van gerichte kennis omtrent de behoefte aan kinderopvang (<12 jarigen) van gezinnen die deel uitmaken van een socio-economisch klimaat dat bijzondere uitdagingen met zich meebrengt. Meer bepaald trachtten we via dit onderzoek inzicht te bekomen in de toekomstige kwantitatieve behoefte aan formele kinderopvang in de stad Genk. Voor de realisatie van dit project deden we beroep op de financiële steun en medewerking aan de stad Genk; waarvoor onze oprechte dank.

We vangen dit rapport aan met een inschatting van de huidige vraag, gevolgd door een beschrijving van het huidige aanbod. Vervolgens confronteren we vraag en aanbod met elkaar; en maken we een inschatting van de toekomstig behoefte. Het rapport wordt afgerond met een algemeen besluit.

1 | Inschatting van de huidige vraag naar kinderopvang

1.1 Inleiding

Bij de inschatting van de vraag vertrekken we in dit eerste hoofdstuk van een overzicht van vraag-indicatoren voor *formele* kinderopvang. We werpen een blik op Genkse bevolkingsstructuur, enkele socio-demografische kenmerken van de Genkse gezinnen en de centrumfunctie van de stad.

Vervolgens presenteren we bestaand cijfermateriaal in verband met het huidige gebruik. Het huidige gebruik geeft een goede benadering van de vraag, zij het dat het steeds geconditioneerd is door het aanwezige aanbod of de beschikbaarheid van informele hulp (zie *supra* hoofdstuk 3).

We behandelen achtereenvolgens de opvang voor baby's en peuters en de buitenschoolse opvang voor 3- tot 12-jarigen. Voor de jongste groep kunnen we gebruik maken van de recente HIVA-studie over het gebruik van kinderopvang voor kinderen van 0 tot 3 jaar in het Vlaams Gewest in 2013. We beschrijven de resultaten voor het Vlaams Gewest en voerden een secundaire analyse van de databank uit voor de provincie Limburg en de stad Genk. Voor de buitenschoolse opvang baseerden we ons op de meest recente studie naar het gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 jaar tot 12 jaar uitgevoerd door de Universiteit Hasselt in 2012.

1.2 Indicatoren van de vraag

In het verleden werden reeds diverse pogingen ondernomen om empirisch op zoek te gaan naar indicatoren van het gebruik van formele opvang (Liu, 2015; Vanpée, Sannen & Hedeboew, 2000). Ook het grootschalig onderzoek naar het gebruik van kinderopvang in Vlaanderen dat op regelmatige basis wordt uitgevoerd in opdracht van Kind en Gezin, geeft telkens een beeld van de kenmerken van de gebruikers die het opvanggebruik beïnvloeden.

Steeds weer komt naar voor dat de vraag naar formele opvang uiteraard samenhangt met het geboortecijfer (of meer bepaald de omvang van de kinderbevolking), maar ook met de beschikbaarheid van de ouders en de grootouders. Deze beschikbaarheid wordt dan op zijn beurt vooral bepaald door de tewerkstellingssituatie van de ouders en de grootouders (o.a. werkzaamheidsgraad, arbeidsduur, arbeidsregime) of de gezinssituatie van de ouders (twee- of eenoudergezinnen). Verder blijkt dat kinderen uit een gezin met een moeder van niet-Belgische afkomst en kinderen uit een kansarm gezin traditioneel veel minder gebruik maken van kinderopvang. Het gelijke kansenbeleid van de Vlaamse overheid poogt daar op in te spelen. Ook UNICEF (UNICEF, 2008) wijst op het belang van vroege kinderopvang voor kinderen uit zogenaamde risicogroepen (bv. armoede, anderstalig, werkloosheid, lage scholingsgraad) om onder meer latere schoolachterstand te voorkomen.

Ook indicatoren op het lokale niveau kunnen een rol spelen zoals de centrumfunctie van de stad, de pendelintensiteit van de ouders en de aanwezigheid van scholen en bedrijven die een aanzuigeffect kunnen hebben. Maar ook regionaal kunnen beleidsopties de vraag bepalen, bijvoorbeeld in verband met de toegankelijkheid van de kinderopvang voor kansarme of allochtone gezinnen; de verdere uitbouw van de flexibele, occasionele of inclusieve opvang; alsook wijzingen in het tewerkstellingsbeleid wat betreft ouderschapsverlof of tijdskrediet.

In de volgende sectie bespreken we daarom belangrijke demografische gegevens over de stad Genk, socio-economische kenmerken van de Genkse gezinnen en de centrumfunctie van de stad in detail.

1.2.1 Enkele demografische gegevens over de stad Genk

Uit de statistieken van de FOD Economie (bron: Algemene Directie Statistiek) kunnen we afleiden dat Genk op 1 januari 2015 65 463 inwoners telt. Genk behoort als regionale stad tot de 13 Vlaamse centrumsteden, bestaande uit twee grootsteden en elf regionale steden (Van Hecke, 1997). De voorbije 10 jaar was er in Genk een bevolkingsaangroei van 1 856 inwoners (2,9%) of gemiddeld 186 inwoners per jaar. Deze bevolkingsaangroei ligt aanzienlijk lager in vergelijking met andere regionale steden (7,2%) en het Vlaams Gewest (6,6%). De laatste 3 jaar was er binnen Genk tevens een vertraging in de groei merkbaar met een gemiddelde aangroei van 68 inwoners per jaar. Deze bevolkingsgroei weerspiegelt een licht dalend doch fluctuerend geboortecijfer en de stijgende levensverwachting, hetgeen een dalende trend in de natuurlijke aangroei tot gevolg heeft. Verder is er gemiddeld genomen een licht negatief migratiesaldo (gemiddeld -1,2 personen) over het afgelopen decennium, maar dit saldo fluctueert sterk over de laatste 4 jaar. Wat betreft de verhuisbewegingen van en naar het buitenland (internationale migraties) is er sprake van een positieve maar dalende trend, terwijl we voor de verhuisbewegingen binnen België (interne migraties) systematisch een negatief saldo vaststellen met een duidelijk piek in 2012 en 2014.

De administratieve gegevens van de stad Genk (bron: Bevolkingsadministratie stad Genk; Verwerking: Dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk) wijzen op verschillen in de bevolkingsgroei tussen de kinderopvanggebieden.¹ Genk-centrum en Genk-Oost groeide de laatste 10 jaar het snelst, met respectievelijk 8,0% en 5,2%. Daarna volgt Genk-West (2,1%), Genk-Zuid (1,1%) en Genk-Noord (-0,4%).

We kunnen de bevolkingscijfers (bron: FOD Economie) ook vergelijken met de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest. In tabel 1.1 vergelijken we de totale bevolking en het aantal kinderen van 0 tot 4 jaar, van 5 tot 9 jaar en van 10 tot 14 jaar telkens op 1 januari van het betreffende jaar. We zien dat Genk vooral voor de groep 0-4 jaar en groep 10-15 jaar een daling kende (bv. voor 0-4 jaar van index 100 in 2010 naar index 95 in 2015). De 5- tot 9-jarigen namen daarentegen toe. Dit patroon is het meest vergelijkbaar met de randgemeenten Opglabbeek en Zutendaal. Met name voor de jongste groep wijkt de dalende trend af van de lichte stijging op provinciaal en gewestelijk niveau.

In tabel 1.2 vergelijken we de bruto geboortecijfers [(aantal geboorten/gemiddelde bevolking)*1 000] tussen 2005 en 2014 voor deze steden en gemeenten opnieuw gebaseerd op cijfers van de FOD Economie. Opvallend voor Genk is een bruto geboortecijfer (10,8) enigszins boven het Vlaamse gemiddelde in de eerste helft van deze periode, maar een eerder vergelijkbaar niveau daarna. In vergelijking met de provincie ligt het bruto geboortecijfer in Genk voor het overgrote deel van de jaren hoger. Het bruto geboortecijfer in 2014 is vergelijkbaar met de cijfers voor andere regionale steden (11,9%, niet vermeld in de tabel). Voor alle individuele steden en gemeenten stellen we echter een daling vast in het bruto geboortecijfer over het afgelopen decennium, niettegenstaande een fluctuerend patroon binnen deze periode vaak tot uiting komt. Ook het aantal geboortes per 1 000 inwoners vertoont enige kinderopvanggebiedverschillen. Hierbij ligt het aantal voor Genk-Zuid (13,0) boven het Genkse gemiddelde, terwijl voor Genk-Oost (9,0) het aantal zich onder het Genkse gemiddelde bevindt (bron: Bevolkingsadministratie stad Genk; Verwerking: Dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk).

Anno 2015 wonen er in Genk 10 715 kinderen 0-11 jarigen, waarvan 2 076 kinderen 0-2 jaar en 6 624 kinderen 3-11 jaar (tabel 1.3). Het aantal kinderen in Genk is over de afgelopen 5 jaren vermindert; met name sinds 2013 is er een daling ingezet. Dit algemeen beeld verbergt wel leeftijdsverschillen. Zo is het aantal jonge kinderen 0-3 jaar systematisch gedaald, maar tussen 2014 en 2015 redelijk stabiel gebleven. Voor de oudste groep (3-11 jaar) steeg het aantal tot 2014, waarna ook in 2015 een daling merkbaar was.

¹ In Genk worden 5 kinderopvanggebieden onderscheiden: Genk-Centrum, Genk-Oost, Genk-West, Genk-Noord en Genk-Zuid. Een overzicht van de Genkse wijken per kinderopvanggebied kan in bijlage 1 worden geraadpleegd.

Tabel 1.1 Evolutie tussen 2010 en 2015 (bevolking op 1 januari) van de totale bevolking en het aantal kinderen in Genk, de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest (t.o.v. index 100 = bevolking in 2010)

	0-4 jaar	5-9 jaar	10-14 jaar	Totale bevolking
Genk	95	105	94	101
As	101	101	105	104
Bilzen	102	116	91	103
Diepenbeek	106	93	101	103
Hasselt	104	116	100	104
Houthalen-Helchteren	100	111	97	102
Opglabbeek	82	107	92	101
Zonhoven	102	112	98	103
Zutendaal	89	101	98	102
Provincie Limburg	102	107	98	103
Vlaams Gewest	102	110	99	103

Bron FOD Economie (Algemene Directie Statistiek)

Tabel 1.2 Evolutie van het bruto geboortecijfer [(aantal geboorten/gemiddelde bevolking)*1 000] per jaar tussen 2005 en 2014 Genk, de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Genk	11,4	10,7	12,0	11,7	11,7	11,1	10,6	11,3	9,8	10,8
As	10,0	10,3	9,4	12,2	11,0	12,5	10,8	8,2	11,1	9,3
Bilzen	10,7	10,7	11,3	11,1	11,2	11,1	10,5	11,3	10,2	10,1
Diepenbeek	12,0	10,7	10,0	8,4	9,8	10,6	9,8	9,6	9,5	8,8
Hasselt	9,7	9,1	10,5	10,5	10,8	9,9	10,8	10,9	10,5	9,6
Houthalen-Helchteren	11,2	10,8	11,8	11,2	11,4	12,1	11,0	10,7	10,3	10,7
Opglabbeek	11,9	12,3	13,7	11,4	12,3	12,0	11,1	10,7	8,6	9,6
Zonhoven	10,9	10,8	10,5	11,3	10,6	10,6	11,5	9,8	9,4	9,9
Zutendaal	10,4	9,9	10,2	9,4	8,5	8,8	7,9	10,1	8,9	9,5
Provincie Limburg	9,9	10,1	10,3	10,8	10,6	10,6	10,6	10,3	9,9	9,9
Vlaams Gewest	10,5	10,8	10,7	11,3	11,1	11,2	10,9	10,8	10,6	10,5

Bron FOD Economie (Algemene Directie Statistiek)

Tabel 1.3 Aantal kinderen in Genk (2011-2015)

	2011	2012	2013	2014	2015
0-2 jaar	2 209	2 180	2 131	2 067	2 076
3-11 jaar	6 532	6 580	6 641	6 664	6 624
Totaal	10 752	10 772	10 785	10 745	10 715

Bron Bevolkingsadministratie stad Genk; Verwerking: Dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk

Ook origine kan de vraag naar kinderopvang beïnvloeden. Zo maken gezinnen waarvan moeder bij de geboorte een niet-Belgische nationaliteit had, aanzienlijk minder regelmatig gebruik van opvang dan de gezinnen waarvan moeder de Belgische nationaliteit had bij de geboorte (34,3% versus 73,0% in 2013; Vande Gaer *et al.*, 2013), ook al is het opvanggebruik door deze doelgroep in Vlaanderen de

afgelopen 15 jaar significant gestegen. Daarom brengen we nationaliteitsstructuur van de Genkse bevolking tevens in kaart. Op 1 januari 2015 had volgens de cijfers van de FOD Economie, 11,9% van de Genkse populatie een vreemde nationaliteit; een percentage dat hoger ligt dan in andere regionale steden (9,0%), de provincie Limburg (9,6%) en het Vlaams Gewest (7,9%). Hiervan is ongeveer de helft uit Zuid-EU15-landen, met name Italië (40,7%), Griekenland (4,4%) en Spanje (3,9%). Verder heeft 13,0% een Turkse, 12,5% een Nederlandse en 5,9% een Marokkaanse nationaliteit. De detailcijfers voor de stad Genk (bron: Bevolkingsadministratie stad Genk; Verwerking: Dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk), leren ons dat Genk-centrum (8,8%) en Genk-Oost (8,2%) het laagste percentage inwoners met een vreemde nationaliteit telt, terwijl dit percentage het meest uitgesproken is voor Genk-Noord (18,3%). Een aanzienlijk percentage van de personen met een Italiaanse nationaliteit woont in Genk-Noord (8,8%) en Genk-West (5,5%), terwijl er voor personen met een Turkse (3,3%) of Marokkaanse (1,5%) nationaliteit een minder uitgesproken prevalentie is in Genk-Zuid. Aangezien in het bestaande onderzoek rond kinderopvanggebruik vaak de nationaliteit van de moeder bij geboorte als indicator voor de origine wordt genomen, presenteren we kort ook dit cijfermateriaal. In 2015 blijkt uit de gegevens van het Steunpunt Sociale Planning Limburg dat 37,2% van de Genkenars niet de Belgische nationaliteit had bij de geboorte (hierbinnen is het aandeel mannen en vrouwen redelijk gelijk verdeeld); een aandeel dat dubbel zo hoog ligt dan in de provincie Limburg (18,2%). De overgrote meerderheid van deze Genkse inwoners had bij de geboorte de Turkse (31,7%), Italiaanse (28,2%) of Marokkaanse nationaliteit (9,7%). Wanneer bovendien niet alleen de eerste nationaliteit van de persoon zelf, maar ook de eerste nationaliteit van de vader of moeder in rekening gebracht wordt om de origine te bepalen, dan blijkt dat 55,1% van de Genkse bevolking van niet-Belgische origine was in 2013. Een percentage dat aanzienlijk hoger ligt dan in het Vlaamse Gewest (18,4%; bron: Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor 2015).

1.2.2 Enkele socio-economische gegevens over de Genkse gezinnen

Een andere belangrijke indicator voor de vraag is de werkzaamheidsgraad van de moeders. De werkzaamheidsgraad duidt op het aantal effectief werkenden van een bepaalde bevolkingsgroep (d.w.z. de activiteitsgraad minus de werkloosheidsgraad). De HIVA-studies naar het gebruik van kinderopvang voor baby's en peuters (Hedebouw & Peetermans, 2009; Vande Gaer *et al.*, 2013) toonde aan dat het gebruik van kinderopvang sterk samenhangt met de werksituatie van de moeders. Werkende moeders (voltijds of deeltijds) maken namelijk meer regelmatig gebruik van kinderopvang. De werkzaamheidsgraad voor jonge vrouwen ligt in Vlaanderen zeer hoog (tabel 1.4) waarmee ze deze van de mannen benadert. De verschillen over de laatste 5 jaar zijn dan ook relatief beperkt, maar wel is er een licht dalende trend merkbaar. In Genk ligt de gemiddelde werkzaamheidsgraad in 2013 ruim 13 procentpunten lager dan in Limburg, en die cijfers liggen op hun beurt iets lager dan in Vlaanderen. Vooral voor de jongste leeftijdsgroep van 25-29 jarigen was er in Genk een meer uitgesproken daling in de werkzaamheidsgraad over de afgelopen 5 jaar. Mogelijks kan dit samenhangen met internationale migraties.

Opvallend is verder dat in Genk het aandeel deeltijds werkende vrouwen in de periode 2009-2013 met 3,6 procentpunten gestegen is naar 61,0%. In diezelfde periode vinden we op Vlaams niveau niet alleen een lager aandeel deeltijds werkende vrouwen, maar tevens een beperkte stijging met 0,6 procentpunten tot 43,7% in 2013. In Genk werken moeders dus vermoedelijk meer deeltijds, maar ook stijgt dit aandeel met de jaren. Ook voor Genkse mannen ligt het aandeel deeltijdse arbeid in 2013 hoger in Genk (15,6%) dan in Vlaanderen (8,1%); en is er tevens sprake van een duidelijk stijging sinds 2009 (12,3%; bron: Vlaamse Arbeidsrekening, Steunpunt WSE).

Tabel 1.4 Evolutie van de werkzaamheidsgraad van de jonge vrouwen per leeftijdsgroep in Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2008, 2013)

	Genk		Limburg		Vlaams Gewest	
	2008	2013	2008	2013	2008	2013
25-29 jaar	65,3	61,1	78,2	76,3	80,9	77,4
30-34 jaar	65,0	63,2	79,1	78,6	81,6	80,1
35-39 jaar	69,1	68,4	77,4	78,9	81,5	81,0
Gemiddelde	66,5	64,2	78,2	77,9	81,3	79,5

Bron Vlaamse Arbeidsrekening (Steunpunt WSE) en eigen bewerking

Ook de inbreng van de grootouders wordt als een belangrijke indicator beschouwt. De inbreng van de grootouders, en met name de grootmoeders aan moederszijde, voor de regelmatige opvang nam de laatste jaren sterk af. Deze afname verliep min of meer parallel met de toename van de werkzaamheidsgraad voor die groep in die periode. Uit het HIVA-onderzoek naar het gebruik van kinderopvang in Vlaanderen (Vande Gaer *et al.*, 2013) bleek dat de onbeschikbaarheid van grootmoeders aan moederszijde (57,6%) significant daalde met meer dan 3 procentpunten in vergelijking met 2009 (54,2%; Hedeboom & Peetermans, 2009). Voor de provincie Limburg bedroeg dit slechts 45,4%, terwijl in Genk dit voor 61,9% van de grootmoeders aan moederszijde het geval was. In beide studies werd het nog werken van de grootouders het vaakst als reden voor de onbeschikbaarheid opgegeven. De werkzaamheidsgraad van de vrouwelijke 50- tot 64-jarigen (ongeveer de leeftijdsgroep van de grootouders van kinderen van 0 tot 3 jaar) nam dan ook tussen 2008 en 2013 in het Vlaams Gewest, in Limburg en in Genk over de hele lijn sterk toe (tabel 1.5). Wel ligt de gemiddelde werkzaamheidsgraad van deze bevolkingsgroep in Genk nog steeds ruim 10 procentpunten lager dan in Vlaanderen.

Tabel 1.5 Evolutie van de werkzaamheidsgraad van de oudere vrouwen per leeftijdsgroep in Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2008, 2013)

	Genk		Limburg		Vlaams Gewest	
	2008	2013	2008	2013	2008	2013
50-54 jaar	47,8	60,2	58,0	68,0	65,2	73,4
55-59 jaar	31,1	43,3	37,3	51,1	44,4	56,2
60-64 jaar	11,3	14,3	12,5	18,4	13,9	19,9
Gemiddelde	30,1	39,3	35,9	45,8	41,2	49,8

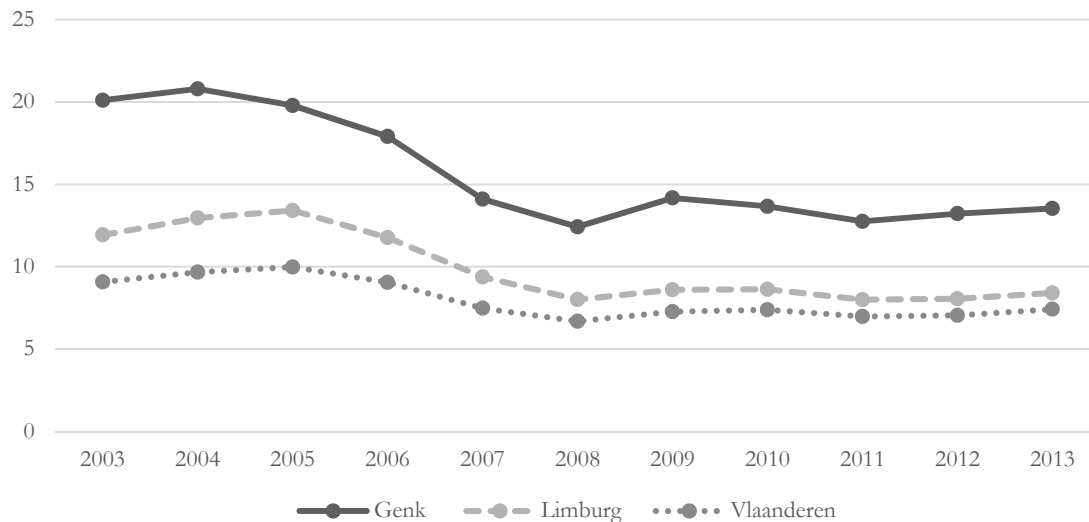
Bron Vlaamse Arbeidsrekening (Steunpunt WSE); eigen bewerking

Zoals uit figuur 1.1 blijkt, is in lijn met voorgaande gegevens de werkloosheidsgraad bij vrouwen van 18 tot 64 jaar in Genk hoger dan in de provincie Limburg en Vlaanderen. Over een periode van 10 jaar is deze kloof wel kleiner geworden. In termen van de werkloosheidsdruk (niet-werkende werkzoekenden / bevolking op beroepsactieve leeftijd; 18-64 jaar) voor Genkse vrouwen in 2014 (7,5%), kunnen we verschillen vaststellen naargelang het kinderopvanggebied. Vooral Genk-Zuid (9,4%) en Genk-Noord (8,7%) scoort hoger; Genk-centrum (7,5%) rond het gemiddelde; en Genk-Oost (6,1%) en Genk-West (6,0%) lager (bron: VDAB), al zijn deze verschillen niet bijzonder uitgesproken.

Ondanks een groter aandeel Genkse bewoners met een vreemde nationaliteit in vergelijking met de provincie Limburg en het Vlaams Gewest, ligt het aandeel werkloze vrouwen met een Belgische nationaliteit enigszins hoger in Genk (86,6%) dan in Limburg (83,0%) en Vlaanderen (81,8%). Van de werkloze vrouwen met een vreemde nationaliteit is 3,9% Italiaans; 2,9% Nederlands; 1,2% Turks en 0,9% Marokkaans (bron: VDAB). Ook de werkloosheidsgraad van vrouwen van niet-Belgische

origine² ligt in Genk hoger dan in het Vlaams Gewest, zowel voor vrouwen van EU origine (10,3% in Genk versus 7,5% in Vlaanderen) als niet-EU origine (20,4% in Genk versus 15,2% in Vlaanderen; bron: Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor 2015).

Figuur 1.1 Werkloosheidsgraad (niet-werkende werkzoekenden/beroepsbevolking) bij vrouwen (18-64 jaar) in Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2013)

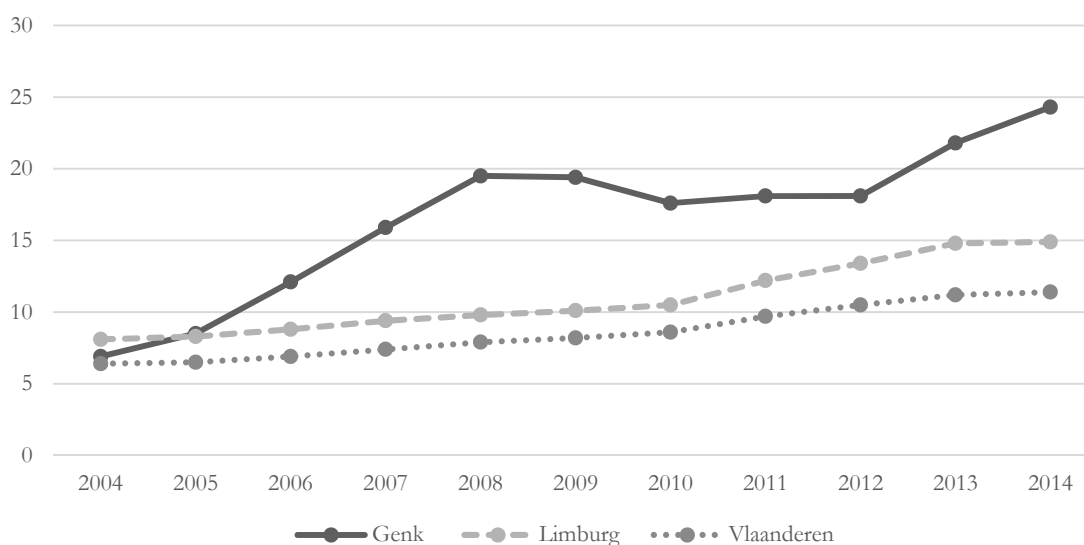
Bron Steunpunt WSE - bewerking SVR-DWH

Ook het gezinsinkomen is een indicator die de vraag naar kinderopvang negatief kan beïnvloeden. De FOD Economie statistieken duiden daarbij op een gemiddeld fiscaal inkomen per aangifte (2012) voor de stad Genk (€ 26 938) dat lager ligt dan het gemiddelde voor de provincie Limburg (€ 29 382); hetgeen op zijn beurt lager ligt dan het Vlaams gemiddelde (€ 31 593). Met name voor het kinderopvanggebied Genk-Noord ligt het gemiddeld fiscaal inkomen per aangifte in 2012 laag (€ 22 446).

De socio-economische positie van de gezinnen wordt naast het gezinsinkomen echter vaak bepaald door een combinatie van factoren. In dit opzicht is de kansarmoede-index het vermelden waard. Deze laatste statistiek reflecteert het aantal kinderen geboren in een kansarm gezin volgens de criteria van Kind en Gezin (2014). Concreet betreft het 6 toetsingscriteria: (1) beschikbaar maandinkomen; (2) opleiding ouders; (3) arbeidssituatie ouders; (4) laag stimulatie-niveau; (5) huisvesting; en (6) gezondheid. In eerder onderzoek konden we reeds vaststellen dat kinderen die opgroeien in een gezin in kansarmoede in vergelijking met kinderen uit niet-kansarme gezinnen veel minder regelmatig gebruik maken van opvang (Vande Gaer *et al.*, 2013). In figuur 1.2 zien we dat er in Genk aanzienlijk meer kinderen geboren worden in een kansarmgezin (2014: 24,3%) dan in de provincie Limburg (2014: 14,9%) of Vlaanderen (2014: 11,4%). Naar evolutie in het afgelopen decennium valt op dat er bij aanvang van deze periode voor Genk een vergelijkbaar niveau kon vastgesteld worden, maar dat de jaren daarna de kansarmoede-index een sterke vlucht nam. Na een lichte daling daarna, is er vervolgens weer een piek merkbaar in 2013 en 2014.

² Niet-Belgische origine op basis van huidige en eerste nationaliteit van de persoon zelf en eerste nationaliteit van de ouders (bron: Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor 2015).

Figuur 1.2 Kansarmoede-index voor Genk, Limburg en het Vlaams Gewest (2004-2014)

Bron Kind en Gezin

Verder kan de gezinssituatie het kinderopvanggebruik beïnvloeden, waarbij er geruime tijd een ondervertegenwoordiging van éénoudergezinnen was voor het regelmatig gebruik van kinderopvang (Hedebouw & Peetermans, 2009; Kind en Gezin, 2004). Echter uit de meest recente studie kunnen we vaststellen dat deze kloof tussen alleenstaanden en gehuwden of samenwonenden op Vlaams niveau gedicht werd (Vande Gaer *et al.*, 2013), ondanks een lagere werkzaamheidsgraad bij alleenstaanden (54,3% van de alleenstaande moeders werkt versus 67,3% van de samenwonenden).

In 2014 omvatte bijna 93% van de private huishoudens in Genk een gezin met kinderen, zowel twee- als eenoudergezinnen (bron: FOD Economie). Het aandeel éénoudergezinnen bedroeg 10,6% van de totale private huishoudens; een aandeel dat relatief stabiel bleef in het afgelopen decennium. Echter dient wel opgemerkt te worden dat dit aandeel hoger ligt dan in de provincie Limburg (8,4%) en het Vlaams Gewest (8,2%). De cijfers uit het rijksregister tonen verder dat er in het kinderopvanggebied Genk-Noord en Genk-Zuid relatief meer éénoudergezinnen wonen dan elders in Genk, respectievelijk 12,8% en 12,0%.

1.2.3 De centrumfunctie van de stad Genk

De aanwezigheid van scholen of bedrijven kan in steden met een centrumfunctie een extra vraag naar kinderopvang genereren. Zo blijken 71,5% van de Genkse loontrekkenden in 2013 niet in Genk te wonen (bron: Vlaamse Arbeidsrekening, Steunpunt WSE); cijfers voor inkomende pendelintensiteit die iets hoger liggen dan in de provincie Limburg (68,7%), maar vergelijkbaar zijn met het Vlaamse niveau (70,4%). Vrouwen (33,4%) zijn daarbij wel vaker in de eigen stad aan het werk dan mannen (25,1%). De uitgaande pendelintensiteit (personen die niet werken in de woongemeente) is in 2013 voor Genk (51,2%) echter aanzienlijk lager in vergelijking met het aandeel op provinciaal (73,0%) en gewestelijk niveau (72,6%).

Om de impact van deze pendelintensiteit van de ouders op de vraag naar kinderopvang (tot 12 jaar) in te schatten, bekijken we nader in welke mate de Genkse kinderopvanginitiatieven, het kleuteronderwijs en het basisonderwijs kinderen herbergt die op haar grondgebied wonen.

Een analyse van de domicilie van de kinderen in de kinderopvang voor baby's en peuters leert dat in 2014 ongeveer een kwart van de kinderen (27,0%) van buiten Genk afkomstig was (bron: werkingsrapport opvang van baby's & peuters 2014, stad Genk). Het grootste aandeel niet-Genkse

kinderen vinden we in het kinderopvanggebied Genk-Zuid (48,0%; AD Wombat) en Genk-Oost (36,0%; Goed Gemutst). In het kinderopvanggebied Genk-West (Winnie-Tooh) is 90,0% van de kinderen woonachtig in Genk.

Omdat de buitenschoolse opvang vaak schoolgebonden is, kan een analyse van de mobiliteit van de schoolgaande bevolking in Genk voor schooljaar 2014-2015 ook verdere verduidelijking brengen (bron: Vlaamse Overheid, Departement Onderwijs). Voor het gewoon kleuteronderwijs blijkt dat bijna 90,9% van de leerlingen woont en schoolloopt in de stad; 6,38% komt van buiten de stad (instroom) en 9,2% loopt school buiten Genk (uitstroom). Voor het gewoon basisonderwijs vinden we gelijkaardige cijfer voor leerlingen die wonen en schoollopen in Genk (91,9%), met respectievelijk een in- en uitstroom van 8,0% en 8,8%. De uitwisseling vindt daarbij voornamelijk plaatst met de Genkse randgemeenten; Houthalen-Helchteren op kop (instroom 3,1%; uitstroom 5,8%). In vergelijking met het Vlaams en Brusselshoofdstedelijk Gewest met een gemiddelde aandeel leerlingen dat woont én schoolloopt in dezelfde gemeente van 83,9%, kunnen we stellen dat er in Genk globaal genomen (91,1%) een beperktere mobiliteit met andere gemeentes is voor de schoolgaande bevolking.

Gegeven deze beperkte mobiliteit met andere gemeentes, biedt een vergelijking van het aantal kinderen 3-12 jaar wonend (bron: Bevolkingsadministratie stad Genk; Verwerking: Dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk) en het aantal kinderen schoolgaand (bron: schoolbevolking 01.10.2015, cijfers door stad Genk opgevraagd bij de Genkse basisscholen) in de verschillende Genkse opvanggebieden verder inzicht in de centrumfunctie van een bepaald gebied. Voor Genk-Centrum en Genk-Oost is er sprake van instroom, aangezien respectievelijk 43,0% en 36,3% van de schoolgaande kinderen niet in het gebied woont. Voor Genk-Zuid (44,6%), Genk-Noord (25,9%) en Genk-West (18,2%) is er sprake van uitstroom, aangezien er meer kinderen in het gebied wonen dan er schoollopen.

Uit recent onderzoek naar de buitenschoolse kinderopvang in Vlaanderen (Lenaers & Zanoni, 2013) bleek dat ongeveer driekwart (74,6%-75,8%) van de in de schoolweek opgevangen kinderen, gebruik maakte van een opvanginitiatief in de gemeente waarin het kind woont. In de helft van de gevallen is dat ook de gemeente waarin de school zich bevindt.

Verder is het in deze context interessant om te kijken hoe groot de afstand is van de woonplaats tot het kinderopvanginitiatief. Voor de formele kinderopvang tot 3 jaar (Vande Gaer *et al.*, 2013) ligt voor 73,2% van de Vlaamse gezinnen (regelmatige gebruikers) de opvangplaats op minder dan 4 km van huis. Bij 2,1% is dit meer dan 20 km; mogelijks kozen deze ouders voor een opvang dicht bij hun werk. Op niveau van de provincie Limburg zijn deze cijfers vergelijkbaar, namelijk 68,5% en 2,1%, terwijl voor meer dan driekwart (78,6%) van de Genkse gezinnen de opvang zich op minder dan 4 km van de woonplaats bevindt en zelfs maximaal 10 km van de woonplaats verwijderd lag. Ondanks de kleine steekproef voor Genk voor deze laatste variabele, lijkt dit resultaat samen met de lagere uitgaande pendelintensiteit te suggereren dat Genkse gezinnen voornamelijk nood hebben aan kinderopvang in de stad zelf.

Voor de buitenschoolse kinderopvang (Lenaers & Zanoni, 2013) bleek dat op niveau van het Vlaams Gewest bijna 9% van de 2,5- tot 5-jarigen buiten de woon- of schoolgemeente opgevangen werden; een aandeel dat bijna dubbel zoveel was als voor de oudere kinderen (6- tot 11-jarigen).

1.2.4 Samenvatting

Uit voorgaande analyse kunnen we besluiten dat de Genkse samenleving voor verschillende vraag-indicatoren van kinderopvang lijkt af te wijken van het provinciale en Vlaamse profiel, hetgeen ook de vraag naar kinderopvang kan beïnvloeden. In tabel 1.6 vatten we de belangrijkste actuele verschillenpunten tussen Genk, Limburg en Vlaanderen visueel samen. Hieruit kunnen we besluiten dat er voor

bijna alle belangrijke vraagindicatoren verschillen werden gevonden met het Vlaams Gewest. Onderzoek leert dat het merendeel van deze indicatoren de vraag naar kinderopvang negatief kan beïnvloeden, waardoor de vraag naar opvang in Genk kan afwijken (lees: lager kan liggen) van de Vlaamse situatie. Ook in vergelijking met de provincie Limburg blijkt de Genkse samenleving voor alle vraagindicatoren af te wijken.

Tabel 1.6 Verschillen in vraagindicatoren voor kinderopvang tussen Genk, Limburg en het Vlaams Gewest

Vraagindicator	Genk versus Vlaanderen	Genk versus Limburg	Limburg versus Vlaanderen
Bruto geboortecijfer (2014)	≈	↗	↘
Niet-Belgische nationaliteit (2015)	↗	↗	↗
Niet-Belgische origine (2013/2015)	↗	↗	--
Werkzaamheidsgraad moeders (2013)	↘	↘	≈
Werkzaamheidsgraad grootmoeders (2013)	↘	↘	↘
Werkloosheidsgraad vrouwen 16-64j (2013)	↗	↗	≈
Fiscale inkomens per aangifte (2012)	↘	↘	↘
Kansarmoede-index (2014)	↗	↗	↗
Eenoudergezinnen (2014)	↗	↗	≈
Inkomende mobiliteit (2013)	≈	↗	≈
Uitgaande mobiliteit (2013)	↘	↘	≈

Bron Eigen synthese

Verder stelden we vast dat sommige vraagindicatoren verschillen vertonen tussen de kinderopvanggebieden binnen de stad Genk. Ook de belangrijkste verschilpunten met de Genkse globale situatie vatten we onderstaand visueel samen (tabel 1.7). Hieruit kunnen we afleiden dat er in Genk-Noord meerdere verschilpunten zijn, waarvan uit onderzoek blijkt dat deze de vraag naar opvang negatief kunnen beïnvloeden, terwijl er voor Genk-centrum en Genk-West slechts beperkte verschilpunten zijn, maar met een mogelijks positieve impact op de vraag naar kinderopvang. Voor Genk-Oost en Genk-Zuid zijn er meerdere verschilpunten, die elk echter een tegenovergestelde impact kunnen hebben op de vraag naar kinderopvang, waardoor deze invloeden elkaar zouden kunnen uitbalanceren.

Tabel 1.7 Verschillen in vraagindicatoren voor kinderopvang per kinderopvanggebied versus het Genkse gemiddelde

Vraagindicator	Genk-centrum	Genk-Oost	Genk-West	Genk-Noord	Genk-Zuid
Bruto geboortecijfer (2014)	≈	↘	≈	≈	↗
Niet-Belgische nationaliteit (2015)	↘	↘	≈	↗	≈
Werkloosheidsdruk vrouwen 18-64 jaar (2014)	≈	↘	↘	↗	↗
Fiscale inkomens per aangifte (2012)	≈	≈	≈	↘	≈
Eenoudergezinnen (2014)	≈	≈	≈	↗	↗

Bron Eigen synthese

1.3 Huidig gebruik kinderopvang voor kinderen van 0 tot 3 jaar

De inschatting van de huidige vraag naar kinderopvang kan steunen op recent cijfermateriaal i.v.m. het gebruik van kinderopvang. Dit huidige gebruik geeft een goede benadering van de vraag, zij het dat het steeds geconditioneerd wordt door het aanwezige aanbod of de beschikbaarheid van informele opvang. We baseren ons voor de opvang van jonge kinderen op de meest recente studie over het gebruik van kinderopvang voor kinderen tot 3 jaar in Vlaanderen (Vande Gaer *et al.*, 2013). Dit betreft voornamelijk de opvang van baby's en peuters (93,9%), zowel van formele als informele aard. We synthetiseren onderstaand de cijfers voor het Vlaams Gewest en de provincie Limburg, en voerden een secundaire analyse van de databank uit voor de gebruikers uit de stad Genk. Let wel dat de data afzonderlijk voor Genk beperkt in omvang is ($n=68$), waardoor het enkel een rudimentair beeld weerspiegelt.

In het *Vlaams Gewest* maakte in de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 bijna twee derde (64,4%) van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar *regelmatig* gebruik van opvang, zowel van formele als informele aard. Regelmatig betekent voor niet-schoolgaande kinderen dat ze minstens gedurende één ononderbroken opvangbeurt van 5 uur per week worden opgevangen. Voor de schoolgaande kinderen uit die groep (vanaf 2,5 tot 3 jaar) betreft het minstens één opvangbeurt per week.

Dit algemene gebruik van kinderopvang was niet significant veranderd ten opzichte van 2009 (63,2%), niettegenstaande er voorheen steeds een stijging werd waargenomen (Hedebouw & Peetermans, 2009). Tussen 2002 en 2009 steeg het regelmatig gebruik van 52,2% naar 63,2%. Deze bevinding is opvallend gezien het feit dat er toch een aantal veranderingen zijn opgetreden binnen de onderzochte groep (Vande Gaer *et al.*, 2013), maar die elk op zich een, soms tegengesteld, effect op de opvangbehoefte kunnen uitoefenen. Zo is onder andere het aantal voltijds en deeltijds werkende moeders gedaald, is de beschikbaarheid van de grootmoeder langs moeders kant gedaald en stijgt het aantal kinderen dat opgroeit in een gezin in kansarmoede. Desondanks bleef het regelmatig gebruik van opvang dus stabiel.

Bijna een derde van de kinderen met regelmatige opvang (31,7%) werd daarbij voltijds opgevangen, of met andere woorden minstens vijf volle dagen. Hieruit blijkt dat in vergelijking met 2009 het gebruik van de opvang op voltijdse basis opgang maakt, ten koste van de deeltijdse opvang. Wanneer ouders deeltijds gebruik maken van de opvang, wordt er tevens vaak voor volle dagen geopteerd. De gemiddelde opvangduur per week bedroeg 31,3 uur (voor de regelmatig opgevangen kinderen) in 2013. Verder maakt ongeveer 5,3% van de kinderen slechts beperkt gebruik (d.w.z. niet regelmatig) van opvang, terwijl 30,3% er helemaal geen gebruik van maakt.

Op Vlaams niveau werden belangrijke socio-economische factoren geïdentificeerd die het regelmatige kinderopvanggebruik beïnvloedden. Zo was het gebruik sterk verschillend naargelang de arbeidssituatie van de moeder. Van ongeveer vier vijfde van de werkende moeders (voltijds of deeltijds) maken de kinderen regelmatig gebruik van kinderopvang, in vergelijking met ongeveer een derde van kinderen voor moeders die (tijdelijk) niet op de arbeidsmarkt actief waren. dan de overige categorieën. Het aandeel voltijds werkende moeders dat regelmatig gebruik maakt van opvang steeg ook gestaag tussen 2004 en 2013. Gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine³ (34,3%) maakten eveneens minder regelmatig gebruik van opvang dan de gezinnen van Belgische afkomst (73,0%); hetgeen niet volledig verklaart kon worden door het verschil in werkstatus van de moeder. Verder kwam een sterke samenhang tussen het gezinsinkomen en het gebruik naar voor, en meer specifiek werd vastgesteld dat kinderen die opgroeien in een gezin in kansarmoede (22,8%) in vergelijking met kinderen uit niet-kansarme gezinnen (68,3%) veel minder regelmatig gebruik van opvang. Dit verschil was ook niet volledig te verklaren door een verschil in de werkstatus van de moeder

3 In dit onderzoek (Vande Gaer *et al.*, 2013) werd een moeder van niet-Belgische origine geoperationaliseerd als een moeder die niet de Belgische nationaliteit had bij de geboorte.

tussen beiden groepen. In tegenstelling tot een stijgende trend in gebruik door gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine, nam het aandeel voor gezinnen in kansarmoede ook niet toe over de voorbije jaren. Daar waar vroeger meer koppels regelmatig gebruik maakten van opvang was het verschil tussen het regelmatig gebruik van opvang bij samenwonenden/gehuwden en alleenstaanden in 2013 niet meer significant. Het blijft wel zo dat bij alleenstaanden die regelmatig opvang gebruiken de kinderen iets vaker voltijds worden opgevangen (39,6%) dan bij gehuwden of samenwonenden (31,3%). Ten slotte, was voor 57,4% van de kinderen minstens één grootouder beschikbaar voor regelmatige opvang (hetzij dagelijkse opvang, hetzij enkele dagen per week). Vooral voor de grootmoeder langs moederszijde bleek dit op te gaan, al was hun dagelijkse beschikbaarheid sinds 2013 wel gedaald en de onbeschikbaarheid gestegen. Als belangrijkste reden voor het niet beschikbaar zijn van de grootouders, werd geformuleerd dat deze nog werkzaam waren.

Wat betreft de opvangvorm gaven in 2013 iets minder dan de helft van de ouders (46,5%), die regelmatig gebruik maakten van opvang, aan dat ze beroep deden op een kinderdagverblijf; een stijging met bijna 10 procentpunten sinds 2009. De overgrote meerderheid van deze gebruikers (69,7%), gaven aan dat het kinderdagverblijf met een IKG-systeem werkt. De kinderdagverblijven verzorgen ook gemiddeld gezien de meest langdurige opvang tijdens de week, namelijk 30,6 uur. Ongeveer een derde van de ouders (30,9%) vertrouwden hun kind op regelmatige basis aan toe aan onthaalouders; een aandeel dat echter gedaald was sinds 2009 (35,9%). Ongeveer 83,2% van de ouders gaf aan dat hun bijdrage afhangt van het gezinsinkomen en dat hun kinderen gemiddeld 27,6 uur per week bij deze onthaalouders spenderen. Gezinnen in kansarmoede of waarvan de moeder een niet-Belgische origine heeft, maakten duidelijk meer gebruik van opvang met een IKG-bijdragesysteem dan andere gezinnen. Grootouders blijken steeds minder (16,0%) als voornaamste opvangvorm ingeschakeld te worden. De daling voor deze opvangvorm sinds begin jaren 2000 is opvallend (2002: 34,4%; 2004: 31,0%; 2009: 22,4%). De kleinkinderen spenderen ook minder tijd bij grootouders dan in de formele vormen van opvang, gemiddeld genomen 26,6 uur. De terugval van de informele opvang was ook opvallender bij de kansarme gezinnen (8,3%) en gezinnen waarvan moeder een niet-Belgische origine (9,1%) had. De gerapporteerde lagere beschikbaarheid van de niet-Belgische grootouders omwille van veraf wonen speelt daarbij ongetwijfeld een rol. De daling van het aandeel grootouders dat in regelmatige opvang voorziet gekoppeld aan de lichte daling van het aantal gezinnen met een onthaalouder als belangrijkste opvangvorm uit zich in de consequente daling van de opvang in het gezinsmilieu sinds 2002 (73,7% versus 47,9% in 2013).

Het regelmatige gebruik van opvang verschilde significant naargelang de provincie. In de provincies West- en Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant lag het percentage het hoogst; in de provincie Antwerpen en de provincie Limburg heel wat lager. In vergelijking met 2009 was het regelmatige gebruik in de provincies West-Vlaanderen en Limburg wel gestegen, terwijl een dalende trend voor Antwerpen werd vastgesteld.

Zoals reeds aangegeven, lag in 2013 voor de provincie *Limburg* het regelmatig gebruik met 58,4% significant lager dan in andere provincies, met uitzondering van Antwerpen; dit in het voordeel van het beperkt (7,6%) en geen gebruik (34,0%) van kinderopvang. In de afgelopen 10 jaar is het regelmatige gebruik in de provincie Limburg wel systematisch en sterker gestegen (43,0% in 2004) dan in andere provincies. Ook in de laatste jaren is er een significante stijging merkbaar van ruim zes procentpunten (52,7% in 2009), terwijl er zich op Vlaams niveau een stabilisering voordeed. De gemiddelde opvangduur is vergelijkbaar met het Vlaams Gewest, namelijk 30,6%, maar er wordt minder gebruik gemaakt van voltijdse kinderopvang (25,2% versus 31,7% in Vlaanderen).

Een belangrijk factor die samenhangt met dit provinciaal verschil in opvanggebruik was de werkzaamheidsgraad van de moeders. Niet alleen was het aandeel niet-werkende moeders hoger in Limburg, de moeders die niet werken maken ook nog eens minder gebruik van opvang. De origine als mogelijke factor van dit provinciaal verschil werd eveneens onderzocht, maar uit de analyses bleek dat de werksituatie van de moeder eerder dan haar origine samenhang met het verminderd gebruik

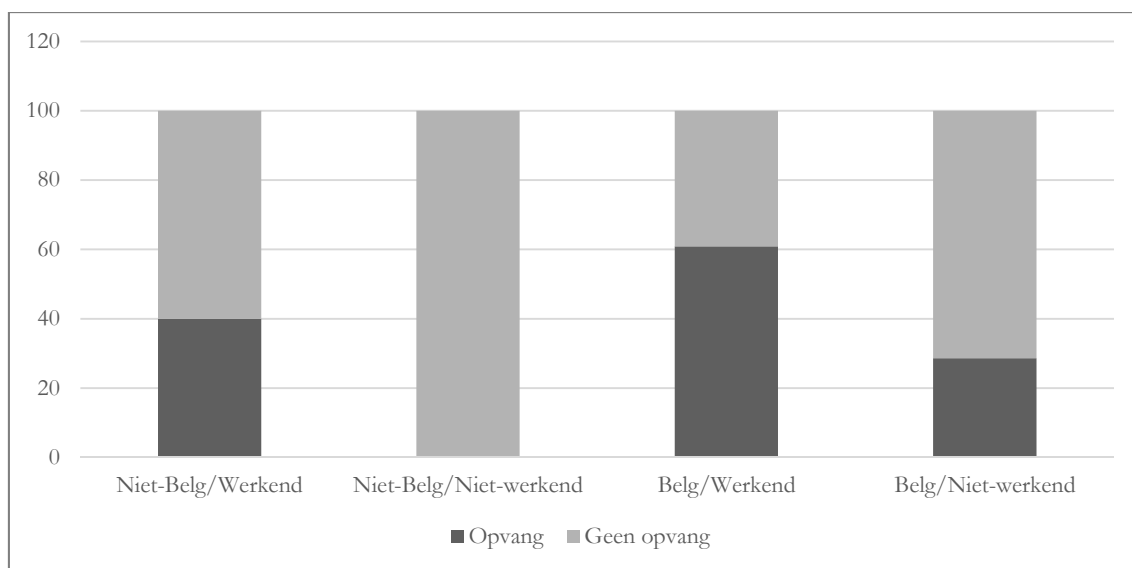
van opvang (zowel formeel als informeel) in de provincie Limburg. Verder werd ook de samenhang van de provinciale verschillen in gebruik met de beschikbaarheid van de grootouders en de gezins-situatie (al dan niet bij beide ouders wonen) getoetst, maar deze verbanden waren niet significant.

Er werden ook geografische verschillen wat betreft de gebruikte opvangvorm bij regelmatig gebruik vastgesteld. Zo was het relatief groter aandeel informele opvang (25,5%) in Limburg in vergelijking met het globale cijfer (17,0%) opvallend, al was het aandeel voor Limburg ook gedaald sinds 2009 (30,0%). Een mogelijke verklaring hiervoor is de grotere beschikbaarheid van de grootouders in deze provincie, aangezien voor 66,9% van de gezinnen minstens één grootouder beschikbaar was voor opvang, terwijl dit percentage globaal genomen 57,2% bedroeg. In Limburg maken de bevraagde ouders dan weer veel minder gebruik van een opvangvoorziening met een vrij bijdragesysteem dan in andere provincies (7,7% versus 20,6%). Opvallend was verder het lagere gebruik van opvang binnen het groepsmilieu (d.i. kinderdagverblijven; 31,9%) in Limburg ten voordele van opvang in gezinsmilieu (grootouders, onthaalouders, andere familie of bekenden), alhoewel dit aandeel wel significant steeg ten opzichte van 2009 (18,7%).

De secundaire analyse van de data voor de stad *Genk* gaf aan dat het regelmatige gebruik in 2013 slechts 30,9% (n=68) bedroeg; het beperkte gebruik was 2,9% en 66,2% van de kinderen werden niet opgevangen. Hierbij dient wel opgemerkt te worden, dat ongeveer één derde van de Genkse deelnemers bereikt werd via face-to-face interviews, terwijl dit op Vlaamse niveau slechts 3,8% bedroeg. In vergelijking met de schriftelijke en telefonische bevraging, lag het aandeel niet-gebruikers via de interviews aanzienlijk hoger. Het regelmatig gebruik door de Genkenaars omvat 44,4% (het beperkt gebruik 4,4% en het niet-gebruik 51,1%) wanneer de interviews buiten beschouwing worden gelaten (n=45). Maar daarmee scoort de stad Genk nog 14 tot 20 procentpunten lager dan de provincie Limburg (58,4%), andere regionaal steden (51,9%) en Vlaanderen (64,4%). Van alle regelmatig gebruikers maakt 38,1% gebruik van voltijdse kindervang en was de gemiddelde opvangduur 37,3 uur; cijfers die dan weer hoger liggen dan het Vlaamse en provinciaal niveau.

We toetsten opnieuw of belangrijke vraagindicatoren samenhangen met het opvanggebruik (voltijds of deeltijds gebruik versus geen gebruik) van Genkse gezinnen. Een factor die duidelijke samenhangt met het opvanggebruik is de werkzaamheidsgraad van de moeders. Niet alleen is het aandeel niet-werkende moeders dubbel zo hoog in Genk (46,1%) dan in Limburg (21,3%) en Vlaanderen (23,5%), de moeders die niet-werken maken ook nog eens significant (Fisher exact $p < ,001$) minder gebruik van opvang (93,3%) dan werkende moeders (45,7%). Ter vergelijking, op Vlaams niveau bedroeg het aandeel kinderen van niet-werkende en werkende moeders dat geen gebruik gemaakt van kinderopvang respectievelijk 67,6% en 18,5%. De samenhang met origine werd eveneens onderzocht, waarbij tot uiting kwam dat het aandeel moeders van niet-Belgische origine (47,6%) in Genk bijna dubbel zo hoog ligt dan in Limburg en Vlaanderen, maar dat ook significant (Fisher exact $p = ,001$) meer kinderen uit deze gezinnen geen gebruik maken van kinderopvang (86,7%) in vergelijking met kinderen uit een gezin waarbij de moeder van Belgische origine is (45,5%). Ook werd nagegaan of de samenhang tussen arbeidsstatus van de moeder en het opvanggebruik verschillend is naargelang de origine van de moeder. Uit onderstaande figuur blijkt zowel bij kinderen met een moeder van Belgische origine als bij kinderen met een moeder van niet-Belgische origine dat het opvanggebruik hoger ligt indien de moeder werkt. De positieve arbeidsstatus heeft bijgevolg voor beide groepen een positief impact (of omgekeerd een negatieve arbeidsstatus heeft een negatieve impact), al ligt het opvanggebruik bij moeders van niet-Belgische origine steeds lager. Opvallend is dat in deze steekproef geen enkel kind van moeders van niet-Belgische origine die aan de slag waren, gebruik maakte van kinderopvang; terwijl dit voor de Belgische niet-werkende moeders toch voor meer dan een kwart (28,5%) het geval was.

Figuur 1.3 Het opvanggebruik volgens werkstatus en origine van de moeders in Genk (n=68)

Kinderen die leven in een gezin in kansarmoede maken in vergelijking met kinderen uit niet-kansarme gezinnen typisch minder gebruik van opvang (30,7% versus 73,4% gebruikers in Vlaanderen; 25,5% versus 74,5% gebruikers in Limburg in 2013). In het onderzoek lag voor de Genkse steekproef het aandeel kinderen dat opgroeit in een kansarm gezin (19,1%) dubbel zo hoog dan in Limburg en Vlaanderen. Voor Genk vonden we tevens een significant ($p=,003$) negatief effect van kansarmoede op opvanggebruik. Opvallend was dat gebruik door niet-kansarme kinderen al behoorlijk laag lag (42,3%), maar zelfs compleet afwezig was voor kansarme kinderen (0,0%). Verder werd ook de samenhang tussen opvanggebruik en enerzijds de gezinssituatie (alleenstaande versus samenwonende ouders) en anderzijds de beschikbaarheid van de grootouders (minstens één grootouder wekelijks beschikbaar) getoetst, maar deze verbanden waren niet significant ($p>,05$).

We kunnen het gebruik ook vergelijken met de randgemeentes van Genk, zij het onder voorbehoud omdat de aantallen (n) soms beperkt zijn (zie tweede kolom van onderstaande tabel). Globaal zien we dat de meeste van deze steden of gemeentes hoge scores halen voor het regelmatige opvanggebruik, waaruit we kunnen afleiden dat de druk op de opvangvoorzieningen er behoorlijk zal zijn.

Aan de hand van dezelfde studie is het verder mogelijk om het gebruik in 2013 ook te beschrijven naar voorzieningentype of opvangvorm. We vergelijken de cijfers voor Genk opnieuw met Limburg en het Vlaams Gewest (tabel 1.8). Let wel dat het hier enkel de regelmatige gebruikers betreft, waardoor de groepen kleiner zijn.

Wat het meest opvalt, is het hogere gebruik van informele kinderopvang (voornamelijk grootouders) in Genk dan in andere regionale steden en Vlaanderen. Deze vaststelling sluit echter wel aan bij het cijfermateriaal voor de provincie Limburg, al lijkt het in Genk meer uitgesproken. Deze bevinding hangt vermoedelijk samen met de vaststelling dat in Genk (60,0%) en Limburg (66,9%) er voor een enigszins groter aandeel kinderen minstens één grootouder beschikbaar is voor regelmatige opvang (hetzij dagelijkse opvang, hetzij enkele dagen per week) dan op Vlaams niveau (57,2%).

Voor de formele opvang worden, net als in andere regionale steden en het Vlaams Gewest, kinderdagverblijven het meest gebruikt, gevolgd door onthaalouders. Het aandeel buitenschoolse opvang (voor <3-jarigen) situeert zich op een vergelijkbaar niveau als elders in Vlaanderen.

Tabel 1.8 Gebruik van kinderopvang baby's en peuters voor stad Genk, randgemeentes van Genk, andere regionaalsteden, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest (in %)

	<i>n</i>	Regelmatig gebruik	Beperkt gebruik	Geen gebruik
Genk (alle data)	68	30,9	2,9	66,2
Genk (excl. interview data)	45	44,4	4,4	51,1
As	9	33,3	0,0	66,7
Bilzen	31	61,3	9,7	29,0
Diepenbeek	15	93,3	0,0	6,7
Hasselt	61	83,6	3,3	13,1
Houthalen-Helchteren	27	74,1	7,4	18,5
Opglabbeek	9	77,8	11,1	11,1
Zonhoven	20	80,0	10,0	10,0
Zutendaal	6	66,7	0,0	33,3
Regionaalstedelijk gebied	753	61,9	5,1	33,0
Provincie Limburg	695	58,4	7,6	34,0
Vlaams Gewest	3 469	64,4	5,3	30,3

Bron HIVA-studie naar het gebruik van voorschoolse kinderopvang in Vlaanderen (Vande Gaer *et al.*, 2013); eigen bewerking

Op basis van voorgaand cijfermateriaal zouden we voor Genk een vraag naar formele opvang van bijna 30% bekomen (globale vraag van 44,4%, waarvan 33,3% van informele aard). Dit cijfer ligt aanzienlijk lager dan het gebruik van formele opvang van 46,0% voor de 0- tot 3-jarigen uit Genk in 2014, zoals gerapporteerd op basis van het werkingsrapport opvang van Baby's & Peuters van de stad Genk (2014). Dit formele gebruik omvatte een zeer beperkte stijging (0,6%) in vergelijking met 2013, maar een stijging van 8,7% in vergelijking met 2012. Let wel dat dit alle kinderen omvatten die gebruik maakte van opvang in Genk in 2014, dus dit omvat vermoedelijk ook de kinderen die in bovenstaande studies als beperkte gebruikers werden beschouwd. Wanneer we deze groep in rekening zouden brengen voor Genk, dan suggereert dit een vraag naar formele opvang van 32,5%; een cijfer dat nog steeds aanzienlijk lager ligt dan de geregistreerde 46,0%.

Het geregistreerde gebruik van formele opvang in Genk (46,0%) sluit wel aan bij de vraag naar formele opvang voor de provincie Limburg van 43,5% (49,1% wanneer de beperkte opvang wordt meegenomen), die we op basis van het gebruikersonderzoek (Vande Gaer *et al.*, 2013) kunnen destilleren. Gezien de specificiteit en beperkte omvang van de Genkse steekproef (zie *infra*) lijken de bekomen gebruikerscijfers voor Genk vermoedelijk een onderschatting van het reële gebruik te zijn.

Tabel 1.9 Gebruikte opvangvormen in 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	Genk (n=21)	Regionaal- stedelijk gebied (n=504)	Limburg (n=434)	Vlaanderen (n=2 375)
Informeel (o.a. grootouders, familie, kennissen, huispersoneel)	33,3	14,7	25,5	17,0
Onthaalouder	23,8	27,3	35,9	30,9
Kinderdagverblijf	38,1	50,2	31,3	46,5
Buitenschoolse opvang	4,8	7,7	6,0	5,4

Bron HIVA-studie naar het gebruik van voorschoolse kinderopvang in Vlaanderen (Vande Gaer *et al.*, 2013); eigen bewerking

1.4 Huidig gebruik buitenschoolse kinderopvang voor kinderen 2,5 tot 12 jaar

De vraag naar buitenschoolse opvang schatten we in op basis van het gebruik van buitenschoolse opvang op schooldagen. Het meest recente cijfermateriaal naar het gebruik van de buitenschoolse opvang door kinderen van 2,5 en 12 jaar in het Vlaams Gewest dateert uit 2012 (Lenaers & Zanoni, 2013). Aangezien we de ruwe data hier niet ter beschikking hadden, kunnen we enkel de bevindingen presenteren op gewestelijke en provinciaal niveau.

In bovenstaande studie in opdracht van Kind en Gezin bleek dat 56,9% van de kinderen van 2,5 tot 12 jaar in het Vlaamse Gewest tijdens een doorsnee schoolweek regelmatig werd opgevangen (d.i. minsten eenmaal per week). Daarnaast verbleef 9,4% regelmatig in de buitenschoolse kinderopvang maar niet elke week, terwijl 33,7% zelden of nooit werd opgevangen. Van de jongste (2,5-5 jarigen) en de middelste (6-8 jarigen) leeftijdsgroep werd ongeveer zes op de tien kinderen minstens eenmaal per week opgevangen, terwijl dit bij de oudste kinderen (9-11 jaar) bijna de helft (48,5%) bedroeg.

Over een periode van 8 jaar was het percentage kinderen dat regelmatig werd opgevangen (66,3%) flink gestegen. In 2004 was het aandeel 3-12 jarigen dat regelmatig buitenschools werd opgevangen namelijk 44,6% (Govaert & Buysse, 2004). In alle leeftijdscategorieën was het opvangpercentage flink gestegen, maar de stijging was het meest uitgesproken bij de 7-, 8- en 9-jarigen. Buitenschoolse opvang gebeurt op de eerste plaats na schooltijd (52,2% van de kinderen), vervolgens voor de schooltijd (29,1%) en op woensdagnamiddagen (27,6%).

Wat de intensiteit betreft werden meer dan zes kinderen op tien (61,5%) niet of slechts eenmaal per week vóór schooltijd opgevangen; voor 15,3% betrof dit twee tot drie dagen per week en voor bijna een kwart (23,2%) was dit vier of vijf opvangmomenten. Na schooltijd lagen de percentages redelijk evenredig verdeeld over de drie intensiteitsniveaus, meer bepaald werd 30,3% zelden of niet opgevangen na school; 31,8% twee tot drie maal; en 37,9% vier tot maal per week. Voor 14,2% van de kinderen werd een hoog gebruik (d.i. vier of vijf opvangmomenten) vastgesteld zowel vóór de school als na de school. In vergelijking met de cijfers uit 2004 werd besloten dat er meer kinderen opgevangen werden in 2012, maar niet vaker noch op andere tijdstippen dan vroeger.

In het onderzoek werd tevens getoetst of bepaalde vraagindicatoren samenhangen met het buitenschools opvanggebruik. Een belangrijke factor was ook hier de arbeidssituatie van de moeder. Daarbij was er geen groot verschil in gebruik wanneer de moeder voltijds (77,4%) of deeltijds (78,1%) werkte, maar wanneer moeder het werk tijdelijk (gedeeltelijk of volledig) onderbrak (68,6%) of zich terugtrok van de arbeidsmarkt (19,9%), daalde de opvangpercentages significant. Wel bleek de opvangintensiteit significant te verschillen tussen voltijds en deeltijds werkende moeders, met een gemiddeld van 5,2 keer opvangmomenten per week voor de kinderen van voltijds werkende moeders en 3,8 opvangmomenten voor de kinderen van deeltijds werkende moeders. Kinderen van niet-Belgische origine⁴ maakten minder gebruik van buitenschoolse kinderopvang (39,5%), dan kinderen van Belgische origine (71,8%). De intensiteit van de opgevangen kinderen was in beide groepen wel gelijkaardig. Ondanks een sterke samenhang met andere indicatoren, bleek tevens dat origine een unieke rol speelde. Het verband tussen het netto maandelijks gezinsinkomen en de kans dat een kind opgevangen wordt, was tevens duidelijk positief. De opgevangen kinderen verbleven evenwel even vaak in de opvang ongeacht het inkomen van de ouder; er was dus geen significante verschil in opvangintensiteit. Kinderen uit een kansarm gezin maakten ook minder vaak gebruik van buitenschoolse kinderopvang in een gewone schoolweek dan andere kinderen. Terwijl 58,6% niet-kansarme kinderen regelmatig opvang gebruiken, doet twee derde (67,5%) van de kansarme kinderen dat zelden of nooit. Verder bleken alleenstaande ouders voor de jongste kinderen (2,5-5 jaar) significant meer regelmatig gebruik te maken van kinderopvang dan samenwonende ouders (81,7% versus 70,5%).

⁴ Ook in dit onderzoek (Lenaers & Zanoni, 2013) werd een moeder van niet-Belgische origine geoperationaliseerd als een moeder die niet de Belgische nationaliteit had bij de geboorte.

Buitenschoolse opvang door de grootouders en door de school kwamen het meest voor; globaal genomen werden beide initiatieven door ongeveer de helft van de kinderen gebruikt (merk op dat kinderen vaak meer dan één opvangvorm gebruikten). De jongste kinderen (2,5-5 jaar) verbleven echter eerder bij de grootouders (58,0%) dan op school (41,8%). Bij de oudere kinderen (6-11 jaar) kwam opvang door de grootouders en op school nagenoeg even vaak voor. De grootouders waren de woensdagnamiddagopvang bij uitstek (64,5%), terwijl voor en na schooltijd vooral beroep gedaan werd op opvang op school (48,7% en 45,4%). Ondanks een lager globaal gebruik, maakten kinderen met een moeder van niet-Belgische origine alsook kansarme kinderen echter meer gebruik van schoolopvang en minder van de grootouders, waarschijnlijk te wijten aan een grotere onbeschikbaarheid van de grootouders omwille van afstand. De derde belangrijke opvangvorm waren de Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang (IBO). Bij de jongste kinderen verbleef 21,5% minstens eenmaal per week in een IBO; bij de 6-8 jarigen en de 9-11 jarigen was dat respectievelijk 17,5% en 14,5%. De overige opvangvormen werden duidelijk minder gebruikt. Onthaalouders en kinderdagverblijven werden vooral door de jongere kinderen benut, al bleef het gebruik ook hier beperkt (respectievelijk 3,6% en 2,4%). De meeste kinderen verbleven enkel bij de grootouders (26 à 31%); twintig tot dertig procent verbleef enkel op school. Iets meer dan tien procent (13 à 15%) maakte gebruik van beide opvangvormen. In vergelijking met de cijfers uit 2000 (Vanpée, Sannen & Hedebouw, 2000) nam het opvanggebruik op school en in een IBO toe. Uiteraard heeft de beschikbaarheid van een opvangaanbod op school een effect op de gebruikte opvangvorm. Als er geen aanbod is op school, wordt er vooral uitgeweken naar IBO's. Waar een IBO is, blijken scholen de opvang ook grotendeels af te stoten (Lenaers & Zanoni, 2013). De rol van de grootouders daarentegen stagneerde of daalde zelfs enigszins. Desondanks werd in 2012 aangegeven dat voor het gros van de kinderen (91,4%) minstens één grootouder beschikbaar was voor opvang.

Er werden verder significante verschillen in regelmatig opvanggebruik vastgesteld tussen de provincies voor de twee jongste leeftijdscategorieën (2,5-5 jaar; 6-8 jaar), maar niet voor de oudste groep (9-11 jaar). De provincie *Limburg* situeert zich voor zowel de jongste (4,7%) en oudste groep (56,1%) op een gemiddeld niveau, maar voor de middelste groep ligt het gebruiksperscentage (58,1%) gemiddeld ongeveer 14 procentpunten lager dan in de andere provincies. Over een periode van bijna 12 jaar (Vanpée, Sannen & Hedebouw, 2000) is het buitenschoolse opvanggebruik in Limburg echter bijna verdubbeld zowel voor jonge als oudere kinderen; een trend die vergelijkbaar is in de andere provincies. Uit multivariate analyses kwam naar voor dat de verschillen tussen provincies te wijten waren aan verschillen in opleidingsniveau, arbeids- en gezinssituatie.

Met een gemiddelde van 4,41 opvangmomenten van de potentiële tien momenten (elke weekdag voor en na schooltijd), situeerde de opvangintensiteit voor de provincie Limburg zich op het niveau van het Vlaams gemiddelde.

1.5 Niet-reguliere opvang

Naast een vraag naar reguliere kinderopvang kan er bij ouders ook een nood zijn aan opvang tijdens de vakantieperiode, atypische of occasionele opvang, alsook opvang bij ziekte van het kind of voor kinderen met specifieke noden. In onderstaande secties trachten we de vraag naar niet-reguliere opvang in te schatten via het gebruik van dergelijke opvanginitiatieven op basis van de meest recente cijfers gerapporteerd in eerder geciteerde gebruikersstudies. De resultaten worden gepresenteerd op niveau van het Vlaamse Gewest, maar in de mate van het mogelijke wordt een vergelijking gemaakt met de Limburgse en Genkse situatie.

1.5.1 Vakantieopvang

In de HIVA-studie naar het gebruik van kinderopvang door kinderen jonger dan 3 jaar (Vande Gaer *et al.*, 2013), werd (enkel via de postenquête) bevraagd wat ouders gewoonlijk doen (of gaan doen) met hun schoolgaand kind tijdens de vakantieperiodes. De rijke variëteit aan schoolvakanties werd in drie groepen verdeeld: de vrije schooldagen, de korte schoolvakanties (herfst-, kerst-, krokus- en paasvakantie) en de zomervakantie. Het was mogelijk meerdere oplossingen aan te stippen.

De meest gebruikte oplossing was dat een van de partners (dan) niet werkt en zelf de opvang verzorgt (61,4%-69,7%). Deze oplossing werd ook significant vaker gekozen in 2013 dan in 2009 (50,2%-62,1%). Ten tweede hadden de grootouders een belangrijke bufferfunctie (gemiddeld bij 46,8% van de gezinnen), al was hun aandeel in vergelijking met 2009 (gemiddeld 52,8%) wel significant gedaald voor twee van de drie vakanties. Wat betreft de formele initiatieven, maakte ongeveer 13-14% van de ouders verder gebruik van de opvangvoorzieningen waar ze ook op schooldagen beroep op doen; maar dit was significant minder dan in 2009 (gemiddeld 20,8%). Verder maakten de ouders in 2013 ook meer gebruik van sportkampen en speelpleinwerking dan in 2009, en dit vooral tijdens de vrije schooldagen (6,6% in 2013 versus 0,3% in 2009) en in mindere mate ook tijdens de korte schoolvakanties (7,3% in 2013 versus 2,6% in 2009). Voor de provincie Limburg werd een gelijkaardig patroon gevonden.

In de studie omtrent de buitenschoolse opvang voor kinderen van 2,5 en 12 jaar in het Vlaams Gewest (Lenaers & Zanoni, 2013) kwam naar voren dat 43,3% van alle schoolgaande kinderen bijna elke vakantie gebruik maakte van buitenschoolse kinderopvang of vrijetijdsactiviteiten; 24,0% van de kinderen deed dat niet elke vakantie maar regelmatig; en 32,7% deed dat zelden of nooit. Ook hier werd voor het globale gebruik binnen de provincie Limburg een gelijkaardig patroon gevonden. Voor het niet-gebruik van buitenschoolse opvang of vrijetijdsactiviteiten tijdens de schoolvakantie gaf het merendeel van de ouders aan ofwel geen opvangnood te ervaren ofwel dat men vrij nam op het werk. Opvallend was verder dat in de paasvakantie de oudere kinderen minder vaak opgevangen worden, terwijl dat in de zomervakantie de jongere kinderen waren. Ongeveer zeven op tien kinderen (70,7%) werden in paas- en zomervakantie minstens één keer door de grootouders opgevangen. Verder werden vakantie-initiatieven zonder overnachting ook vaak als oplossing benut; 34,4% in de paasvakantie en 37,1% in de zomervakantie. Familie (17,0%) en IBO's (16,4%) vingen in beide vakanties ook aardig wat kinderen op, maar in de zomervakantie zijn speelpleinwerking (21,0%) en vakantie-kampen met overnachting (17,8%) tevens populair. Een opvallend verschil met de gewone schoolweek betrof de opvang in en door de school. Slechts 3,8% van de kinderen werden daar in de vakanties opgevangen. Wat betreft mogelijke factoren die het gebruik beïnvloeden, bleek er een duidelijk verband tussen het gebruik van opvang in de schoolvakanties en het gebruik van buitenschoolse kinderopvang tijdens de schoolweek. Wie regelmatig tijdens de week opgevangen werd, werd dat in ongeveer acht op tien (82,3%) gevallen ook tijdens de schoolvakanties. Verder was er ook een positieve samenhang met gezinsinkomen; hoe hoger het gezinsinkomen, hoe groter de kans dat de kinderen opgevangen werden of deelnamen aan vrijetijdsactiviteiten. Bijna twee derde van de kinderen in de paasvakantie deed verder enkel een beroep op formele of informele buitenschoolse kinderopvang (62,8%), terwijl in de zomervakantie een combinatie van opvang en vrijetijdsbesteding het meest gebruik werd, met name door oudere kinderen van 6 tot 11 jaar (54,4%).

1.5.2 Atypische of occasionele opvang

Ouders kunnen ook nood hebben aan atypische opvang, waarmee vroege opvang (vóór 7 uur), late opvang (na 18 uur), langdurige opvang (meer dan 11 uur per dag), nachtopvang en opvang op niet-werkdagen (zaterdag, zondag en feestdagen) bedoeld wordt. Daarnaast kunnen ouders ook nood hebben aan occasionele opvang; dit wil zeggen opvang voor maar enkele uren per week, opvang op wisselende dagen, dringende opvang binnen enkele uren of dringende opvang binnen de week.

In de HIVA studie (Vande Gaer *et al.*, 2013) werden beide aspecten bevraagd voor kinderen jonger dan 3 jaar. De cijfers hebben enkel betrekking op kinderen die regelmatig opvang gebruiken, tenzij anders aangegeven.

Ongeveer 20,1% van de gezinnen maakte voor hun kindje gebruik van één of meerdere vormen van atypische opvang gedurende de referentieweek in 2013. Het meest voorkomend (12,0%) was opvang na 18 uur, de andere vormen van atypische opvang waren zeldzamer. Er werden ook geen significante verschillen gevonden met het onderzoek van 2009. Vooral de grootouders werden voor dergelijke atypische opvang ingeschakeld (45,2%). Ondanks een daling van de bijdrage van de grootouders in de reguliere opvang, bleef deze wat betreft de atypische opvang stabiel ten opzichte van 2009 (47%). Ook bleek dat in bijna de helft (44,1%) van de gezinnen waar de grootouders in eerste instantie instaan voor de regelmatige opvang, deze ook instonden voor de atypische opvang. Daarnaast werd de atypische opvang ook opgenomen door kinderdagverblijven met een IKG-systeem (22,2%) en door onthaalouders met een IKG-bijdrage (13,7%). Hierbij was ten opzichte van 2009 de bijdrage van de kinderdagverblijven met IKG-systeem iets gestegen en de bijdrage van de onthaalouders met IKG-systeem iets gedaald. Vooral het werkregime had een belangrijke impact op het gebruik van atypische opvang. Zo maakten gezinnen waar de moeder of vader enkel werkuren overdag had, veel minder gebruik van atypische opvang (14,9% voor beiden). Bij gezinnen waar de moeder of vader enkel nachtwerk had, liep dit op tot ongeveer 52,1% voor beiden.

Daarnaast had ongeveer twee op drie ouders (66,2%) wekelijks of af en toe nood aan occasionele opvang, met name opvang enkele uren per week (12,4%) en opvang op wisselende dagen (15,1%). Deze wisselende opvang hadden ouders voornamelijk nodig omdat hun werkuren iedere week verschillen (78,6% van de ouders). De occasionele opvang werd eveneens voornamelijk (80,2%) de grootouders voorzien, maar ook 45,8% van de ouders gaf aan zelf het kindje op te vangen en 31,4% kon rekenen op de opvang waar het kindje gewoonlijk werd opgevangen.

Voor de provincie Limburg werd een gelijkaardig patroon gevonden voor zowel de atypische als occasionele opvang.

1.5.3 Inclusieve opvang

Kind en Gezin is sterke voorstander van gewone opvang waar ook kinderen die, omwille van medische of psychosociale problemen bijkomende zorgen nodig hebben, terecht kunnen. Onder bepaalde voorwaarden kan aan organiserende besturen en voorzieningen een extra financiële ondersteuning voor deze opvang worden toegekend. Om van inclusieve opvang te kunnen spreken moet de voorziening aantonen dat de opvang van het kind noodzakelijk een grotere zorg of inzet van middelen vereist door een probleem met het kind zelf en niet door een probleem in de sociale of familiale situatie van het kind.

In het HIVA-onderzoek (Vande Gaer *et al.*, 2013) gaf 3,6% van de ouders aan dat hun kind een verhoogde nood had aan verzorging of begeleiding. Bij 39,8% van deze beperkte groep van kinderen met een verhoogde nood aan zorg was dit te wijten aan langdurige gezondheidsproblemen (echter vermoedelijk een onderschatting); bij 27,3% aan motorische beperkingen en bij 10,3% aan een verstandelijk beperking. Ondanks de vaststelling dat 29,3% van de ouders van kinderen met specifieke noden aangaven moeilijkheden te ondervinden bij het vinden van opvang, bleek het opvanggebruik van de kinderen met specifieke noden niet significant te verschillen van dit van de andere kinderen.

Een secundaire analyse van bovenstaande data leert dat het percentage kinderen met een verhoogde nood aan verzorging of begeleiding in Limburg 4,2% bedroeg in 2012.

1.5.4 Opvang bij ziekte van het kind

In het HIVA-onderzoek (Vande Gaer *et al.*, 2014) werd bij de regelmatige en beperkte gebruikers met kinderen tot 3 jaar ook gepolst naar de aanwezigheid van ziekte, voor zover dat dit een verandering

impliceerde voor de gebruikte opvang. In totaal gaf 5,9% van de ouders die regelmatig of beperkt gebruik maakten van opvang aan dat hun kindje ziek was, en dat als gevolg daarvan de opvangsituatie wijzigde. De ouders die regelmatig gebruik maakten van de opvang door kinderdagverblijven gaven iets vaker aan dat hun kindje ziek was en dat de opvangsituatie hierdoor wijzigde (9,5%) dan andere opvangvormen. Hiervoor kunnen twee mogelijke verklaringen onderscheiden worden; namelijk dat kinderen die in kinderdagverblijven opgevangen worden misschien sneller ziek worden omwille van de schaalgrootte en/of dat kinderen die in een kinderdagverblijf opgevangen worden misschien sneller geweigerd worden indien ze ziek zijn, waardoor de opvangsituatie verandert.

Wanneer eens wijziging in opvangsituatie als gevolg van ziekte nodig was voor regelmatige gebruikers van kinderopvang, sprongen de grootouders in meer dan drie vierde (78,6%) van de gevallen in. Bijna de helft van de ouders gaf verder aan zelf verlof (vakantie of sociaal verlof) te nemen. Er traden geen betekenisvolle verschillen op in dit globale patroon sinds 2009. Ook voor de provincie Limburg werden gelijkaardige resultaten gevonden.

2 | Beschrijving van het huidige aanbod

In dit tweede hoofdstuk beschrijven we het bestaande formele aanbod opvang baby's en peuters en buitenschoolse aanbod in de stad Genk en benchmarken dit tegenover de andere de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest. Het bestaande aanbod kan kwantitatief in kaart gebracht worden op basis van cijfers van de gemeentelijke rapporten van Kind en Gezin. Dit cijfermateriaal wordt verder uitgebreid met informatie omtrent het huidige aanbod die de stad Genk voor handen heeft.

Ouders die hun kind(eren) buitenshuis laten opvangen, kunnen beroep doen op een waaier van opvangmogelijkheden. Hierbij bestaat een onderscheid tussen informele en formele kinderopvang. Informele opvang is de opvang door grootouders, familie, vrienden of kennissen en de opvang die plaatsvindt in het thuismilieu van het kind (bv. huispersoneel, au pair, babysit). De formele opvang bestaat uit een grote diversiteit aan opvangvormen. Belangrijk in deze context is dat met de invoering van het decreet Kinderopvang van Baby's & Peuters van 20 april 2012, op 1 april 2014 het kinderopvanglandschap in Vlaanderen drastisch wijzigde.

Voor de invoering van het nieuwe decreet, was iedereen die, al dan niet tegen betaling, kinderen onder de 12 jaar op bestendige wijze opvangt, verplicht zich bij Kind en Gezin te melden. Deze melding was echter een louter administratieve melding. De opvanginitiatieven die zich meldden bij Kind en Gezin, konden wel een erkenning of een attest van toezicht vragen aan Kind en Gezin. Deden ze dit niet, dan werden door Kind en Gezin voor deze enkel gemelde initiatieven verder geen wettelijke voorwaarden opgelegd. Dit maakte dat Kind en Gezin deze opvang ook niet liet controleren, tenzij er een klacht kwam of er iets ernstigs gebeurde. Het Agentschap Zorginspectie ging dan na in welke omstandigheden de kinderen werden opgevangen en of die opvangsituatie aanvaardbaar was.

Zodra een opvang een erkenning of attest van toezicht had, viel ze onder de bevoegdheid van Kind en Gezin. Aan het verkrijgen van een attest van toezicht of een erkenning waren specifieke voorwaarden verbonden. Onderstaand schema (tabel 2.1) geeft een overzicht van de verschillende voorzieningentypes in de opvang erkend (en gesubsidieerd) door Kind en Gezin en de zelfstandige opvang met een attest van toezicht van Kind en Gezin, van toepassing tot april 2014. Binnen de erkende en zelfstandige opvang kan nog een onderscheid worden gemaakt tussen gezinsopvang en groepsopvang.

Tabel 2.1 Taxonomie van de formele kinderopvang in Vlaanderen voor de invoering van het nieuwe decreet in april 2014

	Erkende (en gesubsidieerde) opvang	Zelfstandige opvang met attest van toezicht
Gezinsopvang	- dienst voor onthaalouders	- zelfstandige onthaalouder (inkomensgerelateerd en niet-inkomensgerelateerd)
Groepsopvang	- erkend kinderdagverblijf (en buitenschoolse opvang in aparte lokalen verbonden aan een erkend kinderdagverblijf) - initiatief voor buitenschoolse opvang - lokale dienst voor buurtgerichte opvang	- zelfstandig kinderdagverblijf (inkomensgerelateerd en niet-inkomensgerelateerd) - zelfstandige buitenschoolse opvangvoorziening

Bron: Kind en Gezin

Met de invoering van het decreet Kinderopvang van Baby's & Peuters is het kinderopvanglandschap sterk gewijzigd. Wat betreft de formele kinderopvang baby's en peuters, kan sinds 1 april 2014 enkel nog beroepsmatig kinderopvang georganiseerd worden met een vergunning van Kind en Gezin. Louter 'aangemeld' zijn bij Kind en Gezin is dus niet meer toegelaten. Zo blijven er nog twee grote opvangvormen voor baby's en peuters over. Enerzijds de gezinsopvang (de vroegere erkende en zelfstandige onthaalouders) en anderzijds de groepsopvang (de vroegere erkende en zelfstandige kinderdagverblijven). Voor beide opvangvormen gelden dezelfde vergunningsvoorwaarden. Naast de groeps- en gezinsopvang voorziet het decreet Kinderopvang van Baby's & Peuters nog een derde vorm van formele opvang van baby's en peuters, namelijk opvang aan huis. Dat is kinderopvang die uitsluitend en tegen betaling plaatsvindt in de gezinswoning van het kind en verzorgd wordt door professionelen. Hoe deze opvangvorm concreet zal worden ingevuld, wordt nog bepaald in de toekomst.

De formele buitenschoolse opvang bestaat nog steeds uit een grote diversiteit aan opvangvormen (m.n. onthaalouder met eigen statuut, zelfstandig onthaalouder, initiatief voor buitenschoolse opvang, buitenschoolse opvang verbonden aan een KDV, lokale dienst buitenschoolse opvang, zelfstandige buitenschoolse opvang voorziening, vakantieopvang). Ook hier kan het onderscheid tussen gezins- en groepsopvang gemaakt worden, maar blijft het onderscheid tussen gemelde opvang; opvang met attest van toezicht en opvang met een erkenning behouden. Iedereen die, al dan niet tegen betaling, kinderen tussen 2,5 en 12 jaar op bestendige wijze opvangt, moet zich bij Kind en Gezin melden. Deze melding is echter een louter administratieve melding. De opvanginitiatieven die zich melden bij Kind en Gezin, kunnen wel een erkenning of een attest van toezicht vragen. Zodra een opvang een erkenning of attest van toezicht heeft, valt ze onder de bevoegdheid van Kind en Gezin. Aan het verkrijgen van een attest van toezicht of een erkenning zijn specifieke voorwaarden verbonden. Indien een opvanginitiatief zowel schoolkinderen en baby's en peuters opvangt, dan gelden voor de schoolkinderen dezelfde vergunningsvoorwaarden als voor baby's en peuters.

Het kinderopvanglandschap sinds april 2014 kan op volgende manier visueel samengevat worden.

Tabel 2.2 Taxonomie van de formele kinderopvang in Vlaanderen na de invoering van het nieuwe decreet in april 2014

	Gezinsopvang	Groepsopvang
Baby's en peuters (al dan niet samen met school- kinderen)	- met een vergunning	- met een vergunning
Schoolkinderen uit de basisschool (buitenschoolse opvang)	- enkel gemeld - met een attest van toezicht (met een vergunning)	- enkel gemeld - met een erkenning - met een attest van toezicht (met een vergunning)

Bron: Kind en Gezin

Om bovenstaande wijzingen mee te nemen, presenteren we de cijfers van het aanbod voor Genk per kwartaal vanaf begin 2014 tot midden 2015. Het eerste kwartaal van 2014 verwijst daarbij naar de situatie voor de invoering van het decreet; de overige kwartalen bieden een overzicht van de situaties na de invoering van het decreet. Zoals aangegeven door Kind en Gezin is er door de grondige wijziging van het kinderopvanglandschap sinds 1 april 2014 wel een duidelijk trendbreuk voor de cijfers van de opvang, waardoor een vergelijking met het verleden niet mogelijk meer is. Bij het beschrijven van trends over de tijd beperken we ons bijgevolg tot het cijfermateriaal sinds 1 april 2014.

De statistieken van Kind en Gezin geven inzicht in het aantal kinderopvangvoorzieningen, aantal opvanglocaties, aantal opvangplaatsen en aantal opvangplaatsen per 100 kinderen gemeten op de

laatste dag van elk kwartaal; oorspronkelijk voor de erkende (en gesubsidieerde) opvangvoorzieningen en in de opvangvoorzieningen met een attest van toezicht, maar sinds april 2014 betreft dit de opvang met vergunning. Voor de buitenschoolse opvang hebben de cijfers betrekking op de erkende en geattesteerde opvanginitiatieven. Daarnaast zijn er ook opvangvoorzieningen die zowel baby's en peuters opvangen (0-3 jaar) en (soms) ook buitenschoolse opvang aanbieden (3-12 jaar), maar zich niet exclusief richten op buitenschoolse kinderopvang. Deze 'gemengde' voorzieningen worden door Kind en Gezin ondergebracht bij de opvangvoorzieningen baby's en peuters, omdat de buitenschoolse opvang er vaak sporadisch gebeurt.

De gemelde opvang is in de cijfers van Kind en Gezin niet inbegrepen. De capaciteit van deze groep is bij Kind en Gezin niet exact gekend. Niet alle opvang die zich zou moeten melden doet dit effectief ook en de meldingsplicht houdt ook niet in dat de capaciteit moet worden gemeld. Bij de opvang baby's en peuters, relevant tot april 2014, was het aantal gemelde voorzieningen beperkt en slechts 2,3% van de kinderen tot 3 jaar maakte gebruik van een enkel gemelde voorziening (Hedebouw & Peetermans, 2009). Voor Genk biedt de informatie vanuit de werkingsrapporten van de stad echter ook inzicht in de gemelde en niet-gemelde buitenschoolse opvanginitiatieven.

2.1 Opvangaanbod baby's en peuters

In de volgende secties beschrijven we eerst het globale kinderopvangaanbod voor baby's en peuters in Genk, vervolgens geven we de spreiding over de Genkse opvanggebieden en tot slot benchmarken we het aanbod met de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaamse Gewest.

2.1.1 Beschrijving van het globale aanbod

Tabellen 2.3 en 2.4 geven een overzicht van het aanbod in de stad Genk op basis van het gemeentelijk rapport van Kind en Gezin voor de periode 2014-2015 (per kwartaal), dat online raadpleegbaar is. De meest recente cijfers voor midden 2015 geven aan dat 659 plaatsen aangeboden worden op 55 locaties. Het merendeel van de plaatsen (62,8%) bevinden zich in groepsopvang, en alle locaties voldoen zowel aan de voorwaarden voor de basissubsidie als de subsidie voor inkomenstarief, maar niet aan de voorwaarden van de plussubsidie. Kinderen die worden opgevangen in deze locaties betalen dus volgens het systeem inkomenstarief. Gemiddeld is dit goed voor 31,7 voltijdse plaatsen per 100 kinderen. Op datzelfde ogenblik waren er in het Vlaams Gewest gemiddeld 41,7 plaatsen per 100 kinderen; voor de provincie Limburg betrof dit 35,83 plaatsen per 100 kinderen.

In vergelijking met het cijfer van eind 2014, kunnen we een stijging van het aantal plaatsen vaststellen van bijna 3%; in vergelijking met begin 2014 (Q2),⁵ bedraagt dit zelfs 6,1%. In termen van voltijdse plaatsen per 100 kinderen impliceert dit een stijging van respectievelijk 4,2% en 7,8%. De stijging situeert zich bijna volledig binnen de gezinsopvang. Zo werd er in de recente uitbreidingsronde kinderopvang van baby's en peuters wat betreft inkomensgerelateerde opvangplaatsen met SALK-middelen, een subsidiebelofte voor basissubsidie en subsidie voor inkomenstarief groepsopvang toegekend in juli 2014 aan AD Wombat (22 plaatsen) en Emielendoortje (één plaats) en ook in januari 2015 aan vzw Familia (13 plaatsen) voor een capaciteitsuitbreiding van in totaliteit 36 plaatsen (bron: www.kindengezin.be/img/salk-beslissingen-16012015.pdf). Deze uitbreiding kaderde binnen het Strategisch Actieprogramma Limburg in het Kwadraat 2013-2019 (SALK), en beoogt om kinderopvangplaatsen in de provincie Limburg te subsidiëren ter ondersteuning van de tewerkstelling en preventie van kinderarmoede.

⁵ Zoals aangegeven door Kind en Gezin is er door de grondige wijziging van het kinderopvanglandschap sinds 1 april 2014 een duidelijk trendbreuk voor de cijfers van de opvang voor baby's en peuters. Hierdoor is er geen vergelijking met het verleden mogelijk.

Tabel 2.3 Overzicht van het aanbod baby's en peuters in Genk naar voorzieningstype voor het 1ste kwartaal (Q1) 2014

Voorzieningstype		Aantal voorzieningen	Aantal locaties	Aantal plaatsen	Aantal plaatsen per 100 kinderen 0-2 jaar
Erkende sector	DVO	1	62	266,41	12,81
	KDV	4	4	371	13,03
	Subtotaal	5	66	537,41	25,84
Zelfstandige sector	ZKDV	4	4	93	4,47
	Subtotaal	4	4	93	4,47
Totaal voorzieningen voorschoolse kinderopvang Genk		9	70	630,41	30,31

* DVO = dienst voor onthaalouders; KDV = kinderdagverblijf; ZKDV = zelfstandig kinderdagverblijf.

Bron Gemeentelijk kindrapport Kind en Gezin

Tabel 2.4 Overzicht van het aanbod baby's en peuters in Genk naar voorzieningsvorm voor het 2de kwartaal (Q2) 2014 tot 2de kwartaal (Q2) 2015

Voorzieningsvorm	Subsidievoorwaarde locatie	Aantal locaties					Aantal plaatsen					Aantal plaatsen per 100 kinderen				
		Q2 2014	Q3 2014	Q4 2014	Q1 2015	Q2 2015	Q2 2014	Q3 2014	Q4 2014	Q1 2015	Q2 2015	Q2 2014	Q3 2014	Q4 2014	Q1 2015	Q2 2015
Gezinsopvang	Enkel basis + inkomenstarief	56	55	50	48	47	246	246	245	245	245*	11,67	11,72	11,67	11,69	11,79
	Subtotaal	56	55	50	48	47	246	246	245	245	245	11,67	11,72	11,67	11,68	11,79
Groepsopvang	Enkel basis + inkomenstarief	8	8	8	8	8	375	375	395	414	414	17,11	17,87	18,8	19,75	19,95
	Subtotaal	8	8	8	8	8	375	375	395	414	414	17,11	17,87	18,8	19,75	19,95
Totaal opvang baby en peuters Genk		64	63	58	56	55	621	621	640	659	659	29,44	29,59	30,47	31,43	31,74

* Volgens Felies Gezinsopvang regio Genk wordt in de cijfers van Kind en Gezin onterecht melding gemaakt van 245 i.p.v. 255 plaatsen.

Bron Gemeentelijk kindrapport Kind en Gezin

2.1.2 Beschrijving van het aanbod baby's en peuters per opvanggebied

Omdat de bereikbaarheid van de opvangvoorzieningen belangrijk is voor de ouders verwachten we dat de voorzieningen min of meer gespreid zijn over de opvanggebieden van de stad in functie van het aantal jonge kinderen.

Om het aanbod te beschrijven op opvanggebiedniveau, maken we gebruik van het werkingsrapport opvang van Baby's & Peuters van 2014, opgemaakt door de stad Genk. Hierin wordt voor 2014 een totaal van 667 vergund plaatsen in de opvang voor baby's en peuters vermeld. Dit aantal ligt enigszins hoger dan in de cijfers van Kind en Gezin, vermoedelijk omdat deze laatste enkel vergunde opvanglocaties die reeds opgestart zijn in rekening brengt. Opvanglocaties die vergund zijn, maar nog niet gestart of nog in onderzoek zijn, worden niet opgenomen in de cijfers van Kind en Gezin. In 2014, verenigde Felies Gezinsopvang Genk 56 onthaalouders. Om een inschatting te maken van het aantal plaatsen per 100 kinderen, werden de gerelateerde 255 plaatsen proportioneel verdeeld over de verschillende wijken naargelang het aandeel onthaalouders per opvanggebied dat momenteel van toepassing is.

Bij de berekening van het aantal opvangplaatsen per gebied per 100 kinderen (tabel 2.5) baseerden we ons op de gegevens van de Bevolkingsadministratie van de stad Genk bewerkt naar opvanggebiedniveau (Verwerking: dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk). We gaan hierbij uit van de situatie op 1 januari 2015 omdat deze het meest vergelijkbaar is met het aanbod over het volledige jaar 2014.

Wat het aantal plaatsen voor de opvang baby's en peuters betreft zijn deze niet gelijkmatig verspreid over de opvanggebieden. Genk-centrum en Genk-Noord torenen boven de andere wijken uit met meer dan 45 plaatsen per 100 kinderen. Genk-centrum heeft het laagst aantal inwoners van 0 tot 3 jaar, maar het hoogste aantal plaatsen per 100 kinderen uit het opvanggebied. Genk-West en Genk-Zuid heeft plaats voor respectievelijk een vierde en een vijfde van de kinderen van 0 tot 3 jaar. Genk-West scoort bijzonder laag met ongeveer één plaats per tien kinderen van 0 tot 3 jaar.

In 2014, woonden minstens 90% van de opgevangen kinderen binnen de Bengeltjes en Winnie-Tooh in Genk, terwijl Wombat (51,9%) en Goed Gemutst (64,3% over beide vestingen) aan het laagste percentage Genkse kinderen opvang bood. Het hoge aandeel niet-Genkse kinderen binnen Wombat is vermoedelijk te wijten aan een hoog percentage personeel van het Ziekenhuis Oost-Limburg (ZOL) dat hiervan gebruik maakt. In totaliteit lag het aandeel Genkse kinderen binnen de opvang baby's en peuters op 73,0% (bron: werkingsrapport opvang van Baby's & Peuters 2014, stad Genk).

Wanneer we rekening houden met het aandeel niet-Genkse kinderen in de opvang per gebied, blijkt dat de huidige verdeling van de opvangplaatsen over de opvanggebieden heen in verhouding staat tot het huidige gebruik door Genkenaars binnen elk opvanggebied.

Tabel 2.5 Overzicht van het opvangaanbod baby & peuters in Genk naar opvanggebied

Opvanggebied	Organisator	Aantal plaatsen in 2014	Aantal inwoners (0-3 jaar) op 01.01.2015	Aantal plaatsen per 100 kinderen 0-3 jaar
Genk-Noord	Familia/Pardijntje	145		
	De Bengeltjes	28		
	Felies ²	80		
	Subtotaal	253	545	46,4
Genk-Oost	Goed Gemutst 1	17		
	Felies ²	32		
	Subtotaal	49	357	13,7
Genk-Zuid	AD Wombat	79		
	Felies ²	21		
	Subtotaal	100	388	25,8
Genk-West	Winnie-Tooh	23		
	Felies ²	80		
	Subtotaal	103	483	21,3
Genk-Centrum	Emielendoortje	41		
	Goed Gemutst 2	34		
	Familia/Paradijsje	28		
	Kleinduimpjes ¹	(17)		
	Felies ²	42		
	Subtotaal	145 (162)	303	47,9 (53,5)
Totaal Genk		(650) 667	2 076	32,1

¹ Aan Kleinduimpjes waren op dat moment 17 plaatsen toegekend die nog niet gerealiseerd werden.

² De 255 plaatsen verenigt binnen Felies Gezinsopvang regio Genk werden voor deze oefening proportioneel verdeeld over de verschillende kinderopvanggebieden op basis van het huidige aandeel onthaalouders.

Bron werkingsrapport opvang van Baby's & Peuters 2014, stad Genk; Bevolkingsadministratie stad Genk, situatie 01.01.2015 (Verwerking: dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk)

2.1.3 Vergelijking van het opvangaanbod baby's en peuters met de randgemeentes, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest

Voor de vergelijking met de omliggende gemeentes, de provincie en het Vlaams Gewest baseren we ons op de meest recente gegevens van Kind en Gezin van het tweede kwartaal 2015. De cijfers in het overzicht geven het relatieve aantal plaatsen per 100 kinderen van 0 tot 3 jaar weer (tabel 2.6).

Zoals eerder gerapporteerd telt het totale aanbod opvang baby's en peuters in Genk midden 2015 (einde Q2) 659 opvangplaatsen (245 plaatsen gezinsopvang en 414 plaatsen groepsopvang) voor 2 076 kinderen (op 1 januari 2015) 0 tot 3 jaar of 31,7 plaatsen per 100 kinderen. Genk scoort daarmee 10 procentpunten lager dan het Vlaamse gemiddelde van 41,7 plaatsen en 4 procentpunten onder het gemiddelde van de provincie Limburg (35,8). In vergelijking met de randgemeentes scoort Genk tevens bij de vier laagste (na Bilzen, Houthalen-Helchteren en As). De andere randgemeentes hebben een aanbod dat het Vlaams gemiddelde benadert; drie gemeentes hebben zelfs een aanbod dat beter uitgebouwd is (in vergelijking met het Vlaams gemiddelde) met als koplopers Zonhoven, Diepenbeek en Hasselt.

De verdeling over gezins- en groepsopvang sluit wel aan bij de distributie op Vlaams niveau, maar het absolute aantal plaatsen ligt lager. Hierbij aansluitend wordt er op het terrein (bron: werkingsrapport opvang van Baby's & Peuters 2014, stad Genk) door sommige voorzieningen een bezettingsgraad enigszins boven de norm van 80% van Kind en Gezin gerapporteerd (87 à 88%),

maar voor andere organisatoren ligt de bezettingsgraad dan weer iets lager. Verder was er in 2014 een lichte daling van het aantal personen op de wachtlijst merkbaar, maar worden er toch door sommige opvanginitiatieven wachttijden van 10 à 14 maanden gerapporteerd. Let wel, verschillende organisatoren hebben geen wachtlijststelsel wat dan weer zou kunnen wijzen op de situatie waarbij men aan de vraag kan voldoen, maar mogelijk kan de afwezigheid van een wachtlijststelsel ook ingegeven zijn door organisatorische overwegingen.

Belangrijk is ook dat alle locaties in Genk aan zowel de voorwaarden voor de basissubsidie als de subsidie voor inkomenstarief voldoen. Kinderen die worden opgevangen in deze locaties betalen dus volgens het stelsel inkomenstarief. Op hetzelfde moment werd er in Vlaanderen voor bijna driekwart van de opvangplaatsen (74,6%) het inkomenstarief gehanteerd. Dit betekent dat Genkenaren, ondanks het lagere aantal plaatsen steeds terecht kunnen in de inkomensgerelateerde opvang. In lijn met de subsidievoorwaarden van Kind en Gezin moet elke organisator ervoor zorgen dat minstens 20% van alle kinderen die op jaarbasis worden opgevangen, kinderen zijn van gezinnen die aan minstens twee kenmerken van de voorrangregels voldoen of kinderen zijn uit kwetsbare gezinnen. De voorrangregels verwijzen naar werksituatie, alleenstaande ouder, laag gezinsinkomen, pleegkinderen, broer/zus. Ondanks de prioriteit, het engagement en de verplichting om minimum 20% kinderen uit een voorrangsgroep op te vangen, blijkt echter dat organisatoren geen zicht hebben op een belangrijk kenmerk uit de criteria van Kind & Gezin namelijk 'kinderen uit gezinnen met een laag inkomen' (bron: werkingsrapport opvang van Baby's & Peuters 2014, stad Genk). Hierdoor is er geen accuraat inzicht in de mate waarop daadwerkelijk aan deze doelstelling voldaan wordt.

Tabel 2.6 Aanbod van opvang baby's en peuter voor stad Genk, randgemeentes van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest midden 2015 (in aantal plaatsen per 100 kinderen 0-3 jaar; einde Q2 2015)

Opvangvorm	Gezinsopvang				Groepsopvang					Groepsopvang samenwerking	Totaal
Subsidie	Geen	Enkel Basis	Enkel basis + inkomens-tarief	Subtotaal	Geen	Enkel Basis	Enkel basis + inkomens-tarief	Enkel basis + inkomens-tarief + plus	Subtotaal	Enkel basis + inkomens-tarief	
Genk	-	-	11,79	11,79	-	-	19,95	-	19,95	-	31,74
As	-	-	18,62	18,62	-	-	8,84	-	8,84	-	27,46
Bilzen	0,81	-	17,1	17,91	-	1,41	-	-	1,41	5,45	24,77
Diepenbeek	1,54	-	29,23	30,77	-	4,62	10,0	-	14,62	1,54	46,93
Hasselt	2,88	0,36	12,24	15,56	-	14,56	23,23	-	37,79	0,90	54,17
Houthalen-Helchteren	-	-	11,34	11,34	-	-	11,34	-	11,34	2,92	25,60
Opglabbeek	-	-	35,31	35,31	-	-	-	-	-	3,89	39,20
Zonhoven	-	-	18,92	18,92	-	5,91	12,46	-	18,37	7,83	45,10
Zutendaal	-	-	23,63	23,63	-	4,52	10,05	-	14,57	-	38,20
Provincie Limburg	0,89	0,12	16,99	18,0	0,45	3,22	11,78	0,04	15,49	2,34	35,83
Vlaams Gewest	2,18	0,16	12,72	15,06	2,41	5,82	16,25	0,27	24,75	1,89	41,70

Bron: Kindrapporten Kind en Gezin

2.2 Buitenschoolse kinderopvangaanbod voor kinderen tot 12 jaar

Het aanbod buitenschoolse opvang voor kinderen tot 12 jaar is zeer divers en wordt aangeboden door verschillende actoren zoals erkende, geattesteerde, gemelde en niet-gemelde voorzieningen. Om het geheel overzichtelijk te presenteren bespreken we eerst het erkende en geattesteerde aanbod dat we ook benchmarken met de randgemeenten van Genk, de provincie Limburg en het Vlaamse Gewest. Vervolgens rapporteren we het (niet)-gemelde aanbod en we sluiten af met de spreiding over de Genkse opvanggebieden.

2.2.1 Beschrijving van het erkende en geattesteerde aanbod

Tabellen 2.7 en 2.8 geven een overzicht van het erkende en geattesteerde buitenschoolse opvangaanbod in de stad Genk op basis van het gemeentelijk rapport van Kind en Gezin voor de periode 2014-2015 (per kwartaal). Merk op dat dit enkel opvanglocaties betreffen die exclusief kinderen uit het basisonderwijs opvangen; wanneer men zowel baby, peuters als lagere schoolkinderen opvang dan wordt de locatie onder opvang baby's en peuters gerekend. Naar opvangplaatsen toe wordt bij groepsopvang over het aantal plaatsen met een erkenning, attest van toezicht of toestemming in rekening gebracht; bij de locaties gezinsopvang die niet met een eigen statuut werken betreft dit het aantal plaatsen met een attest van toezicht; en bij de locaties gezinsopvang en groepsopvang samenwerkende onthaalouders die met een eigen statuut werken gaat het over het aantal gesubsidieerde plaatsen met inkomenstarief.

De meest recente cijfers voor midden 2015 geven aan dat 280 plaatsen aangeboden worden door op vijf locaties. Gemiddeld is dit goed voor 4,19 plaatsen per 100 kinderen. Ongeveer 80% van deze plaatsen bevinden zich in groepsopvang en met name binnen een Initiatief voor Buitenschoolse opvang (IBO; 26,1%); een Buitenschoolse opvang verbonden aan een Kinderdagverblijf (BOKDV; 26,8%); en Vakantieopvang (26,8%).

In vergelijking met het cijfer begin 2014 (Q2),⁶ kunnen we een stijging van het aantal plaatsen vaststellen van 37,2%; in vergelijking met eind 2014 is dit 36,6%. Merk op dat midden 2015 er echter 75 bijkomende plaatsen vakantieopvang worden vermeld (Stekelbees bedrijfsopvang), hetgeen deze trend bijna volledig verklaart. Indien deze vakantie-opvangplaatsen buiten beschouwing gelaten worden dan is het aantal plaatsen relatief stabiel gebleven sinds begin 2014.

We kunnen de meest recente cijfer (Q2 2015) omtrent het buitenschoolse aanbod van de stad ook vergelijken met dit van de randgemeenten van de stad, de provincie Limburg en de Vlaamse Gemeenschap (tabel 2.9). Het betreft hier opnieuw enkel erkende of geattesteerde plaatsen; bij de locaties gezinsopvang en groepsopvang samenwerkende onthaalouders die met een eigen statuut werken gaat het over het aantal gesubsidieerde plaatsen met inkomenstarief. De capaciteit drukken we uit in plaatsen per 100 kinderen. Genk scoort met zijn aanbod van 4,2 erkende of geattesteerde plaatsen onder het Vlaamse gemiddelde en ruim onder het Limburgse gemiddelde. Dit komt met name omdat het voor het IBO veel lager scoort dan gemiddeld. De inbreng van de Buitenschoolse Opvang verbonden aan een Kinderdagverblijf (BOKDV) ligt dan weer iets hoger dan gemiddeld. In vergelijking met de randsteden bevindt Genk ze aan het einde van staart; enkel Houthalen-Helchteren scoort met 2,2 plaatsen per 100 kinderen nog lager. Ook hier zit Genk voor de IBO-plaatsen uitgesproken lager, al valt wel op dat het Genkse aanbod meer gevarieerd is in vergelijking met de randgemeenten. Zutendaal en Diepenbeek zijn de koplopers wat betreft het erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod.

Bij de uitbreidingsronde in 2010 werd door Kind en Gezin een streefnorm van 35,9 (erkende en gesubsidieerde) plaatsen per 1 000 kinderen gehanteerd, wat het toenmalige gemiddelde voor het

⁶ Zoals aangegeven door Kind en Gezin is er door de grondige wijziging van het kinderopvanglandschap sinds 1 april 2014 een duidelijk trendbreuk voor de cijfers van de opvang voor baby's en peuters. Maar ook voor de cijfers van de buitenschoolse opvang is er een wijziging. Hierdoor is er geen vergelijking met het verleden mogelijk.

Vlaams Gewest voor de erkende en gesubsidieerde plaatsen IBO-plaatsen, BOKDV-plaatsen en toegestemde plaatsen in lokale diensten voor buurtgerichte opvang. Analooq aan deze redenering stellen we vast dat Genk anno 2015 ruim een derde onder het Vlaamse gemiddelde scoort.

Tabel 2.7 Overzicht van het erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod in Genk naar voorzieningstype voor het 1ste kwartaal (Q1) 2014

Voorzieningstype	Aantal voorzieningen	Aantal locaties	Aantal plaatsen	Aantal plaatsen per 100 kinderen
BOKDV	1	1	78,00	1,17
IBO	1	1	73,00	1,10
LDBO	1	1	25,00	0,38
Totaal voorzieningen erkende buitenschoolse kinderopvang Genk	3	3	176,00	2,65

* BOKDV: buitenschoolse opvang verbonden aan een kinderdagverblijf; IBO: initiatief voor buitenschoolse opvang; LDBO: lokale dienst buurtgericht opvang
Bron Gemeentelijk kindrapport Kind en Gezin

Tabel 2.8 Overzicht van het erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod in Genk naar voorzieningstype voor het 2de kwartaal (Q2) 2014 tot 2de kwartaal (Q2) 2015

Opvangvorm	Voorzieningstype	Aantal locaties					Aantal plaatsen					Aantal plaatsen per 100 kinderen				
		Q2 2014	Q3 2014	Q4 2014	Q1 2015	Q2 2015	Q2 2014	Q3 2014	Q4 2014	Q1 2015	Q2 2015	Q2 2014	Q3 2014	Q4 2014	Q1 2015	Q2 2015
Gezinsopvang	Onthaalouder met eigen statuut	1	1	1	1	1	4	4	5	5	5	0,07	0,07	0,07	0,08	0,08
Groepsopvang	IBO	1	1	1	1	1	73	73	73	73	73	1,10	1,10	1,09	1,09	1,09
	BOKDV	1	1	1	1	1	78	78	78	78	78	1,17	1,17	1,17	1,17	1,17
	LDBO	1	1	1	1	1	25	25	25	25	25	0,38	0,38	0,37	0,37	0,37
	ZBO	1	1	1	1	1	24	24	24	24	24	0,36	0,36	0,36	0,36	0,36
	Vakantieopvang	-	-	-	-	1	-	-	-	-	75	-	-	-	-	1,12
Totaal buitenschoolse opvang Genk		5	5	5	5	6	204	204	205	205	280	3,08	3,08	3,06	3,07	4,19

* BOKDV: buitenschoolse opvang verbonden aan een kinderdagverblijf; IBO: initiatief voor buitenschoolse opvang; LDBO: lokale dienst buurtgericht opvang; ZBO: zelfstandige buitenschoolse opvangvoorziening.
Bron Gemeentelijk kindrapport Kind en Gezin

Tabel 2.9 Erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod voor stad Genk, randgemeentes van Genk, de provincie Limburg en het Vlaams Gewest midden 2015 (in aantal plaatsen per 100 kinderen; einde Q2 2015)

Opvangvorm	Gezinsopvang			Groepsopvang						Groeps- opvang samen- werking	Totaal
Subsidie	OO-ES	ZOO	Subtotaal	IBO	BOKDV	LDBO	ZBO	Vakantie- opvang	Subtotaal	OO-ES	
Genk	0,08	-	0,08	1,09	1,17	0,37	0,36	1,12	4,11	-	4,19
As	0,75	-	0,75	13,47	-	-	-	-	13,47	1,40	15,62
Bilzen	-	-	6,53	-	-	-	11,11	-	17,64	-	17,64
Diepenbeek	-	-	-	13,65	-	-	4,03	3,46	21,14	-	21,14
Hasselt	0,11	-	0,11	9,04	2,59	0,40	-	0,60	12,63	0,16	12,90
Houthalen-Helchteren	0,83	-	0,38	-	-	-	0,97	-	-	0,40	2,20
Opglabbeek	-	-	-	13,81	-	-	-	-	-	-	13,81
Zonhoven	-	-	-	16,17	-	-	-	-	-	-	16,17
Zutendaal	-	-	-	24,07	-	-	-	-	-	-	24,07
Provincie Limburg	0,21	-	0,21	7,71	0,35	0,08	1,33	0,31	9,78	0,08	10,07
Vlaams Gewest	0,19	0,01	0,20	4,96	0,19	0,04	0,51	0,35	6,05	0,04	6,29

* OO-ES: onthaalouders met eigen statuut; ZZO: zelfstandige onthaalouder; BOKDV: buitenschoolse opvang verbonden aan een kinderdagverblijf; IBO: initiatief voor buitenschoolse opvang; LDBO: lokale dienst buurtgericht opvang; ZBO: zelfstandige buitenschoolse opvangvoorziening.

Bron: Kindrapporten Kind en Gezin

De werkingsrapporten Buitenschoolse opvang 2013-2014 en 2014-2015 van de stad Genk geven meer detailinformatie over de initiatieven voor buitenschoolse opvang gedurende die periodes. In beide rapporten worden vermeld dat vier opvanginitiatieven in Genk erkend en gesubsidieerd zijn door Kind en Gezin.

Initiatief Buitenschoolse Opvang (IBO) De Apenstaart heeft een erkenning voor 73 plaatsen. Kinderen kunnen er elke dag terecht van 7u00 tot 18u45 tijdens de schoolwerken, op schoolvrije dagen alsook het merendeel van de schoolvakanties. In totaal werden met dit opvangaanbod 621 verschillende kinderen op jaarbasis bereikt of 8,5 kinderen per opvangplaats, met een gemiddelde bezetting van 142 kinderen per dag in schooljaar 2014-2015. De bezettingsgraad was het hoogst voor de jongste groep tot 6 jaar (43,1%) en de groep 6- tot 10-jarigen (44,6%). De oudere groep van 10 tot 12 jaar was opvallend minder vertegenwoordigd (11,4%). De IBO geeft aan dat een inspectie door Kind en Gezin gedurende het schooljaar 2013-2014 vastgesteld heeft dat men dagelijks een heel stuk boven de maximale bezetting zat. Men stelde voorop om in het daaropvolgende schooljaar een structurele oplossing te zoeken voor dit probleem door de fysieke opvangruimte uit te breiden en zodoende de overcapaciteit te kunnen counteren met een gemelde opvang.

Buitenschoolse Opvang (BOKDV) Pardoes is een vestigingsplaats van het Kinderdagverblijf Familia en heeft een erkenning voor 78 opvangplaatsen voor schoolgaande kinderen. Er wordt opvang voorzien van 6u45 tot 20u00 op schooldagen, woensdagnamiddag, schoolvrije dagen (zaterdag van 9u00-18u00) en in de schoolvakanties. Gedurende het schooljaar 2014-2015 waren in totaliteit 390 kinderen ingeschreven (of 5,0 kinderen per opvangplaats). De gemiddelde bezetting per dag omvatte 93 kinderen,⁷ waarbij de bezettingsgraad het meest uitgesproken was voor de 2,5- tot 6-jarigen (48,6%) en de 6- tot 10-jarigen (39,5%). Anno 2015 zijn er tevens 24 plaatsen met attest van toezicht door Kind en Gezin voor de zelfstandige buitenschoolse opvangvoorziening Pardoes – Klooster.

Lokale Dienst Buurtgerichte Kinderopvang (LDBK) Pardotje is tevens onderdeel van KDV Familia. Het herbergt 25 erkende plaatsen en de werking is sterk buurtgericht; zo wordt er samengewerkt met buurtorganisaties als Gigos, de RegenboOg en de Bol. Er wordt voorschoolse opvang geboden van 7u00 tot 9u00; naschoolse opvang van 15u00 tot 18u00; en woensdagnamiddagopvang van 12u00 tot 18u00. Op schoolvrije dagen en in schoolvakantie kunnen kinderen er terecht van 7u00 tot 18u00. Met het aanbod werd in schooljaar 2014-2015 in totaal 134 kinderen bereikt of m.a.w. 5,4 kinderen per opvangplaats. Gemiddeld waren 32 kinderen per dag aanwezig, met een duidelijk vertegenwoordiging van 2,5- tot 6-jarigen (37,3%) en 6- tot 10-jarigen (44,8%).

Verder wordt Felies Gezinsopvang Genk, een bundeling van 48 onthaalouders (huidige situatie), vermeld als organisator van buitenschoolse opvang. De verbonden onthaalouders kunnen naast baby's en peuters ook opvang voor en na de schooluren en tijdens vakantiedagen verzorgen voor kinderen die naar de basisschool gaan. Uit de gegevens van Kind en Gezin konden we reeds vaststellen dat het aandeel onthaalouders dat exclusief opvang verzorgt voor lagere schoolkinderen erg beperkt is; en bijgevolg ook het aantal opvangplaatsen (met inkomenstarief) opgenomen in dit cijfermateriaal. Niettegenstaande kunnen we uit het werkingsrapport 2014-2015 van de stad Genk afleiden dat Felies in dat schooljaar 282 kinderen bereikte, met een gemiddelde bezetting van 15 kinderen per dag, merendeel vanuit de jongste groep 2,5- tot 6-jarigen (bezettingsgraad 71,2%). Er wordt opvang voorzien van 7u00 tot 18u00 op schooldagen, woensdagnamiddag, schoolvrije dagen en in de schoolvakanties.

⁷ Het werkingsrapport Buitenschoolse Opvang 2014-2015 (stad Genk) vermeldt een gemiddelde bezetting van 75 kinderen per dag, maar dit bleek incorrect te zijn. We hanteren in dit rapport het correcte cijfer aangeleverd door de stad Genk.

2.2.2 Beschrijving van het gemelde en niet-gemelde buitenschoolse aanbod

Zoals eerder aangegeven omvatten de cijfers van Kind en Gezin enkel de erkende en geattesteerde buitenschoolse kinderopvang. Niettegenstaande is er ook nog een ruim aanbod dat enkel gemeld wordt aan Kind en Gezin. Opvang verbonden aan een school is nog steeds één van de meest gebruikte buitenschoolse opvangvormen in Vlaanderen. Zo leren de meest recente gebruikscijfers (Lenaers & Zanoni, 2013) dat de grootouders 54,1% van de kinderen buitenschools opvangen, opvang in en door scholen volgen met 48,5% en daarna de IBO's met 18,0%.

Uit de werkingsrapporten Buitenschoolse Opvang 2013-2014 en 2014-2015 van de stad Genk blijkt dat er in beide schooljaren 12 initiatieven waren die opvang verzorgden voor schoolgaande kinderen, gesubsidieerd door de stad en grotendeels (11 initiatieven) gemeld bij Kind en Gezin.⁸ Met uitzondering van één schooloverstijgend niet-gemeld initiatief voor kinderen met een beperking die schoollopen in het buitengewoon onderwijs en hun siblings (De Regenboog), zijn al deze initiatieven schoolgebonden. Uit onderstaande tabel kunnen we afleiden dat het start- en eindmoment van de opvang binnen deze initiatieven gemiddeld genomen respectievelijk ook 7u00 en 18u00 is. Ook op woensdagnamiddag wordt meestal tot 18u in opvang voorzien. Slechts de helft van de organisatoren biedt ook opvang op schoolvrije dagen. Met uitzondering van deze laatste bevinding, zijn de openingsuren erg vergelijkbaar met het erkende of geattesteerde aanbod.

Tabel 2.10 Openingsuren gemelde en niet-gemelde buitenschoolse kinderopvang in Genk (2014-2015)

	Voorschools	Naschools	Woensdag-namiddag	Schoolvrije dagen
K-Dee	7u00-8u30	15u35-18u00	12u15-18u00	7u00-18u00
Taptoe	7u00-8u15	15u30-18u30	12u15-14u00	-
Happy Hands	7u00-8u15	15u30-18u30	12u20-18u30	-
De sterretjes	7u25-8u25	15u20-18u00	12u15-18u	-
't Zwiebertje	7u00-8u30	15u30-17u45	12u00-16u00	-
't Klim op je	7u00-8u30	15u30-18u00	12u20-18u00	7u00-18u00
De Schommekes	7u00-8u25	15u20-18u00	12u15-18u00	-
Beregoed	7u00-8u30	15u20-18u00	12u00-18u00	7u00-18u00
Myma's Clubje	6u45-8u30	15u30-18u00	12u00-18u00	7u00-18u00
Opvang Europaschool	7u00-8u30	15u10-18u00	12u20-18u00	7u00-18u00
Freinet on the move	7u00-8u30	15u30-18u00	12u00-18u00	-
vzw De Regenboog	-	15u30-18u00	12u30-18u00	15u-18u00

Bron werkingsrapport Buitenschoolse Kinderopvang 2014-2015, stad Genk

In 2014-2015 werden in totaal 2 093 kinderen bereikt door deze (niet-)gemelde opvanginitiatieven, met een gemiddelde bezetting van 58 kinderen per dag. Let wel de gemiddelde bezetting varieert sterk over de organisatoren met een minimum bezetting van 11 kinderen voor de Opvang Europaschool en een maximumbezetting van 113 kinderen voor 't Zwiebertje. Verder blijkt Happy Hands het trouwste publiek te hebben, aangezien hun aantal dagelijkse bezetting het aantal ingeschreven kinderen benadert. Gemiddeld genomen vertegenwoordigen de 2,5- tot 6-jarigen (41,7%) en de 6- tot 10-jarigen (40,6%) de grootste leeftijdsgroepen in de opvang.

Aangezien het gros van de opvanginitiatieven schoolgebonden wordt georganiseerd, kan in kaart gebracht worden in welke mate de schoolgaande kinderen daadwerkelijk bereikt worden. Gemiddelde

⁸ Er wordt ook melding gemaakt van één schoolgebonden opvanginitiatief in Genk-Zuid georganiseerd door VBS De Sleutel met minder dan 5 kinderen gemiddeld per dag. Een vrijwilliger verzorgt er de opvang na de schooluren naargelang de vraag. Aangezien er verder geen gegevens van deze opvang beschikbaar zijn, laten we dit initiatief in het huidige rapport buiten beschouwing.

genomen worden er op jaarbasis over de 11 initiatieven ongeveer de helft (49,8%) van de lagere schoolkinderen bereikt. Twee organisatoren (K-Dee en Freinet on the move) bereiken zelfs meer dan 8 op de 10 kinderen, maar voor twee initiatieven (Happy Hands, Opvang Europaschool) bedraagt dit echter geen drie op de tien kinderen. Merk op dat de Europaschool een brede school werking heeft, waardoor er in werkelijkheid een groter aandeel leerlingen bereikt zou kunnen worden, dan het zuiver opvangcijfer doet vermoeden.

Tabel 2.11 Overzicht dagelijks aanwezige, ingeschreven en bereikte kinderen in schooljaar 2014-2015 door het gemelde en niet-gemelde buitenschoolse aanbod

	Gemiddelde bezetting per dag	Totaal aantal ingeschreven kinderen	% kinderen bereikt uit de basisschool
K-Dee	67	290	88,4
vzw Taptoe	51	177	53,1
Happy Hands	111	117	29,6
De sterretjes	48	120	50,2
't Zwiebertje	113	316	55,0
't Klim op je	44	144	35,8
De Schommekes	108	256	49,9%
Beregoed	56	206	53,5
Myma's Clubje	56	226	53,4
Opvang Europaschool	11	70	18,7
Freinet on the move	26	124	88,6
vzw De RegenboOg	12	47	-

Bron werkingsrapport Buitenschoolse Opvang 2014-2015, stad Genk

2.2.3 Globale beeld buitenschoolse opvang in Genk

Het buitenschoolse kinderopvangaanbod in Genk bestond in afgelopen schooljaren uit 4 erkende en 11 gemelde initiatieven, alsook 1 niet-gemeld initiatief. Wat betreft de erkende opvang is dit aanbod dus ongewijzigd gebleven gedurende deze periode, indien de vakantieopvang buiten beschouwing wordt gelaten. In schooljaar 2014-2015 werden gemiddeld 985 kinderen per dag opgevangen in Genkse buitenschoolse opvanginitiatieven; in totaal gingen 3 520 kinderen minstens één keer naar de buitenschoolse opvang; en werden er 196 269 opvangvragen beantwoord. Op 1 januari 2015 telde Genk 6 624 inwoners van 3 tot en met 12 jaar (bron: bevolkingsadministratie stad Genk; Verwerking: dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk) wat betekent dat bijna één op de twee Genkse kinderen zouden kunnen opgevangen worden door het buitenschoolse opvangaanbod in Genk.

Door de (niet-) gemelde en erkende opvanginitiatieven werden op jaarbasis respectievelijk 2 093 en 1 427 kinderen bereikt, of met andere woorden 59,4% versus 40,5%. Op dagbasis bedroeg de gemiddelde bezetting over de (niet-) gemelde opvanginitiatieven heen 703 kinderen (71,4%), terwijl dit voor erkende initiatieven 282 omvatte (28,7%). In Genk wordt de buitenschoolse opvang dus eerder door de (niet-)gemelde, meestal schoolgebonden, organisatoren verzorgd. Het IBO De Apenstaart heeft wel de hoogste (en te hoge) gemiddelde bezetting per dag van 142 kinderen, maar ook in de lokale dienst Buurtgerichte Kinderopvang (LDBK) Pardotje en Buitenschoolse Opvang (BOKDV) Pardoes overschreed de gemiddelde bezetting het aantal plaatsen enigszins. De behoefte aan schoolgebonden opvang is verder erg gevarieerd alsook school- en/of opvanggebiedafhankelijk (zie ook sectie 2.2.4).

In schooljaar 2013-2014 was er globaal genomen sprake van een stijging van zowel het gemiddeld aantal kinderen, het aantal opvangvragen en het totaal aantal kinderen dat naar de buitenschoolse

opvang ging, na een terugval in het voorgaande schooljaar. In 2014-2015 zette deze positieve trend zich verder voor zowel het gemiddeld aantal kinderen per dag (van 976 in schooljaar 2013-2014 naar 985 in schooljaar 2014-2015), als het totaal aantal opvangvragen en het totaal aantal kinderen dat naar de opvang ging (van 3 221 in 2013-2014 naar 3 520 in 2014-2015).

Verder bleek dat opvang in de meeste initiatieven aanving om 7u00 en eindigde om 18u00, al kan dit bij sommige organisatoren licht afwijken. Het einduur van 20u00 voor BOKDV Pardoes vormt wel een uitschieter. De gemiddelde prijs voor buitenschoolse opvang in Genk bedraagt € 0,80 per begonnen half uur per kind; hetgeen iets boven de door Kind en Gezin geadviseerde prijs van € 0,77 ligt. Bijna alle initiatieven geven korting aan kinderen uit hetzelfde gezin en Felies Kinderopvang Genk hanteert als enige een inkomengerelateerd tarief. Na een lichte prijsstijging in 2013-2014 bij 40% van de organisatoren, hielden organisatoren in 2014-2015 hun prijs grotendeels ongewijzigd.

2.2.4 Beschrijving van het buitenschoolse aanbod per opvanggebied

Het buitenschoolse aanbod trachten we ook te beschrijven op niveau van de opvanggebieden. Voor de inschatting van het aanbod maken we gebruik van het werkingsrapport Buitenschoolse Opvang 2014-2015, opgemaakt door de stad Genk. Om de capaciteit in te schatten gebruiken we hier de gemiddelde bezetting per dag (~ kindplaatsen op dagbasis), aangezien het aantal opvangplaatsen niet steeds gekend is. Momenteel verenigt Felies Gezinsopvang Genk 48 onthaalouders. Om een inschatting te maken van het aantal plaatsen per 100 kinderen, werd de gemiddelde bezetting van 15 kinderen per dag proportioneel verdeeld over de verschillende opvanggebieden naargelang het aandeel onthaalouders per gebied.

Om het aantal plaatsen per 100 kinderen per gebied uit te drukken, gebruiken we hier niet het aantal kinderen van 3 tot 12 jaar woonachtig in een specifiek gebied als referentiepunt. Omdat buitenschoolse opvang vaak schoolgebonden is en er eerder tussen de Genkse opvanggebieden mobiliteitsstromen werden vastgesteld, gebruiken we het aantal leerlingen die schoollopen in de basisscholen in een bepaald opvanggebied als referentie (bron: Schoolbevolking 01.10.2015, cijfers door stad Genk opgevraagd bij de Genkse basisscholen). Aangezien een hoge intensiteit van buitenschoolse opvang in termen van aantal opvangmomenten per schoolweek slechts voor een minderheid van de kinderen werd vastgesteld in 2012 (Lenaers & Zanoni, 2013), is het aanbod uitdrukken in plaatsen per 100 kinderen niet ideaal. Daarom zetten we tevens het aantal ingeschreven kinderen af tegen het aantal leerlingen voor elk opvanggebied (d.i. percentage bereikte leerlingen).

Uit tabel 2.12 kunnen we afleiden dat het Genkse buitenschoolse aanbod niet optimaal verspreid is over de verschillende opvanggebieden in termen van plaatsen per 100 leerlingen. Zo is er in Genk-Zuid een erg beperkt aanbod, terwijl er in Genk-Oost een groter aanbod is. Voor de overige opvanggebieden is het aanbod in termen van plaatsen per 100 leerlingen vergelijkbaar. De bevindingen op basis van het aantal ingeschreven kinderen per wijk, tonen eveneens het laagste percentage bereikte leerlingen voor Genk-Zuid en hoogste voor Genk-Oost. In Genk-Zuid blijken kinderen wel minder intensief gebruik te maken opvang, aangezien het aantal kinderen per plaats hier het hoogst ligt van alle opvanggebieden (7,8 kinderen per plaats). Opvallend is verder dat in termen van aandeel bereikte schoolkinderen Genk-Noord en Genk-West naar elkaar zijn toegegroeid, hetgeen suggereert dat de intensiteit van opvanggebruik in Genk-Noord ook eerder laag is. Er wordt in dit opvanggebied bijgevolg ook op minder regelmatige basis gebruik gemaakt van de buitenschoolse opvang (4,6 kinderen per plaats). De intensiteit van de opvang in de andere opvanggebieden is vergelijkbaar (3,3-3,5 kinderen per plaats).

Tabel 2.12 Overzicht van het buitenschoolse kinderopvangaanbod in Genk naar opvanggebied

Opvanggebied	Organisator	Gemiddelde bezetting per dag 2014-2015*	Aantal leerlingen 1.10.2015**	Aantal plaatsen per 100 leerlingen	Aantal ingeschreven kinderen 2014-2015*	Aandeel bereikte leerlingen (in %)
Genk-Noord	Pardoes	93			390	
	Pardotje	32			134	
	De RegenbOog	12			47	
	Felies ¹	5			88	
	Subtotaal	142	1 265	11,2	659	52,1
Genk-Oost	De Apenstaart	142			621	
	K-Dee	67			290	
	Taptoe	51			177	
	Happy Hands	111			117	
	Felies ¹	2			35	
	Subtotaal	373	1 941	19,2	1 240	63,9
Genk-West	De Sterretjes	48			120	
	't Zwiebertje	113			316	
	't Klim op je	44			144	
	Felies ¹	5			88	
	Subtotaal	210	1 327	15,8	668	50,4
Genk-Zuid	Europaschool	11			70	
	Felies ¹	1			24	
	Subtotaal	12	651	1,8	94	14,4
Genk-Centrum	De Schommekes	108			256	
	Beregoed	56			206	
	Myma's Clubje	56			226	
	Freinet On the Move	26			124	
	Felies ¹	2			47	
	Subtotaal	248	1 541	16,1	859	55,7
Totaal Genk		985	6 725	14,6	3 520	56,1

¹ De gemiddelde bezetting per dag van 15 kinderen verenigt binnen Felies Gezinsopvang regio Genk werden voor deze oefening proportioneel verdeeld over de verschillende kinderopvanggebieden naargelang het huidige aandeel onthaalouders per opvanggebied.

Bron *werkingsrapport Buitenschoolse Opvang 2013-2014, stad Genk; ** Schoolbevolking 01.10.2015, cijfers door stad Genk opgevraagd bij de Genkse basisscholen.

2.3 Niet-reguliere opvang

In de volgende secties beschrijven we tevens het aanbod wat betreft niet-reguliere opvang, waarbij we eerst focussen op vakantie-, weekend- en flexibele opvang. Daarna bespreken we de diversiteit in het Genkse aanbod; om af te ronden met het aanbod van opvang van zieke kinderen en occasionele opvang.

2.3.1 Vakantie-, weekend- en flexibele opvang

Twee Genkse opvangvoorzieningen voor baby's en peuters (Familia en AD Wombat) hadden in 2014 geen collectieve sluitingsperiode in de zomer; de andere organisaties rapporteerden een zomerverlof

van één à twee weken. Tussen Kerst en Nieuwjaar waren alle initiatieven voor groepsopvang gesloten (bron: werkingsrapport baby en peuters 2014, stad Genk). In diezelfde periode boden ook vijf opvanginitiatieven (i.e. Familia Pardijntje, AD Wombat, De Bengeltjes, Goed Gemutst en Felies) flexibele opvang aan; dit is opvang (minstens 30' minuten) voor 7u00 en na 18u00, op weekend- en feestdagen. Daarnaast is er ook een bijkomend initiatief voor flexibele opvang. Kinderopvang Koala biedt namelijk elke vrijdagvoormiddag flexibele kinderopvang voor kinderen tussen 0 en 3 jaar oud woonachtige in Genk-Zuid. Dit project wordt in nauwe samenwerking met KDV AD Wombat en het Huis van het Kind uitgevoerd en is mede dankzij het 'Ikeafonds voor kinderen en opvoeding' tot stand gekomen. Familia Pardijntje (enkel op zaterdag) en sommige onthaalouders boden ook opvang tijdens het weekend aan.

Uit de werkingsrapporten Buitenschoolse Kinderopvang 2013-2014 en 2014-2015 opgemaakt door stad Genk, leren we verder dat voor opvang tijdens de schoolvakanties schoolgaande kinderen tot 12 jaar (minstens deels) terecht konden in 9 van de 16 buitenschoolse opvanginitiatieven in Genk. Enkele organisatoren gaven aan in de vakantieperiode samen te werken met Genkse jeugdwelzijns- (Gigos) en speelpleinwerkingen. De gemiddelde bezetting tijdens de zomervakantie in de vijf schooloverstijgende initiatieven bedroeg gedurende het schooljaar 2014-2015 een 32-tal kinderen, maar fluctueerde sterk over de organisatoren (bereik 8-66 kinderen). Ook werden niet alle plaatsen benut tijdens de zomervakantie. Eén organisator gaf verder als prioritaire actie aan in de nabije toekomst ook opvang te willen voorzien op schoolvrije dagen alsook in de vakantie i.s.m. externen.

Verder maakt het cijfermateriaal van Kind en Gezin sinds midden 2015 melding van 75 plaatsen vakantieopvang. Dit is groepsopvang met een attest van toezicht, specifiek voor kinderen uit het basis-onderwijs waarvan de plaatsen enkel beschikbaar zijn in de schoolvakanties. Concreet omvat vakantieopvang voor bedrijven (m.n. ZOL) in Genk georganiseerd door de Zelfstandige Buitenschoolse Opvangvoorziening Stekelbees.

Twee opvanginitiatieven bieden ook opvang aan op zaterdag voor kinderen van 3 tot 12 jaar, namelijk Pardoes en Felies Kinderopvang Genk (afhankelijk van de onthaalouder). De gemiddelde bezetting op zaterdag bedraagt een 12-tal kinderen (bron: werkingsrapporten Buitenschoolse Kinderopvang 2013-2014; 2014-2015, stad Genk).

Verder beschikt Genk ook over een gevarieerd vrijetijdsaanbod via Grabbel & Co (geen aanbod tijdens de kerstvakantie), sportkampen (geen aanbod tijdens de kerstvakantie), Gigos jeugdwelzijns-werk en de speelpleinwerkingen (bron: website stad Genk).

2.3.2 Diversiteit in de opvang

Inclusieve kinderopvang staat voor de opvang van kinderen met een specifieke zorgbehoefte samen met andere kinderen. Deze visie sluit aan bij 'Perspectief 2020' voor personen met een beperking, met name 'zoveel mogelijk gewoon in de samenleving en zo weinig mogelijk uitzonderlijk en afzonderlijk' alsook respecteert het de grondbeginselen VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap dat door België werd geratificeerd. Kind en Gezin beschikt niet over cijfers over het aantal plaatsen per gemeente voor inclusieve opvang.

Wat betreft de opvang van baby's en peuters lezen we in het werkingsrapport opvang Baby's & Peuters van de stad Genk, dat in 2014 het Centrum Inclusieve Kinderopvang (CIK) binnen vzw Familia van start ging. Verder bleek dat opvanginitiatieven openstonden om kinderen met een specifieke zorgbehoefte op te vangen. In 2014 gingen concreet 26 kinderen met een specifieke zorgbehoefte naar de opvang, dit is bijna 2% van de totale gebruikers. Het is onduidelijk of voor deze kinderen een dossier inclusieve opvang werd aangevraagd. Twee organisatoren formuleerde tevens concrete acties om de opvang van het aantal kinderen met een specifieke zorgbehoefte in 2015 te verhogen.

Ook het werkingsrapport Buitenschoolse Opvang van de stad Genk geeft inzicht in de inclusie van kinderen met een specifieke zorgbehoefte gedurende het schooljaar 2014-2015. In totaliteit werden

er 121 kinderen opgevangen, waarvan bijna een derde (32,2%) binnen vzw De RegenbOog. Binnen dit schooloverstijgende initiatief heeft 82,9% van de kinderen een specifieke zorgbehoefte, maar deze organisator richt zich dan ook specifiek tot kinderen met een beperking en hun siblings. Het aandeel kinderen met een specifieke zorgbehoefte lag echter lager dan in voorgaande jaren omdat zij een ruimer publiek bereikte, hetgeen vanuit een inclusiegedachte enkel kan aangemoedigd worden. In de overige opvanginitiatieven lag de graad van inclusie gemiddeld rond de 2,8%. Bij de schooloverstijgende initiatieven (excl. De RegenbOog) lag het inclusiecijfer hoger dan bij de schoolgebonden opvang, respectievelijk 3,2% versus 2,4%. Van de niet-specifieke initiatieven scoorde Taptoe (7,9%) en De Apenstaart (5,6%) beduidend hoger dan de anderen; deze bevinding kan vermoedelijk gelinkt worden aan de opvang van kinderen uit scholen voor buitengewoon onderwijs.

In 2014 hadden bijna alle jonge kinderen in de Genkse opvang baby's en peuters (onder andere) de Belgische nationaliteit; gemiddeld had 5,3% van de kinderen een niet-Belgische nationaliteit. In De bengeltjes en Goed Gemutst (Paesteblookstraat) lag het aandeel kinderen met een tweede niet-Belgische nationaliteit hoger (13,7% en 12%) dan in de andere opvanginitiatieven. Voor drie opvanglocaties was er geen informatie beschikbaar over de nationaliteit van de kinderen (bron: werkingsrapport Baby's & Peuters stad Genk, 2014).

Voor de buitenschoolse opvang vinden we eveneens cijfers omtrent de etniciteit van de opgevangen kinderen in het werkingsrapport van 2014-2015 (stad Genk). Om de herkomst van een kind te bepalen werden vier criteria in rekening gebracht: de huidige nationaliteit van het kind; de eerste nationaliteit van het kind (vóór een eventuele nationaliteitswijziging); de eerste nationaliteit van de vader; en de eerste nationaliteit van de moeder. Indien één van deze criteria verwijst naar een niet-Belgische nationaliteit, dan werd het kind beschouwd als zijnde een kind van vreemde origine. Op basis van deze criteria was gedurende schooljaar 2014-2015 bijna de helft van de kinderen (47,6%) van vreemde origine. Hierbij dient opgemerkt te worden dat niet alle initiatieven over (correcte) cijfers beschikten. De percentages lagen het hoogst liggen bij Opvang Europaschool (87,1%) en Pardotje (86,5%); en het laagst bij De sterretjes (4,2%).

Aangezien alle opvanginitiatieven voor baby's en peuters alsook één buitenschoolse opvanginitiatief het inkomenstarief hanteren, moet volgens de subsidievoorwaarden van Kind en Gezin elke organisator ervoor zorgen dat minstens 20% van alle kinderen die op jaarbasis worden opgevangen, kinderen zijn van gezinnen die aan minstens twee kenmerken van de voorrangsregels voldoen of kinderen zijn uit kwetsbare gezinnen. De voorrangsregels verwijzen naar werksituatie, alleenstaande ouder, laag gezinsinkomen, pleegkinderen, broer/zus. Zoals eerder gesteld bleken organisatoren in 2014 geen zicht te hebben op een belangrijk kenmerk uit de criteria van Kind & Gezin namelijk 'kinderen uit gezinnen met een laag inkomen' (bron: werkingsrapport Baby's & Peuters, 2014). Hierdoor is er geen accuraat inzicht in de mate waarop daadwerkelijk aan deze doelstelling voldaan wordt. In ruwe inschatting door de organisatoren, gaf aan dat het gemiddelde percentage rond de 17% zou liggen (bereik 9%-26%). Eén organisator stelde verder als prioritaire actie voorop om tegen eind 2015 per leefgroep minstens twee kinderen uit een kansarm gezin te kunnen opvangen. Het werkingsrapport Buitenschoolse Opvang 2014-2015 (stad Genk) vermeldt het aandeel indicatorenleerlingen (d.i. kinderen uit gezinnen die het voorgaande schooljaar recht hadden op een studietoelage; uit gezinnen van een trekkende bevolking; of die opgroeien in een gezinsvervangende context) voor de schoolgebonden opvang. Gemiddeld genomen betrof dit ruim een derde (35,0%) van de opgevangen kinderen, maar het bereik was over de organisatoren heen erg breed (1,1% - 91,4%).

2.3.3 Opvang van zieke kinderen

Thuisoppas voor zieke kinderen wordt in Genk aangeboden door verschillende mutualiteiten (i.e. de CM, Liberale Mutualiteit, Partena ziekenfonds en De Voorzorg); Familiehulp - Zorgregio Genk en Solidariteit voor het Gezin.

3 | Confrontatie vraag en aanbod

In dit derde hoofdstuk zetten we eerst de huidige vraag naar opvang in Genk af tegen het huidige Genkse aanbod om zo potentiële hiaten in het Genkse opvanglandschap af te leiden. Ook kan het huidige gebruik geconditioneerd zijn door het aanwezige aanbod. Bij een onderaanbod van of reële drempels tot bestaande voorzieningen hebben ouders geen andere keuze dan zelf voor de opvang in te staan of beroep te doen op hun informele netwerk.

Daarom brengen we vervolgens actuele discrepanties tussen vraag en aanbod in kaart te op niveau van het Vlaamse Gewest, de provincie Limburg en de stad Genk, in de mate dat deze informatie afzonderlijk voor handen was in bestaand onderzoek. We spitsen daarbij toe op twee aspecten. Ten eerste kan zelfs bij gebruikers van formele opvang het aanbod niet altijd voldoen aan de verwachtingen. Er dient daarbij rekening gehouden worden dat de aanbodschaarste soms niet zozeer de gewone opvang betreft maar sterk gebonden is aan specifieke knelpunten, bijvoorbeeld opvang op specifieke momenten (o.a. vroege of late opvang, vakantieopvang) of in specifieke omstandigheden (o.a. bij ziekte, atypische of occasionele opvang). Waar mogelijk zullen we daarom knelpunten (bv. afstemming, beschikbaarheid, betaalbaarheid) wat betreft het huidige gebruik van formele kinderopvang beschrijven op basis van bestaand onderzoek (Lenaers & Zanoni, 2013; Vande Gaer *et al.*, 2013). Ten tweede kan een analyse van de redenen voor niet-gebruik van formele kinderopvang geformuleerd in eerder beschreven bestaand onderzoek (Hedebouw & Peetermans, 2009; Lenaers & Zanoni, 2013; Vande Gaer *et al.*, 2013) inzicht geven in de drempels en knelpunten die deze specifieke doelgroep momenteel ervaart.

3.1 Confrontatie huidige vraag en aanbod in Genk

3.1.1 Reguliere kinderopvang

Het meest recente cijfer omtrent de opvang van baby's en peuters toont aan dat er in Genk 31,7 voltijdse plaatsen per 100 kinderen beschikbaar zijn. Aangezien elke kinderopvangplaats gemiddeld gebruikt ingenomen wordt door 1,29 kinderen, wordt daarmee een dekkingsgraad van 40,9% bereikt. Hiermee wordt de Barcelona-norm van 33%⁹ gehaald, maar scoort Genk behoorlijk onder het Vlaamse gemiddelde van 42 plaatsen en het gemiddelde Limburgse gemiddelde van 36 plaatsen. Met dit aanbod werd in totaal 46,0% van de Genkse 0- tot 3-jarigen bereikt (werkingsrapport opvang Baby's & Peuters 2014, stad Genk).

De huidige vraag naar kinderopvang binnen Genk werd ingeschat op basis van het meest recente grootschalige Vlaamse gebruikersonderzoek (Vande Gaer *et al.*, 2013). Aangezien het de totale vraag betreft, dus zowel van informele als formele aard, zuiverde we dit cijfers verder uit. In tabel 3.1 wordt weergegeven dat in 2013 de (regelmatige en beperkte) vraag naar formele opvang voor kinderen 0-3 jaar in Genk slechts 32,5% bedroeg. Gezien de specificiteit en beperkte omvang van de steekproef (zie *infra*), presenteren we tevens dezelfde vraag naar formele opvang op niveau van de provincie Limburg

⁹ Om economische groei, werkgelegenheid van jonge ouders, gelijke kansen voor vrouwen en sociale inclusie beter mogelijk te maken, waartoe beschikbare en toegankelijke kinderopvang een belangrijke ondersteunende dienstverlening is, stelt de EU de zogenaamde Barcelona-norm voorop: 33% van alle kinderen jonger dan 3 jaar moet toegang hebben tot een vorm van formele kinderopvang.

anno 2014, die 49,2% betrof. Dit laatste cijfer sluit naadloos aan bij het aandeel gebruik (50,0%) van formele opvang in Limburg, zoals daadwerkelijk geregistreerd door Kind en Gezin in 2014 (Kind en Gezin, 2014).

Zoals in tabel 3.1 weergegeven benadert de vraag op niveau van de provincie van Limburg het aandeel Genkenaars bereikt via het huidige aanbod. De verdeling over de opvangvorm is voor beide scenario's tevens vergelijkbaar.

Tabel 3.1 Formele kinderopvang baby's en peuters: vraag versus aanbod

	Huidige vraag (in %)	Huidig aanbod (in %)
Regelmatig en beperkt gebruik	32,5 (49,1)	46,0
Opvangvorm		
Gezinsopvang	38,4	38,3
Groepsopvang	61,6	61,7

Bron Vande Gaer *et al.*, 2013; werkingsrapport opvang Baby's & Peuters 2014, stad Genk; eigen bewerking

Naast Genkenaars, herbergt de opvang baby's en peuters in Genk ook een aanzienlijk aandeel niet-Genkenaars (27,0%), hetgeen aansluit bij de hogere inkomende pendelintensiteit voor Genk. Dit aandeel niet-Genkenaars in de opvang is duidelijk opvanggebiedgebonden. Verder werd door sommige organisatoren van opvang voor baby's en peuters een bezettingsgraad enigszins boven de norm van 80% van Kind en Gezin gerapporteerd, maar voor anderen lag dit dan weer iets onder deze norm. Verder was er in 2014 een lichte daling van het aantal personen op de wachtlijst merkbaar, maar werden er toch door sommige opvanginitiatieven wachttijden van 10 à 14 maanden gerapporteerd. Beide bevindingen zouden kunnen wijzen op een beperkt onderaanbod. Aan de andere kant hebben verschillende organisatoren zelfs geen wachtlijststelsel (werkingsrapport opvang Baby's & Peuters 2014, stad Genk). Ten slotte bleek de spreiding van de huidige opvangplaatsen over de kinderopvanggebieden heen aan te sluiten bij het huidige gebruik door Genkenaars binnen elk opvanggebied, na correctie voor het aandeel niet-Genkenaars in de opvang.

Globaal genomen kunnen we stellen dat met het huidige opvangaanbod voor baby's en peuters aan de huidige vraag naar reguliere opvang wordt tegemoetgekomen. De Barcelona-norm wordt daarmee ruim gehaald, maar de PACT 2020-streefnorm¹⁰ van 50 plaatsen per 100 Vlaamse kinderen is daarmee nog niet onmiddellijk in zicht. De werkelijke nood kan in een bepaalde provincie, gemeente, stad of regio uiteraard hoger of lager liggen. Voor Genk wijkt de huidige behoefte duidelijk af van deze op het Vlaamse niveau waar in 2014 de vraag naar formele kinderopvang bijna 52% bedroeg (Kind en Gezin, 2014), die op zijn beurt beïnvloed wordt door de verschillen in vraagindicatoren (zie hoofdstuk 1).

Wat betreft de erkende en geattesteerde buitenschoolse opvang voor schoolgaande kinderen tot 12 jaar, kunnen we besluiten dat Genk anno 2015 ruim een derde onder het huidige Vlaamse gemiddelde scoort; met name de IBO-plaatsen liggen bijzonder laag. Het betreft hier echter voltijdse opvangplaatsen, die door meerdere kinderen gebruikt kunnen worden. In Vlaanderen maken in de buitenschoolse opvang gemiddeld 2,2 kinderen gebruik van één opvangplaats; een verhouding die we terugvinden wanneer we het gebruik van erkende en geattesteerde buitenschoolse opvang anno 2014 afzetten ten aanzien van het aantal opvangplaatsen binnen Vlaanderen alsook de provincie Limburg (Kind en Gezin, 2014). Deze verhouding vinden we tevens terug in het gemiddeld aantal opvang-

10 Vlaanderen in Actie – Pact 2020 (<http://via.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=417>): 'Voor minstens de helft van de kinderen tot 3 jaar worden in 2020 formele en kwaliteitsvolle vormen van kinderopvang aangeboden'.

momenten per week in de buitenschoolse kinderopvang van 4,4 momenten op 10 mogelijke momenten, dat in het meest recente gebruikersonderzoek gevonden werd voor zowel Vlaanderen als Limburg (Lenaers & Zanoni, 2013). Voor Genk stellen we in 2014 een vergelijkbaar gebruik van 21,5% (1 427 gebruikers op 6 624 kinderen 3-12 jaar) vast wat betreft het erkende en geattesteerde buitenschoolse aanbod als in de provincie Limburg. Aangezien het aantal erkende en gesubsidieerde opvangplaatsen echter aanzienlijk lager ligt, betekent dit dat er in Genk ongeveer 5,1 kinderen gebruik maken van één erkende opvangplaats aangezien er met de 280 opvangplaatsen in totaal 1 427 kinderen worden bereikt ($1\,427/280=5,1$). Hiervoor kunnen twee verklaringen geformuleerd worden. Ofwel is er een onderaanbod van opvangplaatsen, waardoor kinderen minder vaak opgevangen kunnen worden. Bij een onderaanbod zou men echter verwachten dat alle beschikbare plaatsen optimaal benut worden. Uit de werkingsrapporten Buitenschoolse opvang (2013-2014; 2014-2015, stad Genk) kunnen we echter afleiden dat twee van de vier erkende en geattesteerde buitenschoolse opvanginitiatieven een gemiddelde bezetting per dag hebben die bijna equivalent is aan het aantal beschikbare plaatsen. Aangezien een gebruik zowel voor- als na schooltijd maar voor ongeveer één op vijf gebruikers wordt gesignaleerd en de intensiteit behoorlijk tijds- en gebiedsongevoelig lijkt te zijn (Lenaers & Zanoni, 2013), lijkt het dus eerder onwaarschijnlijk dat er in Genk sprake is van een structureel tekort. Een alternatieve verklaring omvat dat er in Genk een grotere vraag naar formele kinderopvang is van een lagere intensiteit. Ondanks de vaststelling dat weinig vraagindicatoren een impact hebben op de intensiteit van de opvang (Lenaers & Zanoni, 2013), kan de specifieke arbeidscontext van de Genkse samenleving hiertoe bijdragen. Zo blijkt namelijk dat niet de opvangvraag, maar wel de opvangintensiteit daalt wanneer de moeder deeltijds werkt; en dat ook kinderen van niet-werkende ouder(s) minder vaak worden opgevangen indien men gebruik maakt van opvang. Aangezien we eerder reeds vaststelde dat de werkzaamheidsgraad lager ligt in Genk, maar ook het aandeel deeltijds werkende vrouwen (2013: 61,0%) hoger ligt dan in Vlaanderen (2013: 43,7%) zou dit een vraag naar minder intensieve opvang tot gevolg kunnen hebben. Wel dient opgemerkt te worden dat beide situaties een reductie tot een gemiddelde intensiteit van 3,6 opvangmomenten tot gevolg had in 2012 (Lenaers & Zanoni, 2013), waardoor het een mogelijke maar geen volledige verklaring lijkt te bieden voor het hoge aantal kinderen per plaats. Voor de (niet-)gemelde buitenschoolse opvang is het effectieve aantal opvangplaatsen niet gekend, hetgeen een accurate inschatting van het aantal kinderen dat gebruik maakt van één opvangplaats bemoeilijkt. Om toch een ruwe inschatting te bekomen, kunnen we de gemiddelde bezetting per dag als indicatie van het aantal beschikbare kindplaatsen op dagbasis nemen (zie ook cijfermateriaal tabel 2.12). Over de 12 initiatieven heen werden 703 kinderen gemiddeld op dagbasis opgevangen met een totaal bereikt aantal kinderen van 2 093, hetgeen op jaarbasis neerkomt op bijna 3 kinderen dat gebruik maakte van één kindplaats. Echter één (voltijdse) opvangplaats bestaande uit twee opvangmomenten kan dagelijks door één of twee verschillende kinderen worden ingenomen. Aangezien de studie omtrent het gebruik van de buitenschoolse opvang in Vlaanderen (Lenaers & Zanoni, 2013) ons leert dat ruim 60% van het (matig of hoog) gebruik op weekbasis enkel betrekking heeft op één opvangmoment (voor- of naschools), lijkt het niet onwaarschijnlijk om te veronderstellen dat op dagbasis 1,5 kinderen gebruik maken van één opvangplaats; hetgeen in totaliteit het aantal kinderen dat gebruik maakt van één opvangplaats (niet-)gemelde buitenschoolse opvang op 4,5 zou brengen. Uiteraard dient deze inschatting met de nodige voorzichtigheid gehanteerd te worden gegeven de onzekerheid omtrent een essentiële parameter.

In termen van aantal gebruikers (dus aantal bereikte kinderen) betekent dit wel dat met het huidige (niet-) gemelde en erkende of geattesteerde aanbod een behoorlijk aandeel Genkse kinderen wordt bereikt (tabel 3.2.); meer dan de basis van de huidige vraag naar voren schuift. Wat betreft de verdeling over jongere en oudere kinderen lijken vraag en aanbod op elkaar afgestemd. Niettegenstaande de huidige vraag vooral schoolgebonden opvang betreft, wordt in Genk een enigszins kleiner aandeel kinderen bereikt via dergelijk schoolgebonden aanbod. Verder is het gebruik binnen het Genkse schooloverstijgende aanbod anders verdeeld, dan de huidige vraag suggereert. Zo is het aandeel

kinderen bereikt via de IBO lager (uiteraard hangt dit samen met het beperkter aantal plaatsen), maar worden heel wat kinderen opgevangen via kinderdagverblijven en onthaalouders dan de huidige vraag poneert. De verdeling over de opvangvorm tussen vraag en aanbod lijkt bijgevolg onvoldoende afgestemd. Deze vaststelling wordt tevens ondersteunt door het feit dat de gemiddelde bezetting per dag voor IBO de Apenstaart aanzienlijk is, terwijl bij de andere schooloverstijgende organisatoren plaatsen onbenut blijven.

Verder lijkt het huidige opvangaanbod ook niet optimaal verdeeld over de Genkse opvanggebieden. Niet alleen is het aandeel bereikte kinderen per gebied verschillend, maar ook ligt het aandeel kinderen per voltijdse plaats sterk uit elkaar. Het blijft hier uiteraard ook onduidelijk of dit te wijten is aan een minder dan optimale verdeling van het aanbod of aan een opvanggebiedgebonden behoefte, bijvoorbeeld omwille van een groter aandeel deeltijdse werkende moeders.

Tabel 3.2 Formele buitenschoolse kinderopvang 3-12 jaar: vraag versus aanbod

Formele buitenschoolse kinderopvang	Huidige vraag (in %)	Huidig aanbod (in %)
Tijdens schoolweek		
Regelmatig gebruik (minstens één opvangmoment)	43,5	53,1
Opvangvorm regelmatige opvang		
Schoolgebonden	66,2	58,1
IBO	26,9	17,6
KDV, onthaalouders	6,9	19,1
Andere schooloverstijgende initiatieven	-	5,1
Leeftijd regelmatige opvang		
2,5-5 jaar	45,7	43,0
6-12 jaar	54,2	56,0

Bron Lenaers & Zanoni, 2013; werkingsrapport Buitenschoolse Opvang 2013-2014/2014-2015, stad Genk; eigen bewerking

3.1.2 Niet-reguliere opvang

De huidige vraag naar formele opvang in de *vakantieperiode* binnen Genk werd ingeschat op basis van het meest recente grootschalige Vlaamse gebruikersonderzoek (Lenaers & Zanoni, 2013). Aangezien het de totale vraag betreft, dus zowel van kinderopvang als andere vakantie-initiatieven, zuiverden we dit cijfers verder uit. In tabel 3.3 wordt de vraag gepresenteerd voor twee belangrijke vakantieperiodes, namelijk de paasvakantie en de zomervakantie. We kunnen stellen dat er in 2013 voor 12,3% en 17,9% kinderen 3-12 jaar een vraag naar formele opvang tijdens respectievelijk de paas- en zomervakantie was. Het inschatten van het aandeel kinderen dat door het huidige Genkse aanbod bereikt wordt tijdens de vakantieperiode, is geen eenvoudige opdracht omdat er weinig cijfers voor handen zijn omtrent het daadwerkelijke gebruik. Toch trachten we een ruwe inschatting te maken van het huidige aanbod, waarbij we volgende werkwijze hebben gehanteerd.

Om een inschatting te maken van het huidig aantal voltijdse plaatsen in het formele Genkse aanbod, hebben we drie bronnen van informatie gecombineerd. Voor de erkende en geattesteerde buitenschoolse opvang die geopend is tijdens de desbetreffende vakantieperiode, hebben we het aantal voltijdse plaatsen genomen. Voor twee andere schooloverstijgende initiatieven namen we de gemiddelde bezetting in de zomervakantie als een indicatie voor het aantal voltijdse plaatsen. Voor de gemelde schoolgebonden opvang die in vakantieopvang voorziet, namen we de gemiddelde dagbezetting als basis. Omdat 2,2 kinderen gemiddeld gebruik maken van één buitenschoolse opvangplaats, deelden we deze bezetting door 2,2 om tot een voltijdse plaats te komen.

Vervolgens wensten we inzicht te bekomen in het aantal kinderen dat met het aantal voltijdse plaatsen bereikt kon worden tijdens de desbetreffende vakantieperiode, of met andere woorden de potentiële capaciteit. Hiervoor is ten eerste belangrijk om een indicatie te hebben van de intensiteit waarmee er nood is aan vakantieopvang. Op basis van het onderzoek van Lenaers & Zanon (2013) veronderstellen we dat er in de paasvakantie een gemiddelde nood is aan één week voltijdse opvang, aangezien men tijdens deze periode minder opvangvormen combineert. Voor de zomervakantie werd een totale nood van 3 tot 6 weken naar voor geschoven, maar tijdens deze periode worden diverse opvang- en vakantie-initiatieven gecombineerd. Hierdoor nemen we een gemiddelde nood aan voltijdse formele opvang van 2,5 week als uitgangspunt. Een tweede belangrijke bron van informatie om een inschatting te maken van de potentiële capaciteit zijn de openingsuren en -dagen tijdens de vakantieperiodes. Ook deze informatie werd in rekening gebracht om in te schatten hoeveel kinderen er bereikt zouden kunnen worden met het huidige aanbod. Merk op dat dit geen rekening houdt met een mogelijke bewuste lagere capaciteit die ingevoerd wordt door voorzieningen tijdens de vakantieperiode.

De potentiële capaciteit werd vervolgens afgezet ten aanzien van het aantal 3-12 jarigen in 2015 ($n=6\,624$) om een inschatting te bekomen van het aandeel Genkse kinderen dat met het huidige aanbod potentieel bereikt zou kunnen worden.

Op basis van de resultaten in tabel 3.3 kunnen we besluiten dat in de paasvakantie met het huidige aanbod een enigszins kleiner aandeel kinderen bereikt zou kunnen worden (9,3%), dan de huidige vraag naar voorschijft (12,3%). Naar opvangvorm toe is het schoolgebonden aanbod en de IBO duidelijk beperkter dan de vraag suggereert. Anderzijds beschikt Genk over een uitgebreid aanbod aan andere vakantie-initiatieven.

Ook in de zomervakantie ligt het huidige potentiële aanbod enigszins lager dan de vraag doet vermoeden. Hier lijkt er wel een groter potentieel schoolgebonden aanbod voor handen te zijn, dan door gezinnen gevraagd wordt. Let wel dat het schoolgebonden aanbod tijdens de zomerperiode zich voornamelijk aan het begin en het einde van de vakantie situeert of slechts gedurende halve dagen wordt aangeboden. Dit maakt dat de potentiële capaciteit mogelijks een overschatting is van het werkelijk aantal kinderen dat opgevangen kan worden met dit niet-systematische aanbod. De schooloverstijgende initiatieven zijn daarentegen volledige dagen geopend en dit gedurende de volledige of overgrote deel van de zomervakantie. Voor de niet-schoolgebonden opvang komt wederom een meer gevarieerd aanbod naar voor in vergelijking met de huidige vraag.

Tabel 3.3 Formele vakantieopvang 3-12 jaar: vraag versus aanbod

Formele kinderopvang in de vakantieperiode	Huidige vraag (in %)	Huidige voltijdse plaatsen	Potentiële capaciteit vakantieperiode	Huidig aanbod potentieel (in %)
Tijdens paasvakantie	12,3		618	9,3
Opvangvorm paasvakantie				
Schoolgebonden	15,9	50 ³	50 ⁴	8,1
IBO	62,2	73 ¹	146	23,6
KDV, onthaalouders	22,0	103 ^{1,2}	206	33,3
Andere schooloverstijgende initiatieven	-	33 ^{1,2}	66	10,7
Vakantieopvang		75 ¹	150	24,3
Tijdens zomervakantie	17,9		1 017	15,3
Opvangvorm zomervakantie				
Schoolgebonden	11,8	111 ³	167 ⁵	16,4
IBO	56,9	73 ¹	175	17,2
KDV, onthaalouders	31,4	103 ^{1,2}	329	32,4
Andere schooloverstijgende initiatieven	-	33 ^{1,2}	106	10,4
Vakantieopvang	-	75 ¹	240	23,6

¹ De huidige plaatsen volgens de cijfers van Kind en Gezin.

² De huidige plaats als gemiddelde bezetting per dag in de zomervakantie.

³ De huidige plaats als gemiddelde bezetting per dag/2,2.

⁴ Happy Hands is enkel de eerste week van de paasvakantie geopend.

⁵ De Schommekes biedt enkel in de voormiddag opvang aan, dus de potentiële capaciteit werd gehalveerd.

Bron Lenaers & Zanoni, 2013; werkingsrapport Buitenschoolse Opvang 2013-2014/2014-2015, stad Genk; eigen synthese en bewerking

De recente uitbreiding van 75 plaatsen exclusief vakantieopvang en het voornemen van een aanbieder om ook in opvang tijdens de vakantie te voorzien, suggereren een antwoord op een ervaren nood binnen de Genkse samenleving. Daarentegen kunnen we uit de werkingsrapporten Buitenschoolse Opvang (stad Genk, 2013-2014; 2014-2015) afleiden dat er binnen het erkende en geattesteerde aanbod gedurende de zomervakantie sprake is van een onderbezetting in vergelijking met het aantal erkende plaatsen. Samengenomen lijken deze bevindingen te suggereren dat het huidige formele opvangaanbod tijdens de vakantieperiode voor kinderen 3-12 jaar in Genk het potentieel heeft om redelijk aan de huidige vraag naar reguliere opvang tegemoet te komen, niettegenstaande de verdeling over de opvangvormen niet optimaal aansluit bij de vraag. Er lijkt dus ruimte om de toeleiding naar het bestaande aanbod verder te optimaliseren.

Verder stelden we vast dat het aandeel moeders van *niet-Belgische origine en kansarme gezinnen* aanzienlijk hoger ligt in de Genkse samenleving dan elders in Vlaanderen, terwijl ook de werkzaamheidsgraad van moeders aanzienlijk lager ligt. Allen factoren die de vraag naar kinderopvang sterk negatief kunnen beïnvloeden. Bovendien bleek dat deze risicogroepen in Genk tevens significant minder gebruik maakten van opvang baby's en peuters dan in het Vlaamse gewest als geheel. Voor de opvang baby's en peuters laten de cijfers tevens toe om te kwantificeren hoeveel kinderen met een moeder van niet-Belgische origine of uit een kansarm gezin er bijkomend een opvangplek zouden zoeken indien deze risicogroepen in Genk relatief gezien even vaak gebruik zouden maken van kinderopvang. Voor kinderen uit een kansarm gezin zou dit betekenen dat hun regelmatig gebruik zou stijgen van 13,3% naar 16,0%, terwijl er voor kinderen met een moeder van niet-Belgische origine een stijging van 0% naar 18,1% zou plaatsvinden. Rekening houdend met het aandeel kinderen dat opgroeit in een kansarme gezin (24,3%), inwoners met de niet-Belgische nationaliteit bij de geboorte (37,2%) en

het huidige aantal kinderen van 0 tot 3 jaar ($n=2\,076$) in Genk, zou dit respectievelijk gaan over 15 kinderen uit een kansarm gezin en 139 kinderen met een moeder van niet-Belgische origine die bijkomend opvang zouden zoeken. Er vanuit gaande dat één plaats door 1,29 kinderen wordt ingenomen omwille van deeltijds gebruik, betreft dit dus 119 plaatsen. Dit zou betekenen dat het huidige aanbod van 659 plaatsen dus een tekort vertoont van ruim 18%. Recent werd er voor Genk door Kind en Gezin een capaciteitsuitbreiding van in totaliteit 36 bijkomende inkomensgerelateerde plaatsen groepsopvang voor baby's en peuters toegekend. Deze uitbreiding kaderde binnen het Strategisch Actieprogramma Limburg in het Kwadraat 2013-2019 (SALK), en beoogt om de tewerkstelling en preventie van kinderarmoede te ondersteuning. Deze uitbreiding zou het gebruik door deze risicogroepen in de Genkse samenleving kunnen stimuleren.

De *graad van inclusie* in de Genkse kinderopvang is met ongeveer 2% aan de lage kant. Echter de opstart van het Centrum Inclusieve Kinderopvang (CIK) in 2014 kan een positieve tendens als gevolg hebben. Als we het prevalentiecijfer voor kinderen met specifieke noden voor Limburg (zie sectie 1.5.3) van 4,2% in 2013 nemen, dan zou dit voor de opvang baby's en peuters in Genk neerkomen op (voor 2076 kinderen van 0 tot 3 jaar) 87 kinderen. Ouders vinden het moeilijk om voor deze kinderen gepaste opvang te vinden. Bij een kwart van deze groep staan de ouders zelf in voor de opvang omdat kinderopvang gewoon uitgesloten is (Hedebouw & Peetermans, 2009). Dit betekent voor Genk dat er voor ongeveer 65 kinderen wel een formele plaats zou gevonden moeten worden, terwijl er in 2014 slechts 26 kinderen met specifieke noden werd opgevangen in de opvang baby's en peuters.

Belangrijk in deze context is tevens dat het percentage van 4 à 5% gebruikers met specifieke noden gesuggereerd door Kind en Gezin, enkel rekening houdt met kinderen die uitvallen op een ontwikkelingstest, kinderen met een ziekte of diagnose of kinderen met een erkende handicap. Daarnaast bestaat er tevens een groep van kinderen die geen specifieke diagnose, maar wel een specifieke zorgbehoefte hebben. In de internationale literatuur (Lillvist, 2010) worden zelfs prevalentiecijfers voor kinderen met specifieke zorgbehoefte van 15 à 20% gerapporteerd. Het spreekt vanzelf dat deze hogere prevalenties implicaties kunnen hebben voor de omkadering van de inclusieve opvang.

3.2 Knelpunten bij de huidige gebruikers

Uit het recente HIVA-onderzoek (Vande Gaer *et al.*, 2013) kunnen we diverse knelpunten destilleren wat betreft de opvangregeling voor baby's en peuters vanuit het perspectief van de huidige gebruikers.

Kinderopvang wordt door ouders sterk gezien in relatie tot de arbeidsparticipatie en heel wat ouders proberen een goede balans te vinden tussen gezin en werk. In het recente HIVA-onderzoek werd nagegaan in welke mate ouders van mening waren dat ze met hun huidige opvangregeling een goede *gezin-werkbalans* hadden. Meer dan twee derde van de moeders (65,2%) en vaders (69,0%) gaf aan een goede balans gevonden te hebben. Sinds 2009 zijn beide ouderperspectieven meer naar elkaar gegroeid, aangezien voor moeders (56,6%) een significante stijging en voor vaders (75,9%) een significante daling kon vastgesteld worden. Zowel de vaders als de moeders geven verder aan dat ze het kindje meer zelf zouden willen opvangen, maar het is duidelijk dat vooral moeders (47,4%) hiervoor vragende partij zijn (vaders: 23,0%). Er treden ook interessante verschillen tussen groepen op; zo willen alleenstaande vaders, vaders van kansarme gezinnen, alleenstaande en kansarme moeders, en moeders van niet-Belgische origine hun kindje liever iets meer naar de opvang zien gaan, terwijl voltijds werkende moeders en de vaders van de jongste groep van kinderen juist meer zelf hun kindje willen opvangen. Een secundaire analyse van de antwoorden van Limburgse ouders leverde een vergelijkbaar beeld. De beschikbare data voor Genk was te beperkt om een zeer betrouwbaar beeld op te leveren, maar ze lijken te suggereren dat Genkse ouders minder tevreden zijn over de gevonden gezin-werkbalans gegeven de concrete opvangregeling (36,7% over beide ouders heen). De andere resultaten gaven daarentegen een gelijkaardig beeld.

Ouders vinden ook niet altijd de opvang van hun voorkeur en mogelijk zouden ze voor een andere opvang gekozen hebben, indien er geen belemmeringen waren geweest betreffende bijvoorbeeld prijs, beschikbaarheid, afstand. Wanneer de ouders vrij zouden kunnen kiezen, dan zouden ze het vaakst voor een kinderdagverblijf opteren (26,5%), gevolgd door de combinatie van opvang door de grootouders en een kinderdagverblijf (18,2%). Op de derde plaats hadden de ouders een *principiële voorkeur* om het kindje zelf op te vangen of door hun partner te laten opvangen (15,4%). Deze optie werd ongeveer evenveel verkozen als de opvang door een onthaalouder (14,7%). Opvallend weinig ouders kozen voor opvang enkel en alleen door de grootouders (5,2%). Ouders van niet-Belgische origine kozen opvallend vaker voor kinderdagverblijven als principiële voorkeur (44,8%), terwijl ouders uit een kansarm gezin een voorkeur leken te uiten voor onthaalouders (31,3%). De secundaire analyses voor de provincie Limburg en de stad Genk presenteerden eenzelfde beeld als op Vlaams niveau. Een vergelijking met de feitelijk opvangvorm maakte duidelijk dat de meeste ouders terecht bleken te kunnen bij de opvang van hun voorkeur, maar bij ongeveer 12 tot 25% (afhankelijk van de opvangvorm) was dit toch niet het geval. De grootste *discrepantie* was te vinden bij de gezinnen die een voorkeur hebben om de kinderen bij de grootouders te laten opvangen, hetgeen te wijten kan zijn aan de dalende beschikbaarheid van de grootouders. Kinderdagverblijven en onthaalouders genoten meer de voorkeur omwille van opvoedkundige redenen en de kwaliteit van de verzorging, de keuze van de grootouders als principiële opvang werd dan weer ingegeven door de soepelheid wat betreft de uren dat het kindje er terecht kan en omwille van de actieve betrokkenheid. Wanneer ouders er de voorkeur aan gaven om zelf hun kindje op te vangen, deden ze dat voornamelijk omwille van kwaliteitsredenen. Toch spelen ook de kostprijs en de actieve betrokkenheid een belangrijke rol. Op niveau van de provincie Limburg kwam tevens tot uiting dat het merendeel van de ouders terecht kan in hun principiële keuze van opvangvorm, met name voor de onthaalouder en opvang door de grootouders. Limburgse ouders met een principiële voorkeur voor een kinderdagverblijf, bleken echter genoodzaakt beroep te doen op een onthaalouder (14,5%) of de grootouders (6,5%). Voor Genk bleek er een perfecte overeenstemming te zijn tussen de principiële en feitelijk opvangvorm, al dienen deze cijfers met de nodige voorzichtigheid gehanteerd te worden gegeven hun zeer beperkte omvang.

Wat betreft de *plaats van de opvang* wenste de overgrote meerderheid van de ouders (65,8%) een opvang die dicht bij huis gelegen is, ongeveer 16,1% wil een opvang op weg van en naar het werk. 12,1% van de ouders zou het liefst opvang thuis hebben. Van die ouders die het liefst opvang aan huis had, vond 12% deze ook echt 'aan huis'. Van de groep die graag opvang dicht bij huis wenste, had 75% ook daadwerkelijk opvang gevonden binnen een straal van 4 km, hetzij van formele of informele aard. Voor de provincie Limburg vonden we een gelijkaardig beeld, maar voor Genk gaf de meerderheid van de gebruikers aan opvang op de weg naar of in de buurt van het werk te verkiezen; al waren de aantallen hier weer erg klein in omvang hetgeen de betrouwbaarheid van dit resultaat niet ten goede komt. De Genkse ouders leken hun voorkeur wel in praktijk te kunnen omzetten.

Uit de beoordeling van de *kwaliteit* van de meest gebruikte formele opvang werden volgende opvoedkundige aspecten als meest positief gescoord: de omgang van de begeleiders met de kinderen, de kindvriendelijkheid van de opvangruimte, de aanwezigheid van voldoende en aangepast speelgoed en de sfeer. Verder scoorde wat betreft de dienstverlening het openingsuur 's ochtends ook zeer goed. De prijs werd door slechts een minderheid van de gebruikers (24,8%) als zeer goed beoordeeld, zelfs bij opvang met een inkomenstarief niettegenstaande de evaluatie hier wel positiever was. Relatief gezien werd ook de opvang in vakantieperiodes minder vaak positief beoordeeld. Ondanks een algemene positieve teneur op niveau van de provincie Limburg werd de prijs, het sluitingsuur 's avonds en de mogelijkheid tot opvang in de vakantieperiodes vaker als (eerder of zeer) slecht beoordeeld. Voor Genk was opvallend dat de prijs door meer dan één derde van respondenten als eerder slecht werd bevonden. Let wel dat er ook hier een beperkt aantal antwoorden voor handen was.

Ook de meeste recente gebruikersstudie omtrent de buitenschoolse kinderopvang maakt het mogelijk om knelpunten in het bestaande aanbod te formuleren (Lenaers & Zanoni, 2013).

Wat betreft de beoordeling van *kwaliteit* van de buitenschoolse opvang tijdens de schoolweek, gaf meer dan 90% van de toenmalige gebruikers aan (zeer) tevreden te zijn. Ongeacht de opvangvorm waarin het kind verbleef, zijn de ouders het meest tevreden over de afstand tussen de school en de opvang, maar ook de afstand tussen de opvang en thuis en de openingsuren scoorden erg hoog. Men is in het algemeen het minst tevreden over de prijs (gemiddeld 75,8% (zeer) tevreden); de mogelijkheden tot inspraak (gemiddeld 70,8% (zeer) tevreden); en de voeding (gemiddeld 70,4% (zeer) tevreden). Er deden zich voor een aantal kwaliteitsaspecten wel een verschil in tevredenheid voor tussen de onthaalouder en het kinderdagverblijf enerzijds en de opvang op school of in een IBO anderzijds. School en IBO scoren hierbij minder goed op tevredenheid omtrent verschillende organisatorische en pedagogische aspecten (o.a. opleiding van de begeleiders, omgang met het kind, informatie, inspraakmogelijkheden en voeding). De meeste ouders waren tevens (zeer) tevreden over de opvang en de vrijetijdsactiviteiten in de schoolvakanties (gemiddeld > 88%). Toch waren minder ouders zeer tevreden en is de ontevredenheid groter, dan in een gewone schoolweek.

Problemen om opvang te vinden vóór en na school zijn een teken aan de wand voor bestaande behoeften aan een buitenschools kinderopvangaanbod tijdens de schoolperiode. Ouders van schoolgaande kinderen gaven aan dat na schooltijd opvang vinden het moeilijkst was, waarbij 10,7% van de ouders minstens soms problemen ervaarde; om woensdagnamiddag en 's morgens voor school gold dit voor 9,7% en 6,1% van de ouders. Weinig ouders (1 à 2 %) gaven echter aan vaak of altijd problemen te hebben. Alleenstaande ouders signaleerden wel vaker problemen dan gehuwde of samenwonende ouders. Ook wie geen beroep kon doen op de grootouders, had vaker problemen om opvang voor of na school te vinden. De moeilijkheden voor ouders om buitenschoolse opvang of vrijetijdsactiviteiten te vinden in de schoolvakanties waren groter dan in schoolweken. Ongeveer 21% van alle ouders ervaarde wel eens problemen in de paasvakantie; in de zomervakantie liep dat op tot 27%. Zeven tot tien procent van alle ouders ervaarde echter vaak tot altijd problemen. Als de moeder betaalde arbeid verricht, was de kans op opvangproblemen in schoolvakanties ook groter. Ongeveer 20% van de werkende ouders heeft wel eens problemen. Ouders van niet-Belgische origine ervaren echter iets minder vaak problemen bij het vinden van kinderopvang tijdens de schoolvakanties dan Belgische ouders (15,3% versus 19,7%). Ook ouders van kansarme kinderen ervaren minder vaak problemen bij het vinden van kinderopvang tijdens de schoolvakanties (11,7%).

Het onderzoek peilde bij regelmatige gebruikers ook naar de *behoefte aan opvangalternatieven* aangaande buitenschoolse kinderopvang tijdens de schoolweek. Ouders gaven aan de grootste nood aan opvangalternatieven te ervaren op vrije dagen (39,6% heeft een grote behoefte), gevolgd door opvang na schooltijd met langere openingsuren (23,5% heeft een grote behoefte). Alleenstaanden bleken daarbij meer behoefte aan een aantal opvangalternatieven dan samenwonende ouders; verder daalde de behoefte wanneer het gezinsinkomen toenam. Het aantal gebruikers dat een grote behoefte aan opvangalternatieven ervaarde, lag opvallend hoger in de schoolvakanties dan in gewone schoolweken. De grootste behoefte bestaat aan opvang en vrijetijdsactiviteiten waar men vooraf kan reserveren zodat men niet voor verrassingen komt te staan (35,1% van de ouders had hieraan een grote behoefte), maar anderzijds signaleerde 31,9% van de ouders tevens een grote behoefte aan opvang waar men net niet moet reserveren zodat op plotse opvangnoden kan ingespeeld worden. Er was ook een relatief grote behoefte aan goedkopere alternatieven (35,1%). Ongeveer een derde van de ouders wenste ook graag meer keuze aan vrijetijdsactiviteiten en opvang ervoor en erna. Wat betreft opvangalternatieven werden er ook verschillen gevonden naargelang de origine en kansarmoedesituatie. Zo lag de behoefte bij ouders van kinderen van niet-Belgische origine aan opvangalternatieven voor de buitenschoolse opvang tijdens de schoolperiode 10 tot 15% hoger ligt. Bovendien situeren de voorkeuren zich ook op andere vlakken. Zo was er een grotere behoefte aan meer informatie over het aanbod; aan opvang in scholen op woensdagnamiddag (vermoedelijk te wijten aan een lagere beschikbaarheid van de grootouders); aan opvang dicht bij de school, en aan betere opvang. Ook door

ouders uit een kansarm gezin werd een aanzienlijk grotere behoefte (tot 3 maal groter) aan opvang op woensdagnamiddag gesignaleerd, een betere opvang op schooldagen en opvang voor schooltijd met vroegere openingsuren. Ook tijdens de vakanties lagen de behoeften van ouders van niet-Belgische origine alsook ouders uit een kansarm gezin hoger, dan die van ouders van Belgische origine of uit een niet-kansarm gezin, en tevens lagen hun prioriteiten anders. Bij de ouders van niet-Belgische origine lagen de nood aan informatie over het aanbod en ook aan opvang- en vrijetijdsaanbod in of dichtbij de school meer op de voorgrond. De grootste behoefte bij ouders uit kansarme gezinnen betrof informatie over het bestaande opvang- en vrijetijdsaanbod.

Wat betreft de *principiële voorkeur* voor buitenschoolse kinderopvang werden de grootouders (gemiddeld 56,5%); opvang in en door de school (gemiddeld 43,8%); en het IBO (gemiddeld 15,1%) als de meest voorkomende opvangvormen naar voor geschoven door regelmatige gebruikers. De *principiële voorkeur* voor grootouders lag hoog op alle opvangmomenten, maar vooral op woensdagnamiddag. Opvang in en door de school werd dan weer eerder als voorkeur voor en na de school aangegeven. Ouders uit een kansarm gezin verwezen in eerste instantie ook naar de grootouders, maar kozen vaker voor familie, vrienden, burens en kennissen en minder vaak voor IBO's. Let wel, de *principiële voorkeur* voor de verschillende opvangvormen hangt samen met de aanwezigheid van een IBO in de gemeente; de voorkeur voor een IBO is hoger in gemeenten waar een IBO aanwezig is en dat voor alle opvangmomenten. Tijdens schoolvakantie (m.n. de paasvakantie) dragen de grootouders duidelijke de voorkeur van de meeste ouders weg (67,5 à 75,2%). In vergelijking met de Belgische ouders, kozen ouders van niet-Belgische origine tijdens de vakantieperiode vaker voor opvang in en door de school (33,7%), speelpleinwerking (31,4%) en opvang in een kinderdagverblijf (15,1%). Ouders uit kansarme gezinnen kozen ook minder vaak voor de grootouders (49,5%) en voor vakantie-initiatieven zonder overnachting (19,3%), dan ouders uit niet-kansarme gezinnen, maar wel vaker voor speelpleinwerking (43,3% versus 25,6%). Een vergelijking tussen de *principiële* en de *effectieve* opvangvorm toonde aan dat globaal genomen voor ruim één op vijf ouders beide opvangvormen niet overlappen. De grootste *discrepantie* (gemiddeld 38,0%) werd gevonden voor de onthaalouders en kinderdagverblijven. De discrepantie was het laagst bij de drie meest voorkomende opvangvormen. Bij de grootouders is er het minst sprake van een discrepantie tussen de *principiële* en *feitelijke* opvangvorm (10 à 13%). Dit percentage loopt op tot 23% à 37% bij schoolse opvang en 28% à 37% bij een IBO. In de paasvakantie dragen de grootouders de voorkeur van de meeste ouders weg (67 à 75%); gevolgd door vakantiecamp zonder overnachting (45 tot 55%). In ongeveer 15% van de gevallen was de belangrijkste gebruikte opvangvorm in de paasvakantie echter niet de voorkeuropvang. Opvallend was dat opvang thuis voor meer voor zes van de tien respondenten niet de te verkiezen oplossing was. Bij schoolopvang, speelpleinen en vakantiecampen zonder overnachting lag de discrepantie tussen 10 en 20%. Bij familie en vrienden, onthaalouders en kinderdagverblijven, IBO's en vakantiecampen zonder overnachting benaderde de discrepantie tussen *principiële* en *feitelijke* opvang 30%.

3.3 Redenen voor niet-gebruik van kinderopvang

Eerder rapporteerden we reeds dat de meest recente gebruikerscijfers aangaven dat een derde van de bevroegde ouders van kinderen jonger dan 3 jaar geen opvang gebruikte. De HIVA-studie (Vande Gaer *et al.*, 2013) geeft ook inzicht in de redenen voor dit niet-gebruik. Voor 43,0% van de niet-gebruikers was dit een bewuste keuze met het oog op het welzijn van het kindje. In 33,2% is één van de ouders thuis omwille van verscheidene redenen en 20,5% onderbrak het werk om het kindje te kunnen opvangen. Slechts een minderheid van de ouders (5,9% in totaliteit) gaf aan geen geschikte opvang te vinden omwille van één of meerdere redenen. Meer specifiek gaven ouders daarbij zelden aan dat ze er voor kiezen om het kindje niet naar de opvang te sturen omwille van negatieve redenen (o.a. geen goede opvang aanwezig, geen vertrouwen, slechte ervaringen). Wel vond 14,1% de opvang te duur en bij 9,1% zijn de uren van de opvang niet aangepast aan hun werkuren. We kunnen hieruit

afleiden dat (het ontbreken van) de vraag naar opvang samenhangt met heel wat meer factoren dan alleen maar het beschikbare aantal plaatsen. Er werden geen betekenisvolle verschillen gevonden wat betreft de redenen voor niet-gebruik naargelang de origine van de ouders; wel gaven ouders uit een kansarm gezin vaker aan bewust te kiezen om zelf voor het kindje te zorgen omdat men dit beter vond voor het kindje dan ouders uit een niet-kansarm gezin (66,7% versus 39,5%).

Op het niveau van zowel de provincie Limburg als de stad Genk stelden we eerder al een verhoogd percentage niet-gebruikers vast. Wanneer we de redenen voor dit niet-gebruik onder loep nemen, dan stellen we vast dat Limburgse ouders er een vergelijkbare mening op na houden dan de gemiddelde Vlaamse ouder. De beperkte data voor Genk suggereerden dat het welzijn van het kindje iets vaker geopperd werd alsook de aanwezigheid van minstens één ouder omwille van onder meer werkloosheid, ziekte, ouderschapsverlof of tijdskrediet om geen gebruik te maken van opvang. Daarentegen werd een dure kostprijs en een gebrekkige afstemming met de werkuren (bijna) niet aangehaald als reden voor niet-gebruik.

Als we de 5,9% niet-gebruik omwille van een ongeschikt aanbod op Vlaams niveau omrekenen naar de stad Genk (waar het aantal niet-gebruikers van opvang baby's en peuters minstens ongeveer 51,1% bedroeg), dan zou dit betekenen dat globaal genomen ongeveer 3% van de Genkse ouders geen opvang gebruikt omdat men geen geschikte opvang vond. Omgerekend naar het huidige aantal kinderen van 0 tot 3 jaar in Genk ($n=2\,076$) zou dit gaan om 62 kinderen of 48 plaatsen (er vanuit gaande dat één plaats door 1,29 kinderen wordt ingenomen omwille van deeltijds gebruik). Dit betekent dat het huidige aanbod van 659 plaatsen een structureel tekort zou vertonen van ongeveer 7 à 8%.

Wat betreft de buitenschoolse opvang geven de meest recente gebruikerscijfers eveneens weer dat ongeveer een derde van kinderen van 2,5 tot 12 jaar in het Vlaams Gewest tijdens het schooljaar zelden of nooit gebruik te maken van buitenschoolse opvang (Lenaers & Zanoni, 2013). De belangrijkste reden voor dit niet-gebruik was dat ouders hun werkuren kunnen afstemmen op de schooluren. Andere belangrijke redenen was dat men er expliciet voor kiest om thuis te blijven of toch thuis is, bijvoorbeeld omwille van werkloosheid, ziekte of pensioen. Ook hier gaf slechts een minderheid van de ouders (gemiddeld 3,4% in totaliteit) aan geen geschikte opvang te vinden, waarbij als voornaamste reden de kostprijs signaleerd werd.

De meeste recente gebruikerscijfers geven geen inzicht in het aandeel niet-gebruik voor de buitenschoolse opvang voor Genk. Maar aangezien er geen opmerkelijke verschillen waren in regelmatige gebruik voor de provincie Limburg, veronderstellen we dat het aandeel niet-gebruik (33,1%) ook opgaat voor de stad Genk. Dit zou betekenen dat globaal genomen ongeveer 1,1% van de Genkse ouders geen opvang gebruikt omdat men geen geschikte opvang vond. Omgerekend naar het huidige aantal kinderen van 3 tot 11 jaar in Genk ($n=6\,624$) zou dit gaan om 73 kinderen of 33 plaatsen (er vanuit gaande dat één plaats door 2,2 kinderen wordt ingenomen omwille van deeltijds gebruik). Dit betekent dat het huidige erkende en geattesteerde aanbod van 215 plaatsen een structureel tekort zou vertonen van ongeveer 15%.

Eerder gaven we reeds aan dat het regelmatige gebruik van kinderopvang lager ligt voor bepaalde subgroepen van de populatie. De studie rond de buitenschoolse opvang geeft ook inzicht in de mogelijke verschillen in redenen voor niet-gebruik. Zo bleken er verschillen in redenen naargelang de origine van de ouders alsook de kansarmoedesituatie. Bij de ouders van Belgische origine is de belangrijkste reden dat men de werkuren kan afstemmen op de schooluren, terwijl deze reden door ouders van kinderen van niet-Belgische origine dit minder geopperd wordt (53,0% versus 23,8%). De belangrijkste reden in deze laatste groep was dat men niet werkt om voor het kind te zorgen (44,0%), gevolgd door het feit dat men voor het kind zorgt omdat men toch thuis is (34,0%). Deze laatste twee redenen werden daarentegen veel minder door ouders van kinderen van Belgische origine opgegeven. Het groter aandeel ouders van niet-Belgische origine (5,9%) signaleerde problemen met

het vinden van een geschikt aanbod (met name omwille van een te hoge kostprijs), dan ouders van Belgische origine (2,1%). Ouders uit kansarme gezinnen signaleerden minder vaak de werkuren af te stemmen op de schooluren (18,3% versus 46,5%), vaker thuis te zijn (38,6% versus 17,7%) of thuis blijven om voor de kinderen te zorgen (38,1% versus 29,4%) dan ouders uit niet-kansarme gezinnen.

4 | Toekomstige vraag naar kinderopvang

In dit laatste hoofdstuk wordt de *toekomstige vraag* en het benodigde formele reguliere kinderopvangaanbod ingeschat door de huidige of actuele vraag (of gebruik) te extrapoleren naar de nabije toekomst, rekening houdend met de evolutie van een aantal vraagindicatoren. We houden daarbij rekening met de kinderbevolking en de werkzaamheidsgraad van de ouders (met name de moeder) en van de grootouders (met name de grootmoeders) omdat eerder werd vastgesteld dat deze indicatoren een grote impact hebben. Voor deze vraagindicatoren worden bestaande statistieken en projecties aangewend.

4.1 Toekomstige evolutie van het aantal jonge kinderen

Een eerste cruciale indicator voor de toekomstige vraag is het aantal jonge kinderen. De afgelopen jaren publiceerde het Federaal Planbureau bevolkingsvooruitzichten per leeftijd. Ze gaan uit van de waarnemingen tot 2013 en schatten de bevolkingsevolutie in op basis van de vruchtbaarheid, de sterftekansen, de immigratie en emigratie en de migratie binnen het eigen land.

Ook Kind en Gezin gebruikt de recente bevolkingsvooruitzichten om een inschatting te maken van de toekomstige evolutie in kinderbevolking. Zo verwacht men (Kind en Gezin, 2014) dat het aantal kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest t.e.m. 2017 zal dalen en pas in 2020 terug boven het cijfer van 2014 liggen. In 2020 zouden er in Vlaanderen 2 485 kinderen van 0 tot 3 jaar meer zijn dan in 2014. Dit globale beeld ziet er wel aanzienlijk anders uit voor de provincies. In Limburg zou het aantal kinderen van 0 tot 3 jaar zelfs in 2020 nog niet het niveau van 2014 benaderen. Tegen 2025 voorspelt men voor het Vlaamse Gewest 8 328 kinderen meer dan in 2014 en de toename zou zich in elke provincie - met uitzondering van Limburg - voordoen. Limburg zou in 2025 nog steeds 4,1% kinderen van 0 tot 3 jaar minder tellen dan in 2014.

Het aantal 3- tot 6-jarigen zal volgens de prognoses nog sterker dalen. In 2020 zouden we uitkomen op 207 577 kinderen (9 945 minder dan in 2014). Nadien zou het aantal weer toenemen zodat er in 2025 weer 3 564 kinderen meer zijn dan in 2014. Volgens de vooruitzichten zouden alle provincies in 2020 een afname van het aantal kinderen op kleuterleeftijd kennen tegenover 2014.

Tegen 2020 zal vooral het aantal kinderen van 6 tot 12 jaar toenemen. Op niveau van het Vlaamse Gewest wordt een aanhoudende stijging voorspeld t.e.m. 2019. In Limburg blijft het geschatte aantal kinderen voor elk jaar boven het aantal van 2014 liggen, maar vanaf 2020 dalen de aantallen weer.

Hoewel de vooruitzichten niet voor elke leeftijdscategorie een lineaire groei voorspellen, is dat wel het resultaat als er naar alle kinderen onder de 12 jaar wordt. Voor 2020 verwacht men voor het Vlaamse Gewest 858 001 kinderen van 0 tot 12 jaar; dat zijn er 22 152 meer dan in 2014.

De projecties voor de stad Genk suggereren dat er in 2020 in totaliteit 394 kinderen 0-12 jaar minder zouden zijn of een daling van 4,5%. Deze daling zou het meest uitgesproken zijn voor de groep 3- tot 5-jarigen (11,1% of 246 kinderen), maar is ook aanzienlijk voor de 0-2 jarigen (5,7% of 119 kinderen). Voor de oudste groep (6-11 jaar) zou er zich een lichte stijging manifesteren van 0,7% (of 26 kinderen).

De daling van het aantal kinderen 0-12 jaar zou zich tevens systematisch verder zetten in het daaropvolgende decennium, waardoor er in 2030 zelfs 932 kinderen minder zouden zijn dan vandaag de

dag of een daling van 10,7% (zie ook figuur 4.1). Voor de groep 0-2 jaar zou de lineaire daling resulteren in 1 852 kinderen in 2030. Voor de andere groepen schuilt er een niet-lineaire trend achter het globaal dalende beeld. Voor de groep 3-5 jarigen zou een lichte stijging zich voordoen in 2025; opnieuw gevolgd door een lichte daling. Voor de oudste groep kinderen zou er zich een uitgesproken een daling voordoen tussen 2025 en 2020, maar een lichte stijging nadien.

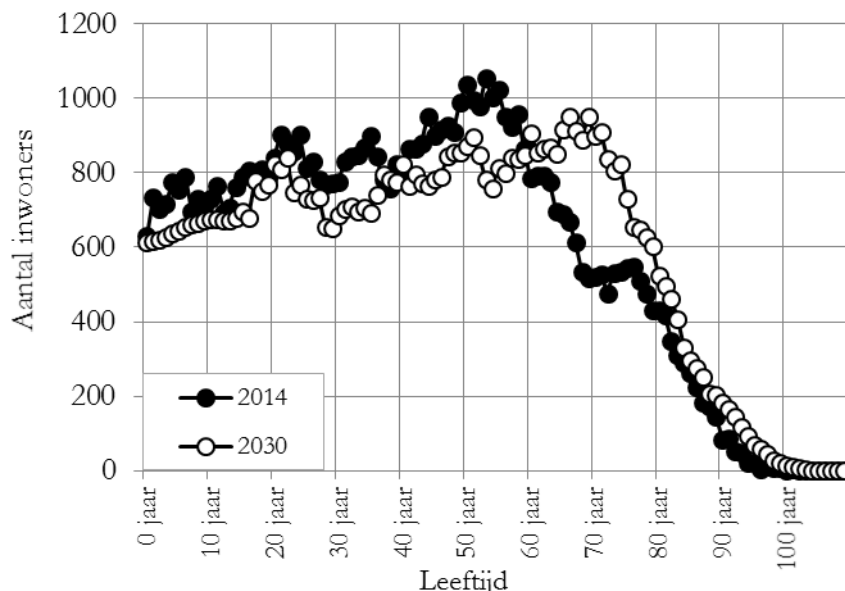
Tabel 4.1 Bevolkingsvooruitzichten jonge kinderen 0-12 jaar in Genk

	2015*	2020**	2025**	2030**
0-2 jaar	2 076	1 957	1 936	1 852
3-5 jaar	2 207	1 961	1 989	1 911
6-12 jaar	4 417	4 388	3 970	4 005
Totaal	8 700	8 306	7 895	7 768

Bron * Bevolkingsadministratie stad Genk. Verwerking: dienst Beleidsplanning & Organisatie stad Genk
 **2015-2030: vooruitzichten, SVR

Als deze vooruitzichten correct zijn, dan betekent dit voor Genk dat er zich in de nabije toekomst (tegen 2020) een daling zou voordoen van het aantal jonge kinderen (0-5 jaar), terwijl de daling van het aantal oudere kinderen met vertraging tot uiting zou komen tussen 2025-2030. Dit betekent dat de kinderopvangsector op korte termijn geconfronteerd zou kunnen worden met een dalende behoefte aan opvang voor baby's en peuters. Maar ook voor de buitenschoolse opvang zou dan een dalende nood voelbaar worden, met name bij de groep kinderen 3-5 jaar. Dus in tegenstelling tot het Vlaamse niveau waar er voor de sector tegen 2020 vooral opvangnoden voor kinderen tussen 6 en 12 jaar verwacht worden omwille van een voorspelde toegenomen groei in de kinderopopulatie (Kind en Gezin, 2014), suggereert het toekomstbeeld voor Genk zich een globale dalende behoefte.

Figuur 4.1 Bevolkingsvooruitzichten voor de stad Genk

Bron 1990-2014: waarnemingen, ADS, SVR-datawarehouse demografie; 2015-2030: vooruitzichten, SVR

4.2 Werkzaamheidsgraad van vrouwen

Een tweede cruciale indicator voor de toekomstige vraag is de werkzaamheidsgraad van (groot)-moeders; deze duidt op het aantal effectief werkenden van een bepaalde bevolkingsgroep (d.w.z. de activiteitsgraad minus de werkloosheidsgraad). Eerder stelden we reeds vast dat de werkzaamheidsgraad voor vrouwen lager ligt in Genk dan elders in Vlaanderen, maar dat we ondanks deze kloof wel een gelijkaardige trend over de tijd konden vaststellen (zie ook figuur 4.2 historische situatie 2003-2013). Op Vlaams niveau heeft het Steunpunt WSE ook projecties van de werkzaamheidsgraad uitgevoerd tot 2020 (zie figuur 4.1). Bij deze vooruitberekeningen worden drie verschillende scenario's berekend:

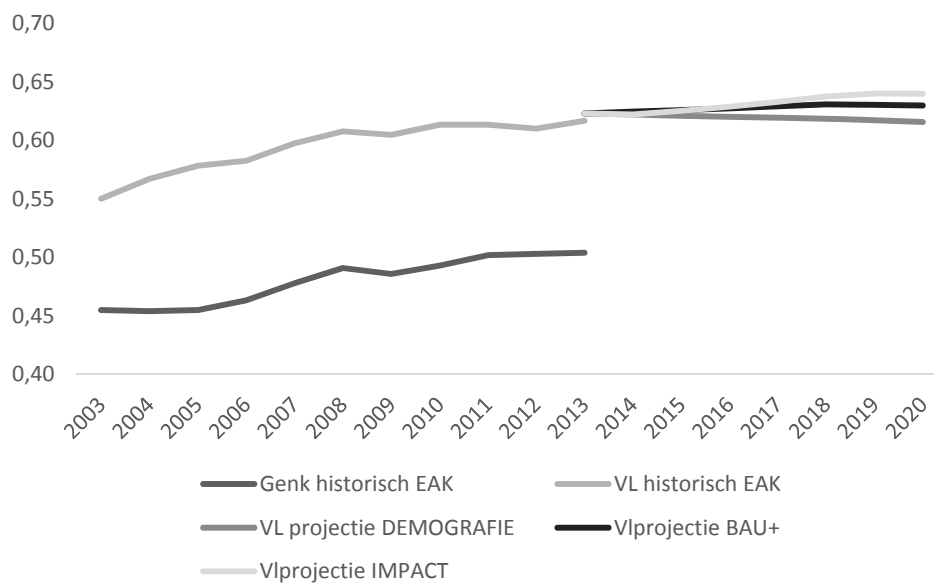
- scenario DEMOGRAFIE gaat uit van volgende basisveronderstellingen:
 - de bevolking evolueert zoals geraamd in de bevolkingsvooruitzichten van het FPB;
 - de activiteitsgraden van leeftijdsgroepen mannen en vrouwen stabiliseren op het gemiddelde niveau van de voorbije 5 jaar;
 - de werkloosheidsgraad stabiliseert op het gemiddelde niveau van de voorbije 5 jaar.
- scenario BAU+ gaat uit van volgende basisveronderstellingen:
 - de bevolking evolueert zoals geraamd in de bevolkingsvooruitzichten van het FPB;
 - de activiteitsgraden van leeftijdsgroepen mannen en vrouwen evolueren zoals in het recente verleden;
 - de daling van de activiteitsgraad bij de 20- tot 24-jarigen in de voorbije crisisperiode wordt in de projectieperiode gecompenseerd door een sterkere instroom bij de 25- tot 29-jarigen (herstel arbeidsdeelname jongeren);
 - de werkloosheidsgraad stabiliseert op het gemiddelde niveau van de voorbije 5 jaar.
- scenario IMPACT gaat uit van volgende basisveronderstellingen:
 - de bevolking evolueert zoals geraamd in de bevolkingsvooruitzichten van het FPB;
 - de activiteitsgraden van leeftijdsgroepen mannen en vrouwen evolueren zoals in het recente verleden;
 - de daling van de activiteitsgraad bij de 20- tot 24-jarigen in de voorbije crisisperiode wordt in de projectieperiode gecompenseerd door een sterkere instroom bij de 25- tot 29-jarigen (herstel arbeidsdeelname jongeren);
 - de eindeloopbaanmaatregelen die de federale regering (Di Rupo I) nam, hebben een positief effect op de activiteitsgraden van 55-plussers (impact van beleid);
 - de EAK-werkloosheidsgraad volgt de relatieve evolutie van de administratieve werkloosheidsgraad zoals geraamd in de regionale economische vooruitzichten (impact van conjunctuur).¹¹

Gegeven gelijkaardige historische verhoudingen tussen de Vlaamse en Genkse situatie, maken we voor deze oefening de veronderstelling dat er zich een gelijkaardig toekomstige trend zal manifesteren. Over de scenario's heen vinden we een beperkte groei in de werkzaamheidsgraad van 100,7% tegen 2020 (t.o.v. index 100 = werkzaamheidsgraad 2015). De evolutie in deeltijds werken (en van de deeltijdse vraag naar kinderopvang) laten we hier buiten beschouwing omwille van onvoldoende inzicht in de toekomstige evolutie. Een verdere toename van deeltijdse arbeid zou uiteraard kunnen leiden tot meer kindplaatsen voor hetzelfde aantal erkende (voltijdse) plaatsen.

Gegeven de aanzienlijk daling in beschikbaarheid van de grootouders, en met name grootmoeders, in de afgelopen jaren, brengen we ook deze indicator expliciet in rekening. Omdat de onbeschikbaarheid duidelijk gelinkt is aan de werkzaamheidsgraad van de grootmoeders (zie infra), nemen we de vooruitberekeningen voor de groep 50-64 jarigen verder onder de loep.

¹¹ In de projectiejaren na 2019 (het laatste ramingsjaar in de regionale economische vooruitzichten) wordt de werkloosheid op het niveau van 2019 gehouden.

Figuur 4.2 Vooruitberekeningen werkzaamheidsgraad vrouwen (15-64 jaar) 2003-2020

* VL = Gegevens voor het Vlaams Gewest.

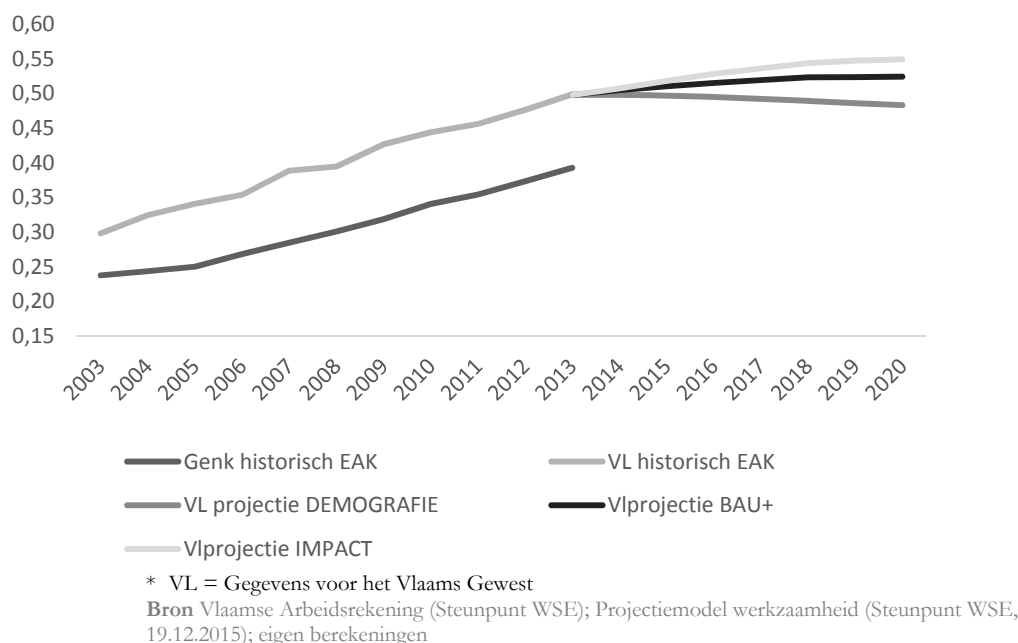
Bron Vlaamse Arbeidsrekening (Steunpunt WSE); Projectiemodel werkzaamheid (Steunpunt WSE, 19.12.2015); eigen berekeningen

Het meest recent cijfermateriaal omtrent de werkzaamheidsgraad van vrouwen 50-64 jaar (bron: Vlaamse Arbeidsrekening (Steunpunt WSE) suggereert dat op Vlaams niveau gemiddeld genomen een werkzaamheidsgraad van 51,4% werd bereikt in 2014. Een percentage dat het gemiddelde van 45,6% in de Europese Unie voor 55- tot 64-jarigen in 2008 overschrijdt; hetgeen in de Beleidsnota Werk 2009-2014 van toenmalig Vlaams minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport, Philippe Muyters, vooropgesteld werd als doelstelling voor die beleidsperiode. Over deze 8-jarige periode blijkt tevens de kloof met Europa verkleind is, aangezien in 2014 voor de EU-28 landen een werkzaamheidsgraad 54,3% werd gerapporteerd (bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE). Voor Genk rapporteerden we in hoofdstuk 1 reeds het meest recente werkzaamheidsgraadcijfer van 39,3% voor deze subpopulatie in 2013.

Om meer inzicht te krijgen in de toekomstige evolutie kunnen we wederom steunen op de projecties van de werkzaamheidsgraad op Vlaams niveau tot 2020 van het Steunpunt WSE. Figuur 4.3 suggereert opnieuw een gelijkaardige trend voor het Vlaams Gewest en de stad Genk, waardoor we voorgaande projecties tevens als basis nemen om een inschatting te maken van de toekomstige evoluties voor de Genkse samenleving. Over de scenario's zou dit een groei in de werkzaamheidsgraad van 50-64 jarigen van 104,2% tegen 2020 (t.o.v. index 100 = werkzaamheidsgraad 2013). Voor Genk betekent dit een stijging in de werkzaamheidsgraad voor 50-64 jarigen met ongeveer 2%, waardoor het aandeel beschikbare grootouders met eenzelfde percentage zal dalen.

Voor 2030 is het koffiedik kijken. We veronderstellen dat tegen dan, gezien langer werken hoog op de beleidsagenda blijft staan en ook de huidige kloof met de Europese unie nog niet volledig gedicht is, de werkzaamheidsgraad van de grootmoeders nog verder zal stijgen. We veronderstellen hier een stijging naar 55% in 2030 (het huidige EU niveau), waardoor het aantal beschikbare grootouders verder van dalen. We gaan er opnieuw van uit dat het percentage opgevangen kinderen door de grootouders verhoudingsgewijs zal verminderen, waarvoor het aandeel van de formele opvang moet compenseren.

Figuur 4.3 Vooruitberekeningen werkzaamheidsgraad vrouwen (50-64 jaar) 2003-2020

4.3 Vooruitberekening opvang baby's en peuters

In tabel 4.2 vatten we de vooruitberekening voor de formele (regelmatige) opvang baby's en peuters samen. We vertrekken van de huidige regelmatige opvangvraag van 58,5% voor baby's en peuters waarvan 74,5% opgevangen wordt door formele voorzieningen; dat wil zeggen 43,5% van het totale aantal kinderen uit die leeftijdsgroep.¹² Omdat een groot deel deeltijdse opvang omvat, 'volstaan' daarvoor 659 plaatsen (d.i. het aantal plaatsen Q2 2015). In principe zit het effect van de andere factoren zoals bijvoorbeeld de centrumfunctie van de stad daar al in verdisconteerd.

Verder gaan we er vanuit dat het aantal beschikbare grootouders tot 2020 daalt van 60,0% naar 58,0% omwille van eens stijging in de werkzaamheidsgraad. We veronderstellen dat het percentage opgevangen kinderen door de grootouders (in 2013 ongeveer 21,6%, zie infra) met hetzelfde verhouding zal dalen; of met andere woorden een daling zal vertonen van 21,6% naar 20,9%. De vraag naar formele opvang zal verhoudingsgewijs met 0,7 procentpunten moeten toenemen en stijgen van 74,5% naar 75,2%.

Bij een gelijkblijvend algemeen gebruik van 58,5% betekent dit dat voor 43,9% ($58,5 \times 75,2\%$) van de kinderen regelmatige formele opvang moet voorzien worden. We zien dat er tegen 2020 (tabel 3.5), niettegenstaande een lichte stijging van de vraag naar formele opvang voor jonge kinderen zich toch een overaanbod van 32 plaatsen zou kunnen stellen. Dit betekent een krimp van index 100 voor het jaar 2015 naar index 95 voor het jaar 2020. Vooral het veronderstelde dalende aantal 0-3 jarigen weegt hier dus zwaar door.

Voor 2030 veronderstellen we, zoals bovenstaand reeds aangegeven, een verdere daling van het percentage opgevangen kinderen door de grootouders van 21,1% naar 15,9%. Het aandeel van de formele opvang moet daardoor stijgen van 75,4% naar 80,2%. Bij een gelijkblijvend algemeen gebruik van 58,5% betekent dit dat voor 46,8% ($58,5 \times 80,2\%$) van de kinderen formele opvang moet voorzien worden wat de index ten opzichte van 2015 op 96 brengt. De verdere daling van het aantal

¹² Gegeven de beperkte omvang van de regelmatige gebruikers in Genk en de specificiteit van de steekproef in het recente gebruiksonderzoek, hanteren we hier de cijfers op niveau van de provincie Limburg. Dit cijfermateriaal voor het gebruik van de formele opvang sluit tevens beter aan bij de gerapporteerde gebruik door de opvangvoorzieningen in de stad Genk (werkingsrapport opvang van Baby's & Peuters 2014, stad Genk).

kinderen zorgt hier ook voor een daling van de vraag, maar de stijging van de onbeschikbaarheid van grootouders zou tot de situatie leiden dat er slechts 26 plaatsen minder nodig zouden zijn dan momenteel aangeboden worden.

Tabel 4.2 Vooruitberekening vraag naar opvang van baby's en peuters voor Genk op basis van bepaalde assumpties

	Aantal kinderen 0-3 jaar	% kinderen met vraag naar formele opvang	Aantal plaatsen te voorzien in formele opvang baby's en peuters	Index (referentiejaar = 2015)
2015	2 076	43,5	659	100
2020	1 957	43,9	627	95
2030	1 852	46,8	633	96

Bron Eigen berekeningen

4.4 Vooruitberekening buitenschoolse opvang

We kunnen dezelfde berekeningen uitvoeren voor de buitenschoolse (regelmatige) opvang. We maken daarbij onderscheid tussen de jongste groep (3 tot 5 jaar) en de oudere groep (6-12 jaar) omdat het gebruik verschilt. De groep schoolgaande kinderen van 2,5 tot 3 jaar laten we hier buiten beschouwing.

We verdelen de 205 erkende of geattesteerde plaatsen, met uitzondering van de 75 plaatsen exclusief vakantieopvang, over de twee groepen volgens het gebruik (zie tabel 3.2), dat wil zeggen 90 voor de 3- tot 5-jarigen en 115 voor de 6-12 jarigen. We gaan er daarbij impliciet van uit dat de (niet-) gemelde opvang niet onmiddellijk verder zal uitgebreid worden, aangezien een aanzienlijk deel van de kinderen hier vandaag reeds wordt opgevangen. Bovendien lijkt er nog groeipotentieel binnen het erkende en geattesteerde aanbod, aangezien het aanbod in termen van plaatsen per 100 kinderen momenteel ruim onder het Vlaamse gemiddelde ligt.

We gaan er opnieuw van uit dat de beschikbaarheid van de grootouders voor buitenschoolse opvang verhoudingsgewijs met de stijging van de werkzaamheidsgraad (van 91% in 2015 tot 89% in 2020 en tot 75% in 2030) zal afnemen. Mogelijk is dit hier een te streng scenario omdat de buitenschoolse opvang toch minder tijdsintensief is en beter te combineren is met een job. De daling van de betrokkenheid van de grootouders in het verleden was ook niet zo uitgesproken als voor de opvang baby's en peuters.

Aangezien 37,9% van de grootouders betrokken waren bij de wekelijkse opvang (37,8% voor de kinderen van 3 tot 5 jaar; 30,7% voor 6- tot 12-jarigen) betekent dit tot 2020 een vermindering van 42% naar 35% en voor 2030 een verdere daling naar 25,5%.

De meest recente gebruikerscijfers tonen aan dat van de kinderen van 3 tot 5 jaar 65,3% minstens één keer per week opgevangen werden, waarvan 69,3% (of 45,2% van alle kinderen) met een vraag naar formele opvang. Aangezien 37,8% van de grootouders betrokken waren bij de wekelijkse opvang van de kinderen van 3 tot 5 jaar; betekent de stijging in werkzaamheidsgraad tot 2020 een vermindering van hun beschikbaarheid naar 37,0% en voor 2030 een verdere daling naar 31,3%. In 2020 wordt dit dan 70,1% met een vraag naar formele opvang (of 45,8% van de kinderen). In 2030 zal dit verder stijgen naar 75,8% met een vraag naar formele opvang (of 49,5% van de kinderen). Zoals uit in tabel 4.3 wordt weergegeven, zal het aantal benodigde plaatsen voor 3-5 jarigen met 9% dalen in 2020, gegeven de verwachte daling in de kinderbevolking en slechts een beperkte afname van de grootouders. Tegen 2030 vinden we dan weer een lichte stijging in het aantal benodigde plaatsen

ondanks een verdere daling van de kinderbevolking; hier belet de voorspelde krimp in de beschikbaarheid van grootouders een verdere daling in het aantal plaatsen. Niettegenstaande zal het aantal plaatsen nog steeds 5 plaatsen minder betreffen in vergelijking met het huidige aanbod.

Tabel 4.3 Vooruitberekening vraag naar buitenschoolse voor 3-5 jarigen voor Genk op basis van bepaalde assumpties

	Aantal kinderen 3-5 jaar	% kinderen met vraag naar formele opvang	Aantal plaatsen te voorzien in formele buitenschoolse opvang voor 3-5 jarigen	Index (referentiejaar = 2015)
2015	2 207	45,2	90	100
2020	1 961	45,8	81	90
2030	1 911	49,5	85	95

Bron Eigen berekeningen

Van de 6- tot 11-jarigen wordt 58,8% minstens één keer per week opgevangen, waarvan 70,9% (of 41,8% van alle kinderen) met een vraag naar formele opvang. Omdat 30,7% van de grootouders betrokken waren bij de wekelijkse opvang van deze groep kinderen, zal hun beschikbaarheid naar 30,0% en 25,4% dalen in respectievelijk 2020 en 2030 en de vraag naar formele opvang zal verhoudingsgewijs toenemen naar 71,6% en 76,2%. In 2020 wordt dit dan 42,1% van alle 6-12 jarigen met een vraag naar formele opvang; in 2030 zal dit 44,8% van de kinderen betreffen. Deze vooruitberekening suggereert dat het aantal benodigde plaatsen in 2020 zich op het huidige niveau zal stabiliseren (tabel 4.4); de verwachte lichte daling in het aantal kinderen 6-12 jaar en de lichte verwachte stijging naar formele opvang voor de leeftijdsgroep heffen elkaar bijgevolg op. Ondanks de behoorlijke verwachte daling in aantal 6-12 jarigen zal in het 2030 het aantal benodigde plaatsen slechts enigszins lager liggen. De veronderstelde daling in de beschikbaarheid van de grootouders weegt hier dus sterk door.

Tabel 4.4 Vooruitberekening vraag naar buitenschoolse voor 6-11 jarigen voor Genk op basis van bepaalde assumpties

	Aantal kinderen 6-12 jaar	% kinderen met vraag naar formele opvang	Aantal plaatsen te voorzien in formele buitenschoolse opvang voor 6-12 jarigen	Index (referentiejaar = 2015)
2015	4 417	41,7	115	100
2020	4 388	42,1	115	100
2030	4 005	44,8	112	97

Bron Eigen berekeningen

5 | Algemeen besluit

De centrale doelstelling van dit onderzoek omvat inzicht te bekomen in de toekomstige kwantitatieve behoefte aan formele kinderopvang in de stad Genk; een socio-economisch klimaat dat bijzondere uitdagingen met zich meebrengt. Om hierop een antwoord te bieden werd de kennis op verschillende manier vergroot.

In het **eerste hoofdstuk** beschreven we de vraag naar kinderopvang en het gebruik ervan in de stad Genk. Bij de inschatting van de vraag vertrokken we van een schets van enkele relevante vraagindicatoren, die de specificiteit van de Genkse samenleving duidelijk naar voor brachten. Zo bleek het aantal kinderen in Genk de afgelopen 5 jaar gedaald te zijn; en met name sinds 2013 is er een daling ingezet. Ook belangrijk voor de vraag is de werkzaamheidsgraad van de moeders, die in Genk lager ligt dan in Vlaanderen. Opvallend is ook het groter aandeel deeltijds werkende vrouwen; een aandeel dat de laatste jaren ook meer opvallend steeg dan elders in Vlaanderen. De werkzaamheidsgraad van de grootmoeders nam zoals overal in Vlaanderen sterk toe en zorgde voor een heroriëntering van de vraag naar formele opvangvoorzieningen. Niettegenstaande is de gemiddelde werkzaamheidsgraad bij Genkse grootmoeders nog steeds aanzienlijk lager dan op Vlaams niveau. Ook werden belangrijke socio-demografische verschillen gevonden; met name lag het aandeel inwoners van niet-Belgische origine, het aandeel kinderen dat opgroeit in een kansarmgezin en het aandeel éénoudergezinnen hoger in Genk. Ten slotte brachten we ook enkele gegevens bijeen omtrent de impact van de centrumfunctie van de stad voor de vraag naar kinderopvang. Het percentage kinderen van buiten Genk dat een beroep doet op de Genkse opvangvoorzieningen voor baby's en peuters kan geraamd worden op ongeveer 27%; voor de buitenschoolse opvang lijkt dit aandeel eerder beperkt.

Vervolgens presenteerden we bestaand cijfermateriaal in verband met het huidige gebruik. Wat het gebruik van opvang voor baby's en peuters betreft bleken de cijfers voor de provincie Limburg het gebruik in Genk het best te weerspiegelen. Zo bleek in februari 2013 ongeveer 58% van de ouders voor hun kinderen van 3 maanden tot 3 jaar regelmatig gebruik te maken van (in)formele kinderopvang. Regelmatig betekent voor niet-schoolgaande kinderen dat ze minstens gedurende één ononderbroken opvangbeurt van 5 uur per week worden opgevangen. Voor de schoolgaande kinderen uit die groep (vanaf 2,5 tot 3 jaar) betreft het minstens één opvangbeurt per week. Ondanks een sterke stijging over een periode van 10 jaar (ruim 15 procentpunten) en zelfs in de recente jaren, ligt dit gebruik nog ruim vijf procentpunten lager dan het Vlaamse gemiddelde. De gemiddelde opvangduur was vergelijkbaar met de Vlaamse cijfers, maar er wordt meer gebruik gemaakt van deeltijdse kinderopvang. Verder maakt ongeveer 7,6% van de kinderen slechts beperkt gebruik van opvang (d.w.z. niet regelmatig) (5,3% in Vlaanderen), terwijl 34,0% (30,3% in Vlaanderen) er helemaal geen gebruik van maakt. Naar opvangvorm valt het hogere gebruik van opvang in het gezinsmilieu op en vooral het grotere aandeel informele opvang (m.n. grootouders) was opmerkelijk.

Wat de buitenschoolse opvang betreft, blijkt dat in 2012 56,9% van de schoolgaande kinderen van 2,5 tot 12 jaar tijdens een doorsnee schoolweek regelmatig wordt opgevangen (d.w.z. in de loop van een week minstens eenmaal vóór de school, na de school of op woensdagnamiddag). Dit percentage is over een periode van 8 jaar flink gestegen, maar kinderen worden niet intensiever of op andere tijdstippen opgevangen. Buitenschoolse opvang gebeurt in de eerste plaats na schooltijd (52,2%), vervolgens voor de schooltijd (29,1%) en op woensdagnamiddagen (27,6%). De buitenschoolse opvang wordt het meest opgenomen door grootouders en de school, gevolgd door opvang door

IBO's. In Limburg maken kinderen op weekbasis gemiddeld voor 4,4 momenten gebruik van kinderopvang (van de 10 mogelijke momenten).

Verder blijkt 43,3% van de schoolgaande kinderen elke vakantie gebruik te maken van kinderopvang of vakantie-initiatieven. Deze opvang wordt het vaakst verzorgd door de ouders en de grootouders. Van de formele opvangvormen wordt een IBO (16,4%) ook nog regelmatig gebruikt, maar de schoolgebonden opvang is duidelijk minder populair (3,8%). Vakantiecampen en speelpleinwerking worden ook duidelijk benut.

Voor baby's en peuters gebruikte 20,1% van de ouders atypische opvang, vooral opvang na 18u. Ook bleken ongeveer 66% van de ouders wekelijks of af en toe nood te hebben aan occasionele opvang. Vooral grootouders worden voor beide opvangnaden ingeschakeld.

Wat de inclusieve opvang betreft blijkt uit de HIVA-studie uit 2013 dat 4,2% van de Limburgse ouders aangeeft dat hun kind (van 0 tot 3 jaar) om één of andere reden een hogere nood aan verzorging of begeleiding nodig heeft. Meestal is dit omwille van langdurige gezondheidsproblemen en problemen met de motorische/fysieke ontwikkeling (1,2%).

Om de sociale integratie van kansarme gezinnen te bevorderen wordt vanuit de Vlaamse overheid een beleid gevoerd dat de toegankelijkheid van de opvangvoorzieningen voor kansarmen zo laag mogelijk wil houden. Daarom is het ook belangrijk te weten in welke mate kinderen uit kansarme gezinnen gebruik maken van kinderopvang. Kansarmen blijken in Genk niet alleen minder gebruik te maken van kinderopvang dan niet-kansarmen; het gebruik door kansarme gezinnen lag bovendien lager dan in Vlaanderen. Eenzelfde bevinding kwam tot uiting voor kinderen van moeders met een niet-Belgische origine.

In het **tweede hoofdstuk** beschreven we het aanbod voor baby's en peuters en het buitenschoolse aanbod in de stad Genk en benchmarkten dit tegenover de randgemeenten, de provincie Limburg en de Vlaamse Gemeenschap.

Volgens het gemeentelijke rapport van Kind en Gezin telt Genk midden 2015 659 (voltijdse) plaatsen opvang voor baby's en peuters aangeboden op 55 locaties. Ruim drie vijfde van de plaatsen situeren zich in de groepsopvang en allen werken volgens het inkomenstarief. Gemiddeld is dit goed voor 31,7 voltijdse plaatsen per 100 kinderen. Op dat ogenblik waren er in het Vlaams Gewest gemiddeld 41,7 plaatsen per 100 kinderen; voor Limburg betrof dit 35,8 plaatsen. Deze plaatsen zijn niet gelijk gespreid over de opvanggebieden, maar wanneer rekening gehouden wordt met het aandeel niet-Genkse kinderen in de opvang dan staan deze wel in verhouding tot de huidige deelname door Genkenaren binnen elk opvanggebied. Voor het benchmarken maakten we gebruik van cijfers van midden 2015. Het aanbod opvang baby's en peuters in Genk omvatte toen 31,7 plaatsen per 100 kinderen. Genk scoort daarmee 10 procentpunten lager dan het Vlaamse gemiddelde van 41,7 plaatsen en een vier procentpunten onder het gemiddelde van de provincie Limburg. In vergelijking met de randgemeenten scoort Genk tevens bij de vier laagste (na Bilzen, Houthalen-Helchteren en As). De andere randgemeenten hebben een aanbod dat het Vlaams gemiddelde benadert; drie gemeenten hebben zelfs een aanbod dat beter uitgebouwd is (in vergelijking met het Vlaams gemiddelde) met als koplopers Zonhoven, Diepenbeek en Hasselt.

Het buitenschoolse aanbod in Genk omvat op de eerste plaats het erkende en geattesteerde aanbod. Midden 2015 was er een capaciteit van 280 plaatsen aangeboden op vijf locaties. Gemiddeld is dit goed voor 4,19 plaatsen per 100 kinderen. Ongeveer 80% van deze plaatsen bevinden zich in groepsopvang en met name binnen een Initiatief voor Buitenschoolse opvang (IBO; 26,1%); een Buitenschoolse opvang verbonden aan een Kinderdagverblijf (BOKDV; 26,8%); en Vakantieopvang (26,8%). Genk scoort met zijn aanbod van 4,2 erkende of geattesteerde plaatsen onder het Vlaamse gemiddelde en ruim onder het Limburgse gemiddelde. Dit komt met name omdat het voor het IBO veel lager scoort dan gemiddeld. De inbreng van de Buitenschoolse Opvang verbonden aan een Kinderdagverblijf (BOKDV) ligt dan weer iets hoger dan gemiddeld. In vergelijking met de randgemeenten bevindt Genk zich aan het einde van de staart; enkel Houthalen-Helchteren scoort met

2,2 plaatsen per 100 kinderen nog lager. Ook hier zit Genk voor de IBO-plaatsen uitgesproken lager, al valt wel op dat het Genkse aanbod meer gevarieerd is in vergelijking met de randgemeenten. Daarnaast beschikt Genk over 12 initiatieven die opvang verzorgen voor schoolgaande kinderen; deze zijn grotendeels gemeld bij Kind en Gezin en gesubsidieerd door de stad. Met uitzondering van één schooloverstijgend initiatief voor kinderen met een beperking die schoollopen in het buitengewoon onderwijs en hun siblings, zijn al deze initiatieven schoolgebonden. Gemiddeld genomen wordt er op jaarbasis over de 11 schoolgebonden initiatieven ongeveer de helft (49,8%) van de lagere schoolkinderen bereikt. Verder is het Genkse buitenschoolse aanbod niet optimaal verspreid over de verschillende opvanggebieden in termen van plaatsen per 100 leerlingen. Zo is er in Genk-Zuid een erg beperkt aanbod, terwijl er in Genk-Oost een groter aanbod is. Voor de overige opvanggebieden is het aanbod in termen van voltijdse plaatsen per 100 leerlingen vergelijkbaar. De bevindingen op basis van het aantal ingeschreven kinderen per opvanggebied, tonen eveneens het laagste percentage bereikte leerlingen voor Genk-Zuid en hoogste voor Genk-Oost. In Genk-Zuid blijken kinderen wel minder intensief gebruik te maken van opvang, aangezien het aantal kinderen per voltijdse plaats hier het hoogst ligt van alle opvanggebieden (7,8 kinderen per voltijdse plaats). Ook in Genk-Noord wordt er op minder regelmatige basis gebruik gemaakt van de buitenschoolse opvang (4,6 kinderen per voltijdse plaats). De intensiteit van de opvang in de andere opvanggebieden is vergelijkbaar (3,3-3,5 kinderen per voltijdse plaats).

Ook het aanbod vakantie, weekend-, flexibele opvang werd in kaart gebracht. Twee Genkse opvangvoorzieningen voor baby's en peuters hadden in 2014 geen collectieve sluitingsperiode in de zomer; de andere organisaties rapporteerden een zomerverlof van één à twee weken. Tussen Kerst en Nieuwjaar waren alle initiatieven voor groepsopvang gesloten. Vijf opvanginitiatieven bieden ook flexibele opvang aan. Familia Pardijntje (enkel op zaterdag) en sommige onthaalouders boden ook opvang tijdens het weekend aan. Verder blijkt dat schoolgaande kinderen tot 12 jaar (minstens deels) terecht kunnen in 9 van de 16 buitenschoolse opvanginitiatieven in Genk. Verder zijn er recent 75 plaatsen vakantieopvang voor bedrijven bijgekomen. Twee opvanginitiatieven bieden ook opvang aan op zaterdag voor kinderen van 3 tot 12 jaar. Ten slotte beschikt Genk over een gevarieerd vrijetijdsaanbod via Grabbel & Co, sportkampen, Gigos jeugdwerkwijnswork en de speelpleinwerkingen.

Naar inclusie toe is in 2014 het Centrum Inclusieve Kinderopvang (CIK) binnen vzw Familia van start gegaan in Genk. Verder bleek dat 26 baby's en peuters met een specifieke zorgbehoefte opgevangen werd, dit is bijna 2% van de totale gebruikers. In de buitenschoolse opvang werden het afgelopen schooljaar 121 kinderen opgevangen, waarvan bijna een derde (32,2%) binnen vzw De Regenboog. Binnen dit schooloverstijgende initiatief heeft 82,9% van de kinderen een specifieke zorgbehoefte, maar deze organisator richt zich dan ook specifiek tot kinderen met een beperking en hun siblings. Het aandeel kinderen met een specifieke zorgbehoefte lag echter lager dan in voorgaande jaren omdat zij een ruimer publiek bereikte, hetgeen vanuit een inclusiegedachte enkel kan aangemoedigd worden. In de overige opvanginitiatieven lag de graad van inclusie gemiddeld rond de 2,8%.

In 2014 hadden bijna alle jonge kinderen in de Genkse opvang baby's en peuters (onder andere) de Belgische nationaliteit; gemiddeld had 5,3% van de kinderen ook een niet-Belgische nationaliteit. Op basis van specifieke criteria bleek gedurende schooljaar 2014-2015 bijna de helft van de kinderen (47,6%) in de buitenschoolse opvang van vreemde origine te zijn.

Aangezien alle opvanginitiatieven voor baby en peuters alsook één buitenschoolse opvanginitiatief het inkomenstarief hanteren, moet volgens de subsidievoorwaarden van Kind en Gezin elke organisator ervoor zorgen dat minstens 20% van alle kinderen die op jaarbasis worden opgevangen, kinderen zijn van gezinnen die aan minstens twee kenmerken van de voorrangsregels voldoen of kinderen zijn uit kwetsbare gezinnen. Zoals eerder gesteld bleken organisatoren in 2014 geen zicht te hebben op een belangrijk kenmerk uit de criteria van Kind & Gezin namelijk 'kinderen uit gezinnen met een laag inkomen'. Hierdoor is er geen accuraat inzicht in de mate waarop daadwerkelijk aan

deze doelstelling voldaan wordt. Een ruwe inschatting door de organisatoren, gaf aan dat het gemiddelde percentage rond de 17% zou liggen (bereik 9%-26%). Voor de buitenschoolse opvang kon ruim een derde (35,0%) van de opgevangen kinderen als indicatorenleerling omschreven worden (d.i. kinderen uit gezinnen die het voorgaande schooljaar recht hadden op een studietoelage; uit gezinnen van een trekkende bevolking; of die opgroeien in een gezinsvervangende context), maar het bereik was over de organisatoren heen erg breed (1,1%-91,4%).

Thuisopvang voor zieke kinderen wordt in Genk aangeboden door verschillende mutualiteiten, Familiehulp - Zorgregio Genk en Solidariteit voor het Gezin.

In het **derde hoofdstuk** confronteerden we de huidige vraag en het huidige aanbod om zo potentiële hiaten in het Genkse opvanglandschap af te leiden. Ook brachten we actuele discrepanties tussen vraag en aanbod in kaart bij gebruikers en de redenen voor niet-gebruik.

Globaal genomen kunnen we stellen dat met het huidige opvangaanbod voor baby's en peuters aan de huidige vraag naar reguliere opvang wordt tegemoetgekomen. De Barcelona-norm wordt daarmee ruim gehaald, maar de PACT 2020-streefnorm van 50 plaatsen per 100 Vlaamse kinderen is daarmee nog niet onmiddellijk in zicht. De werkelijke nood kan in een bepaalde provincie, gemeente, stad of regio uiteraard hoger of lager liggen. Voor Genk wijkt de huidige behoefte duidelijk af van deze op het Vlaamse niveau waar in 2014 de vraag naar formele kinderopvang bijna 52% bedroeg (Kind en Gezin, 2014), die op zijn beurt beïnvloed wordt door de verschillen in vraagindicatoren.

Wat betreft de erkende en geattesteerde buitenschoolse opvang voor schoolgaande kinderen tot 12 jaar, kunnen we besluiten dat Genk anno 2015 ruim een derde onder het huidige Vlaamse gemiddelde scoort; met name de IBO-plaatsen liggen bijzonder laag. Het betreft hier echter voltijdse opvangplaatsen, die door meerdere kinderen gebruikt kunnen worden. In Vlaanderen maken in de buitenschoolse opvang gemiddeld 2,2 kinderen gebruik van één opvangplaats. In Genk bleek echter dat ongeveer 5,1 kinderen gebruik maken van één erkende opvangplaats. De meest plausibele verklaring voor deze bevinding omvat dat er in Genk een grotere vraag naar formele kinderopvang van een lagere intensiteit is. In termen van aantal gebruikers (dus aantal bereikte kinderen) betekent dit wel dat met het huidige (niet-) gemelde en erkende of geattesteerde aanbod een behoorlijk aandeel Genkse kinderen wordt bereikt; meer dan de basis van de huidige vraag naar voren schuift. Wat betreft de verdeling over jongere en oudere kinderen lijken vraag en aanbod op elkaar afgestemd, maar de verdeling over de opvangvorm tussen vraag en aanbod lijkt onvoldoende afgestemd. Voor- en naschools wordt de buitenschoolse opvang vaak geconfronteerd met piekperiodes. Gelet op het feit dat de capaciteit van het IBO wordt bepaald op basis van het totaal beschikbaar aantal m² netto-opvangruimte, betekent dit dat IBO's om aan de vraag naar kortstondige opvang voor- en naschools te kunnen voldoen, veel extra ruimte nodig hebben. Hierdoor kan een taakverdeling tussen IBO en opvang in en door scholen een meerwaarde bieden. Kind en Gezin suggereerde in het verleden reeds om de kortstondige opvang voor en na de school, waarbij voor een korte periode een groot aandeel kinderen opgevangen worden, te organiseren in de school. Zo kunnen de plaatsen in het IBO gereserveerd blijven voor kinderen met een meer langdurige opvangbehoefte. Men zou hier ook nog rekening houden met de leeftijd van de kinderen en bijvoorbeeld vooral de oudere kinderen eerder in de school op te vangen. Verder lijkt het huidige opvangaanbod ook niet optimaal verdeeld over de Genkse opvanggebieden. Niet alleen is het aandeel bereikte kinderen per gebied verschillend, maar ook ligt het aandeel kinderen per voltijdse plaats sterk uit elkaar. Het blijft hier uiteraard onduidelijk of dit te wijten is aan een minder dan optimale verdeling van het aanbod of aan een opvanggebied-gebonden behoefte, bijvoorbeeld omwille van een groter aandeel deeltijdse werkende moeders.

Verder lijken de bevindingen omtrent de vakantieopvang te suggereren dat het huidige formele opvangaanbod tijdens de vakantieperiode voor kinderen 3-12 jaar in Genk het potentieel heeft om redelijk aan de huidige vraag naar reguliere opvang tegemoet te komen, niettegenstaande de verdeling over de opvangvormen niet optimaal aansluit bij de vraag. Er is ruimte om de toeleiding naar het bestaande aanbod verder te optimaliseren.

Eerder stelde we vast dat het aandeel moeders van *niet-Belgische origine en kansarme gezinnen* aanzienlijk hoger ligt in de Genkse samenleving dan in het Vlaams Gewest, terwijl ook de werkzaamheidsgraad van moeders aanzienlijk lager ligt. Bovendien bleek dat deze risicogroepen in Genk tevens significant minder gebruik maakte van opvang baby's en peuters dan in het Vlaams Gewest. Indien deze ongelijkheid in gebruik weggewerkt zou worden, zouden 15 kinderen uit een kansarm gezin en 139 kinderen met een moeder van niet-Belgische origine bijkomend opvang zoeken. Er vanuit gaande dat één plaats door 1,29 kinderen wordt ingenomen omwille van deeltijds gebruik, betreft dit dus 119 plaatsen. Dit zou betekenen dat het huidige aanbod van 659 plaatsen een tekort vertoont van bijna 18%.

De *graad van inclusie* in de Genkse kinderopvang is met ongeveer 2% aan de lage kant. Echter de opstart van het Centrum Inclusieve Kinderopvang (CIK) in 2014 kan een positieve tendens als gevolg hebben. Als we het prevalentiecijfer voor kinderen met specifieke noden voor van 4,2% in 2013 nemen, dan zou dit voor de opvang baby's en peuters in Genk neerkomen op (voor 2076 kinderen van 0 tot 3 jaar) 87 kinderen. Ouders vinden het moeilijk om voor deze kinderen gepaste opvang te vinden. Bij een kwart van deze groep staan de ouders zelf in voor de opvang omdat kinderopvang gewoon uitgesloten is (Hedebouw & Peetermans, 2009). Dit betekent voor Genk dat er voor ongeveer 65 kinderen wel een formele plaats zou gevonden moeten worden, terwijl er in 2014 slechts 26 kinderen met specifieke noden werd opgevangen in de opvang baby's en peuters.

Ook beschreven we in hoofdstuk 3 eventuele huidige knelpunten in het opvangaanbod geformuleerd door de huidige gebruikers.

Voor de opvang baby's en peuters, gaf meer dan twee derde van de moeders en vaders aan een goede *gezin-werkbalans* gevonden te hebben. Er traden wel interessante verschillen tussen subgroepen op; zo willen alleenstaande vaders, vaders van kansarme gezinnen, alleenstaande en kansarme moeders, en moeders van niet-Belgische origine hun kindje liever iets meer naar de opvang zien gaan, terwijl voltijds werkende moeders en de vaders van de jongste groep van kinderen juist meer zelf hun kindje willen opvangen. Verder blijkt dat de meeste ouders terecht kunnen bij de opvang van hun *principiële voorkeur*, maar bij ongeveer 12 tot 25% (afhankelijk van de opvangvorm) was dit toch niet het geval. Wat betreft de *plaats van de opvang* wenste de overgrote meerderheid van de ouders (65,8%) een opvang die dicht bij huis gelegen is, ongeveer 16,1% wil een opvang op weg van en naar het werk. Van de groep die graag opvang dicht bij huis wenste, had 75% ook daadwerkelijk opvang gevonden binnen een straal van 4 km, hetzij van formele of informele aard. Ondanks een algemene positieve teneur op niveau van de provincie Limburg wat betreft de *kwaliteit van de opvang* werd de prijs, het sluitingsuur 's avonds en de mogelijkheid tot opvang in de vakantieperiodes vaker als (eerder of zeer) slecht beoordeeld.

Voor de buitenschoolse opvang tijdens de schoolweek, gaf meer dan 90% van de gebruikers aan (zeer) tevreden te zijn over de kwaliteit van de opvang. Weinig ouders (1 à 2 %) gaven aan vaak of altijd *problemen* te hebben om *opvang te vinden*. Alleenstaande ouders signaleerden wel vaker problemen dan gehuwde of samenwonende ouders. Ook wie geen beroep kon doen op de grootouders, had vaker problemen om opvang voor of na school te vinden. De moeilijkheden voor ouders om buitenschoolse opvang of vrijetijdsactiviteiten te vinden in de schoolvakanties waren groter dan in schoolweken. Ouders gaven aan de grootste nood aan *opvangalternatieven* te ervaren op vrije dagen (39,6% heeft een grote behoefte), gevolgd door opvang na schooltijd met langere openingsuren (23,5% heeft een grote behoefte). Een vergelijking tussen de principiële en de effectieve opvangvorm toonde aan dat globaal genomen voor ruim één op vijf ouders beide opvangvormen niet overlappen. De grootste *discrepantie* (gemiddeld 38,0%) werd gevonden voor de onthaalouders en kinderdagverblijven.

Ten slotte werd in hoofdstuk 3 meer inzicht bekomen in de redenen voor niet-gebruik.

Voor de opvang van baby's en peuters, gaf slechts een minderheid van de ouders (5,9% in totaliteit) aan geen geschikte opvang te vinden omwille van één of meerdere redenen. Meer specifiek gaven ouders daarbij zelden aan dat ze er voor kiezen om het kindje niet naar de opvang te sturen omwille

van negatieve redenen (o.a. geen goede opvang aanwezig, geen vertrouwen, slechte ervaringen). Wel vond 14,1% de opvang te duur en bij 9,1% zijn de uren van de opvang niet aangepast aan hun werkuren. Ouders uit een kansarm gezin signaleerden vaker bewust te kiezen om zelf voor het kindje te zorgen omdat men dit beter vond voor het kindje dan ouders uit een niet-kansarm gezin (66,7% versus 39,5%). De 5,9% niet-gebruik omwille van een ongeschikt aanbod zou betekenen dat globaal genomen ongeveer 3% van de Genkse ouders geen opvang gebruikt omdat men geen geschikte opvang vond. Omgerekend naar het huidige aantal kinderen van 0 tot 3 jaar in Genk (n=2 076) zou dit gaan om 62 kinderen of 48 plaatsen (er vanuit gaande dat één plaats door 1,29 kinderen wordt ingenomen omwille van deeltijds gebruik). Dit betekent dat het huidige aanbod van 659 plaatsen een potentieel een structureel tekort zou vertonen van ongeveer 7 à 8%.

Ook bij de buitenschoolse opvang gaf slechts een minderheid van de ouders (gemiddeld 3,4% in totaliteit) aan geen geschikte opvang te vinden, waarbij als voornaamste reden de kostprijs gesignaleerd werd. Dit zou betekenen dat globaal genomen ongeveer 1,1% van de Genkse ouders geen opvang gebruikt omdat men geen geschikte opvang vond. Omgerekend naar het huidige aantal kinderen van 3 tot 11 jaar in Genk (n=6 624) zou dit gaan om 73 kinderen of 33 plaatsen (er vanuit gaande dat één plaats door 2,2 kinderen wordt ingenomen omwille van deeltijds gebruik). Dit betekent dat het huidige erkende en geattesteerde aanbod van 215 plaatsen een potentieel een structureel tekort zou vertonen van ongeveer 15%.

In het **laatste hoofdstuk** werd de *toekomstige vraag* en het benodigde formele reguliere kinderopvangaanbod ingeschat door de huidige of actuele vraag (of gebruik) te extrapoleren naar de nabije toekomst, rekening houdend met de evolutie van een aantal vraagindicatoren.

Als deze vooruitzichten correct zijn, dan betekent dit voor Genk dat er zich in de nabije toekomst (tegen 2020) een daling zou voordoen van het aantal jonge kinderen (0-5 jaar), terwijl de daling van het aantal oudere kinderen met vertraging tot uiting zou komen tussen 2025-2030. Dit betekent dat de kinderopvangsector op korte termijn geconfronteerd zou kunnen worden met een dalende behoefte aan opvang voor baby's en peuters. Maar ook voor de buitenschoolse opvang zou dan een dalende nood voelbaar worden, met name bij de groep kinderen 3-5 jaar. Dus in tegenstelling tot het Vlaamse niveau waar er voor de sector tegen 2020 vooral opvangnoden voor kinderen tussen 6 en 12 jaar verwacht worden omwille van een voorspelde toegenomen groei in de kinderopvolgtoeslag (Kind en Gezin, 2014), suggereert het toekomstbeeld voor Genk zich een globale dalende behoefte in termen van aantal plaatsen.

Tegen 2020 vonden we over verschillende scenario's heen een beperkte groei van 0,7% in de werkzaamheidsgraad van moeders. Voor grootmoeders bekwamen we een geschatte stijging in de werkzaamheidsgraad voor 50-64 jarigen met ongeveer 2%, waardoor het aandeel beschikbare grootouders met eenzelfde percentage zal dalen. Voor 2030 is het koffiedik kijken. We veronderstellen dat tegen dan, gezien langer werken hoog op de beleidsagenda blijft staan en ook de huidige kloof met de Europese unie nog niet volledig gedicht is, de werkzaamheidsgraad van de grootmoeders nog verder zal stijgen. We veronderstellen hier een stijging naar 55% in 2030 (het huidige EU niveau), waardoor het aantal beschikbare grootouders verder van dalen.

Voor de formele opvang voor baby's en peuters zou zich in Genk tegen 2020 een overaanbod van 32 plaatsen kunnen stellen, ondanks een lichte stijging van de vraag naar formele opvang voor jonge kinderen. Vooral het veronderstelde dalende aantal 0-3 jarigen weegt hier dus zwaar door. Voor 2030 veronderstellen we een verdere daling van het percentage opgevangen kinderen door de grootouders van 21,1% naar 15,9%. De verdere daling van het aantal kinderen zorgt hier ook voor een daling van de vraag, maar de stijging van de onbeschikbaarheid van grootouders zou tot de situatie leiden dat er slechts 26 plaatsen minder nodig zouden zijn dan momenteel aangeboden worden.

Voor de formele buitenschoolse opvang gingen we er impliciet van uit dat de (niet-) gemelde opvang niet onmiddellijk verder zal uitgebreid worden, aangezien een aanzienlijk deel van de kinderen hier vandaag reeds wordt opgevangen. Bovendien lijkt er nog groeipotentieel binnen het erkende en

geattesteerde aanbod, aangezien het aanbod in termen van plaatsen per 100 kinderen momenteel ruim onder het Vlaamse gemiddelde ligt. Uit de vooruitberekeningen bleek dat het aantal benodigde plaatsen voor 3-5 jarigen met 9% zou dalen in 2020, gezien de verwachte daling in de kinderbevolking en slechts een beperkte afname van de grootouders. Tegen 2030 vinden we dan weer een lichte stijging in het aantal benodigde plaatsen ondanks een verdere daling van de kinderbevolking; hier belet de voorspelde krimp in de beschikbaarheid van grootouders een verdere daling in het aantal plaatsen. Niettegenstaande zal het aantal plaatsen nog steeds 5 plaatsen minder betreffen in vergelijking met het huidige aanbod. Voor de opvang van 6- tot 12-jarigen suggereren de vooruitberekening dat het aantal benodigde plaatsen in 2020 zich op het huidige niveau zal stabiliseren; de verwachte lichte daling in het aantal kinderen 6-12 jaar en de lichte verwachte stijging naar formele opvang voor de leeftijdsgroep heffen elkaar bijgevolg op. Ondanks de behoorlijke verwachte daling in aantal 6-12 jarigen zal in het 2030 het aantal benodigde plaatsen slechts enigszins lager liggen. De veronderstelde daling in de beschikbaarheid van de grootouders weegt hier dus sterk door.

Concluderend kunnen we stellen dat wat betreft de reguliere kinderopvang voor Genk geen nood lijkt te zijn aan een verdere kwantitatieve uitbreiding van het toekomstige aanbod. Meer zelfs op termijn lijkt er zich eerder een situatie van overaanbod te zullen manifesteren, indien het huidige gebruik ongewijzigd zou blijven. Uit de analyse bleek echter dat de populatie van de huidige Genkse gebruikers van opvang geen optimale weerspiegeling vormen van de Genkse samenleving. Zo is er een ondervertegenwoordiging van kinderen van moeders van niet-Belgische origine en kinderen die opgroeien in kansarme gezinnen, niettegenstaande hun groter aandeel in de Genkse samenleving in vergelijking met Vlaanderen. Ook is de inclusiegraad van kinderen met specifieke noden in de Genkse opvang voor verbetering vatbaar. Een verdere stimulering van het gebruik door deze risicogroepen zou de sociale integratie en participatie van alle gezinnen in Genk ten goede komen en eveneens een toekomstig onderaanbod kunnen counteren. Het omvormen van opvangplaatsen naar vergunde plaatsen trap 3 zou een verhoogd gebruik kunnen ondersteunen; maar voldoende aandacht voor een goede afstemming tussen informele en formele opvangvormen voor deze risicogroepen lijkt tevens aangewezen. Als regisseur in het kader van het lokaal beleid kinderopvang is de stad het verder aan zichzelf verplicht de vinger aan de pols te houden via monitoring van de aanbodzijde (opvang baby's en peuters, buitenschoolse opvang, vakantieopvang) en van de behoeftezijde via actualisatie van de prognoses en knelpunten. Een andere vorm van monitoring betreft de evaluatie van ondernomen beleidsacties en het bewaken van de efficiëntie en de effectiviteit.

Ook is er in het Genkse aanbod nog ruimte om het aanbod verder kwalitatief af te stemmen voor de huidige gebruikers alsook de huidige niet-gebruikers. De globale knelpunten en redenen voor niet-gebruik kunnen hierbij ter inspiratie dienen, al zou meer specifieke informatie voor de Genkse samenleving hier een duidelijk meerwaarde vormen. De vraag naar een buitenschools opvanggebruik van lagere intensiteit vormt tevens een aspect dat verder uitgeklaard dient te worden, om zodoende het aanbod beter te kunnen afstemmen op de behoefte. Een analyse van de bestaande registraties over tijd zou het bijvoorbeeld mogelijk maken om toch een zeker patroon te identificeren in deze minder intensieve opvangvraag om zodoende de werking hierop beter af te stemmen. Ook de spreiding van het buitenschoolse opvanganbod per opvanggebied lijkt momenteel niet optimaal. Het beschikbare cijfermateriaal beidt echter geen inzicht in de mogelijke (on)toereikendheid van het aanbod; mogelijks bepalen ook specifieke factoren binnen de opvanggebieden mee een gebiedspecifieke vraag. Verder lijkt het aangewezen om de toeleiding naar de vakantieopvang te optimaliseren, aangezien het huidige aanbod het potentieel lijkt te hebben om aan de vraag de voldoen.

Om het aanbod verder kwalitatief te verbeteren, lijkt het essentieel dat de stad Genk een coördinerende rol opneemt ten aanzien van de lokale kinderopvang. Ruim 10 jaar geleden stelde een Toekomstgroep binnen Kind en Gezin (2003) reeds dat de lokale overheden een belangrijke rol kunnen spelen in het bevorderen van netwerken en samenwerking. Vooral voor schoolgaande kinderen vond men dat er een betere coördinatie nodig is van vrijetijdsbesteding en lokale programmering. Meer

algemeen geloofde de Toekomstgroep in het nut van het ontwikkelen en stimuleren van deze samenwerkingsverbanden: tussen verscheidende aanbieders van opvang en activiteiten voor kinderen (o.a. kinderopvang, jeugdwerk, scholen, sportverenigingen, vakantieorganisaties) en ook ruimer, zoals met rusthuizen of gezinszorg aan huis. Ook de inschakeling van vrijwilligers kan bevorderd worden. Zo zouden bijvoorbeeld meer ouders en ouderen ingeschakeld kunnen worden.

- BIJLAGEN -

bijlage 1 Indeling Genkse wijken in kinderopvanggebieden (september 2015)

Kinderopvanggebied	Genkse wijken	Opvanginitiatieven
Genk-Centrum	Genk-centrum Kattevenne-moleblook Nieuw-termien Oud-termien Vlakoveld	B&P: De Bengeltjes Emielendoortje Kleinduimpjes BKO schoolgebonden: Beregoed- Mater Dei Myma's clubje – Broederschool Schommekes – Termien Freinet on the move - Termien
Genk -Oost	Bret Gelieren Oud-waterschei Genkcentrum-noord	B&P: Goed gemutst (2x) Pardijntje - Familia BKO schooloverstijgend: @penstaart BKO schoolgebonden: K-dee Oud-waterschei Happy hands Gelieren Taptoe Bret
Genk West	Bokrijk Boxberg Hasseltweg Oud-winterslag Winterslag1 Winterslag 2 en 4	B&P: Winnie-Tooh BKO schoolgebonden: Zwiebertje Boxbergheide Sterretjes Bokrijk Klim-op'je Winterslag
Genk-Noord	Driehoeven Hoevenzavel Nieuw-driehoeven Waterschei-noord Waterschei-zuid Zwartberg-noord Zwartberg-zuid Nieuw-texas Nieuwe Kempen Industrieterrein Genk-Noord	B&P: Pardijntje - Familia BKO schooloverstijgend: Pardoes – Familia Pardoesje – Familia Pardotje – Familia RegenboOg BKO schoolgebonden: Bladwijzer
Genk-Zuid	Industrieterrein Genk-zuid Kolderbos Langerlo Nieuw-sledderlo Oud-sledderlo	B&P: Wombat BKO schoolgebonden: Europaschool Kolderbos

Referenties

- Cantillon, B. & Van Lancker, W.** (2012). Solidarity and reciprocity in the social investment state: What can be learned from the case of Flemish school allowances and truancy? *Journal of Social Policy*, 41, 657-675.
- Coley, R. L., Chase-Lansdale, P. L., & Li-Grining, C. P.** (2001). Child care in the era of welfare reform: Quality, choices, and preferences (rapport nr. 01-4). Baltimore, MD: Johns Hopkins University
- Hedebouw, G. & Peetermans, A.** (2009). Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaams gewest. HIVA-KU Leuven: Leuven.
- Jaumotte, F.** (2003). Female labour market participation: past trends and main determinants in OECD countries. Economics department working paper. OECD: Paris.
- Kind en Gezin** (2014). Het Kind in Vlaanderen. Brussel: Kind en Gezin.
- Lenaers, S. & Zanoni, P.** (2013). Buitenschoolse kinderopvang en vrijetijdsbesteding in Vlaanderen: Gebruik en deelname, evaluatie, behoeften en attitudes. Hasselt: Universiteit Hasselt.
- Lillvist A.** (2010), 'Preschool children in need of special support: prevalence of traditional disability categories and functional difficulties', *Acta Paediatrica*, 99, p. 131-134.
- Liu, M.** (2015). An ecological review of literature on factors influencing working mothers' child care arrangements. *Journal of Child and Family Studies*, 24(1), 161-171.
- Uunk, W., Kalmijn, M. & Muffels, R.T.** (2005). The impact of young children on women's labour supply. *Acta Sociologica*, 48, 41-62.
- Muyters P.** (2010), Beleidsnota Werk 2009-2014, Vlaams parlement, Brussel,
- Vande Gaer, E., Gijssels, C., Hedebouw, G.** (2013). Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest (217 pp.) Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- Vanderbiesen, W., Herremans, W., & Sels, L.** (2013). Afbakening en profiel van lokale arbeidsmarkten in Vlaanderen (WSE Report 6-2013). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Van Hecke, E.** (1997). Hierarchie van de stedelijke kernen in Vlaanderen door studie opgemaakt in opdracht van AROHM, Mei 1997.
- Vanpée, K., Sannen, L., Hedebouw, G.** (2000). Kinderopvang in Vlaanderen. Gebruik, keuze van de opvangvorm en evaluatie door de ouders. Leuven: HIVA-KU Leuven.